

T.C

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ ANABİLİM DALI

**KENDİ ADINA BAĞIMSIZ ÇALIŞAN SURİYELİLERİN
EKONOMİK ENTEGRASYONU: BURSA ÖRNEĞİ**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Feyza SAÇKESEN

BURSA - 2021

T.C

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ ANABİLİM DALI

**KENDİ ADINA BAĞIMSIZ ÇALIŞAN SURİYELİLERİN
EKONOMİK ENTEGRASYONU: BURSA ÖRNEĞİ**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Feyza SAÇKESEN

Danışman:

Prof. Dr. Yusuf ALPER

BURSA - 2021

ÖZET

Yazar Adı ve Soyadı	: Feyza SAÇKESEN
Üniversite	: Bursa Uludağ Üniversitesi
Enstitü	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	: Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri
Bilim Dalı	: Çalışma Ekonomisi
Tezin Niteliği	: Yüksek Lisans Tezi
Sayfa Sayısı	: xi + 159
Mezuniyet Tarihi	:
Tez Danışman(lar)ı	: Prof. Dr. Yusuf ALPER

KENDİ ADINA BAĞIMSIZ ÇALIŞAN SURIYELİLERİN EKONOMİK ENTEGRASYONU: BURSA ÖRNEĞİ

2011 Yılında Suriye’de başlayan iç savaş beraberinde güvenlik ortamının bozulmasına ve kitlesel göçe neden olmuştur. 2011 yılından günümüze değin geçen sürede Bursa yoğun göç alan bir şehir konumunda bulunmaktadır. Resmi rakamlara göre 176.728 Suriyelinin yaşadığı Bursa, Türkiye’deki Suriyeliler bakımından en yüksek nüfusa sahip 7. Sıradaki şehirdir. Kendi adına bağımsız çalışan Suriyeliler ekonomik, sosyal, kültürel ve hukuki açıdan bir çok sorunla karşılaşmaktadır. İşyeri açma prosedürleri, işyeri devamlılığını sağlamak için hukuki süreçler, kamuoyunda veya halk arasında pozitif ayrımcılığa sahip oldukları düşüncesi bu sorunlara örnek olarak gösterilebilir. Bu çalışmadaki amaç, kendi adına bağımsız çalışan Suriyelilerin farklı boyutlarıyla ekonomim entegrasyon sürecini araştırmaktır.

Anahtar Sözcükler: Geçici Koruma, Suriyeliler, Göç, Ekonomik Entegrasyon, Kendi Adına Bağımsız Çalışanlar, İstihdam

ABSTRACT

Name and Surname : Feyza SAÇKESEN
University : Bursa Uludağ Universtiy
Instution : Social Science Institution
Field : Labor Economy and Industrial Relations
Bracnh : Labor Economy
Degree Awarded : Master
Page Number : XI + 159
Degree Date :
Supervisor (s) : Prof. Dr. Yusuf ALPER

ECONOMIC INTEGRATION OF SELF-EMPLOYED SYRIANS: A CASE STUDY FOR BURSA

In 2011, the operation in Syria led to the deterioration of the security environment and mass migration. The period since 2011, Bursa has received intense migration. Bursa where the 176 728 Syrians According to official figures, has the highest population in terms of Syrians in Turkey 7. Next is the city. Syrians working independently on their behalf are economic, social, controversial and legal issues. Legal processes, thoughts caused by positive discrimination in public or among the public can be cited as examples to these problems. The purpose of this study is to investigate the integration of the economy with the different dimensions of Syrians working independently on their behalf.

Keywords: Temporary Protection, Syrians, Migration, Economic İntegration, Self-Employed Workers, Employment

ÖNSÖZ

Tez çalışmam süresince desteklerini benden esirgemeyen ve bu çalışmayı gerçekleştirebilmem için bilgi ve tecrübelerini benimle paylaşan ailem, sevgili arkadaşım Buse DOĞANAY, değerli hocam Prof. Dr. Yusuf ALPER'e ve bana uzaklardan güç verdiğini bildiğim babam Yılmaz SAÇKESEN'e teşekkürlerimi sunarım.

Bursa, 2021

Feyza SAÇKESEN

İçindekiler

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
ÖNSÖZ.....	iii
KISALTMALAR.....	vii
ŞEKİL LİSTESİ.....	viii
TABLO LİSTESİ.....	ix
GRAFİK LİSTESİ.....	x
GİRİŞ.....	1

GÖÇ VE EKONOMİK ENTEGRASYON

1. GÖÇ: TANIMI, ÇEŞİTLERİ, NEDENLERİ VE SONUÇLARI.....	6
1.1 Göçmen, Mülteci, Şartlı Mülteci, Sığınmacı, İkincil Koruma ve Geçici Koruma Kavramları.....	8
1.1.1 Göçmen.....	8
1.1.2 Mülteci.....	9
1.1.3 Şartlı Mülteci.....	10
1.1.4 Sığınma ve Sığınmacı.....	10
1.1.5 İkincil Koruma.....	11
1.1.6 Geçici Koruma.....	11
1.1.7 Göç Eden Kişilerle İlgili Diğer Kavramlar.....	12
2. GÖÇ TÜRLERİ.....	13
2.1 Uluslararası Göç / Dış Göç.....	13
2.2 Düzenli(Yasal) Göç-Düzensiz(Yasadışı) Göç.....	15
2.3 Hedef Ülke-Kaynak Ülke-Transit Ülke.....	16
2.4 Zorunlu Göç- Gönüllü Göç.....	16
3. GÖÇÜN NEDENLERİ.....	17
4. GÖÇ ALANINDA ÇALIŞMA YÜRÜTEN ULUSLAR ARASI ÖRGÜTLER VE TEMEL SÖZLEŞMELER.....	21
4.1 Birleşmiş Milletler.....	21
4.2 Uluslararası Göç Örgütü.....	22
4.3 Uluslararası Çalışma Örgütü.....	23
4.4 Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği.....	24
4.5 Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair Sözleşme.....	24
4.6 Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1967 Protokolü.....	25
5. ULUSLARARASI GÖÇ KURAMLARI.....	25
5.1 Göç Sistemleri Kuramı.....	26
5.2 İlişkiler Ağı Kuramı.....	27
5.3 İtme-Çekme Kuramı.....	28
5.4 Kesişen Fırsatlar Kuramı.....	29
5.5 Uluslararası Göç Kuramları Çerçevesinde Türkiye'ye Doğru Yaşanan Suriyeli Göçü	30

6. ENTEGRASYON	33
6.1 Sosyal Entegrasyon	34
6.2 Kültürel Entegrasyon.....	35
6.3 Ekonomik Entegrasyon	36
6.3.1 Bağımlı Çalışanların Ekonomik Entegrasyonu.....	38
6.3.2 Bağımsız Çalışanların Ekonomik Entegrasyonu	39
TÜRKİYE’DEKİ SURİYELİLER VE ENTEGRASYON.....	42

TÜRKİYE’DEKİ SURİYELİLER VE ENTEGRASYON

1. SURİYE’DEKİ İÇ SAVAŞ VE SURİYELİ GÖÇÜ.....	42
1.1 Diğer Ülkelere Yönelik Suriyeli Göçü	42
1.2 Türkiye’ye Yönelik Suriyeli Göçü	45
2. TÜRKİYE’DEKİ SURİYELİLERİN DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİ	49
2.1 Yaş ve Cinsiyet.....	49
2.2 İskan ve Yerleşim Yerine Göre Suriyeliler	50
2.3 İllere ve Bölgelere Göre Dağılım	52
2.4 Eğitim Durumlarına Göre Suriyeliler	54
2.5 Çalışma Hayatı İlişkileri.....	55
3. SURİYELİLERLE İLGİLİ HUKUKİ DÜZENLEMELER.....	56
3.1 Yabancılarla İlgili Kanunlar	57
3.1.1 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu.....	57
3.1.2 Uluslar arası İşgücü Kanunu.....	58
3.2 Yabancılarla İlgili Yönetmelikler.....	59
3.2.1 6883 Sayılı Geçici Koruma Yönetmeliği.....	59
3.2.2 8375 Sayılı Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik	59
3.2.3 30007 Sayılı Turkuaz Kart Yönetmeliği.....	60
4. SURİYELİLERE YÖNELİK SOSYAL UYUM ÇALIŞMALARI.....	61
5. SURİYELİLERİN EKONOMİK ENTEGRASYONU	65
5.1 Bağımlı Çalışan Suriyelilerin Ekonomik Entegrasyonu	67
5.2 Bağımsız Çalışan Suriyelilerin Ekonomik Entegrasyonu	70

TÜRKİYE’DEKİ SURİYELİLER VE ENTEGRASYON

KENDİ ADINA BAĞIMSIZ ÇALIŞAN SURİYELİLERİN EKONOMİK ENTEGRASYONU: BIRSA ÖRNEĞİ	74
1. BURSA İLİ HAKKINDA GENEL BİLGİLER.....	74
1.1 Yıllara Göre Bursa’daki Suriyelilerin Nüfus Gelişimi	75
2. ARAŞTIRMANIN AMACI, YÖNTEMİ, HİPOTEZLERİ VE VERİLERİ	76
2.1 Araştırmanın Amacı	76
2.2 Araştırmanın Hipotezleri	77

2.3	Araştırmanın Yöntemi	77
2.4	Araştırma Verileri.....	78
2.4.1	Katılımcıların Demografik Özellikleri: Yaş, Eğitim, Medeni Hal, Eğitim Seviyesi, Türkçe Yeterliliği ve Kalma Süresi.....	78
2.4.2	Katılımcıların Bursa'daki Yaşamlarına Dair Bulguları	81
2.4.2.1	Türkiye ve Bursa'da Yaşam Süreleri	81
2.4.2.2	Bursa'da Yaşanılan Konut ve Durumu	81
2.4.2.3	Bursa'da Yaşamın Olumlu ve Olumsuz Yönleri.....	83
2.4.3	Katılımcıların İşyeri Bilgileri.....	86
2.4.3.1	İşyeri Faaliyet Alanı	86
2.4.3.2	İşyeri Faaliyet Süresi.....	89
2.4.3.3	Türkiye'de ve Suriye'de Yapılan İş Alanı	91
2.4.3.4	İşyeri Açılış Sermayesi	95
2.4.3.5	İşyerinde Satılan veya Kullanılan Ürünlerin Durumu	98
2.4.3.6	İşyerlerinin Ekonomik Ölçeği	101
2.4.4	İşyeri Açma Sürecinde Yaşanılan Sorunlar ve Aranılan Şartlar	102
2.4.5	İşyeri Açma Başvurusu Sürecinde Geçen Süre	105
2.4.6	Resmi ve Sosyal İlişkiler	108
2.4.6.1	Kamu Kurumları (Belediyeler, Vergi Daireleri, Ticaret Odaları) İle İlişkiler	108
2.4.7	Yerel Halk ve Diğer İlişkiler	112
2.4.7.1	Müşteri Profili	112
2.4.7.2	Yerel Halk İle İletişim.....	116
2.4.7.3	Yerel Esnafla İlişkiler ve İletişim	120
2.4.8	Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşlığı Konusu	123
2.4.9	Suriye'ye Geri Dönüş Eğilimi	126
3.	BULGULAR	132
	SONUÇ	137
	Kaynakça.....	142
	EKLER	151

KISALTMALAR

Kısaltması	Bibliyografik Bilgiler
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AFAD	Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
BM	Birleşmiş Milletler
GKY	Geçici Koruma Yönetmeliği
GSYH	Gayrisafi Yurtiçi Hasıla
ILO	International Labour Organization
IOM	International Organization for Migration
K	Katılımcı
T.C.	Türkiye Cumhuriyeti
UNHCR	United Nations Human Right Council
UNICEF	United Nations International Children's Emergency Fund
Vb.	Ve benzeri
YUKK	Yabancı ve Uluslar arası Koruma Kanunu

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 1. Zorunlu Göç-Gönüllü Göç	17
Şekil 2. Maslow'un İhtiyaçlar Piramidi.....	20
Şekil 3. Birleşmiş Milletler ve Göç	22
Şekil 4. Göç Sistemleri Kuramı	27
Şekil 5.Lee'nin İtme-Çekme Göç Modeli	28
Şekil 6. Kesişen Fırsatlar Kuramı.....	29
Şekil 7. Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Entegrasyon.....	34
Şekil 8. Suriyeli Sığınmacıların Buldukları Ülkeler (Aralık,2019).....	43
Şekil 9. Yıllara Göre Nüfus ve Mevzuat Değişimi.....	48
Şekil 10. Kamplarda ve Şehirlerde Kalan Suriyeliler,2021.....	51
Şekil 11. Suriyelilerin Coğrafi Bölgelere Göre Dağılımı	53
Şekil 12. Suriyelilere Yönelik Ulusal Mevzuat	57
Şekil 13. Kızılay Sosyal Uyum Yardımı	62
Şekil 14. Kızılay Sosyal Uyum Yardımı İllere Göre Dağılım.....	62
Şekil 15. Bağımlı Çalışan Suriyelilerin Çalışma İzni Süreci.....	68
Şekil 16. Bağımsız Çalışanların İşyeri Açma Süreci.....	71
Şekil 17. Yaşanılan Yer	82
Şekil 18. Yaşanılan Yerin Mülkiyet Durumu	82
Şekil 19. Türkiye ve Suriye'de Yapılan İşin Dağılımı	92
Şekil 20. T.C. Vatandaşlığı İstiyor musunuz?	123
Şekil 21. Suriye'ye Geri Dönme Eğilimi	126

TABLO LİSTESİ

Sayfa

Tablo 1. Göçün Nedenleri	18
Tablo 2. Dünya Göç Raporu 2010-2020 Yılları Karşılaştırılması.....	23
Tablo 3. 2021 yılı itibarıyla Dünya Genelinde Suriyelilerin Sayısı	32
Tablo 4. Suriyelilerin Bölge ve Ülkelere Göre Dağılımı.....	43
Tablo 5. Cinsiyet Dağılımı	49
Tablo 6. Suriyelilerin Yaş ve Cinsiyet Dağılımı (2021).....	50
Tablo 7. Suriyelilerin İlk 10 İle Göre Dağılımı	52
Tablo 8. Yıllara Göre Çalışma İzni Verilen Suriyeliler ve Toplam Suriyeli Nüfusa Oranı	55
Tablo 9. Suriyelilerin Nüfus Niteliği	55
Tablo 10. ILO-Girişimcilik Fırsatları Projesi	70
Tablo 11. Yıllara Göre Bursa Nüfusu.....	75
Tablo 12. Katılımcıların Demografik Özellikleri	78
Tablo 13. Bursa'da Yaşamının Olumlu ve Olumsuz Yönleri	83
Tablo 14. İşyeri Faaliyet Türü	87
Tablo 15. İşyeri Faaliyet Süresi	89
Tablo 16. İşyeri faaliyet Süresi ve Oranları.....	90
Tablo 17. Türkiye ve Suriye'de Yapılan İş Alanı	92

GRAFİK LİSTESİ

Grafik 1. Bölgesel Suriyeli Nüfus ve Ülke Nüfus Dağılımı	44
Grafik 2. Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler	45
Grafik 3. Dünya Genelinde En Yüksek Mülteciye Sahip 5 Ülke (2020)	46
Grafik 4. Geçici Barınma Merkezindeki Suriyelilerin ve Türkiye'deki Suriyelilerin Yıllara Göre Nüfus Değişimi	51
Grafik 5. Suriyelilerin Eğitim Durumu.....	54
Grafik 6. Sosyal Uyum Yardımı Uyuğa Göre Dağılım.....	63
Grafik 7. Türkiye’de ve Bursa’da Yaşam Süreleri	81
Grafik 8. İşyeri Faaliyet Alanı	87
Grafik 9. İşyeri Açılış Sermayesi	95
Grafik 10. İşyerinde Satışı Yapılan Ürünlerin Durumu	99
Grafik 11. İşyerindeki Günlük Kazanılan Ciro	101
Grafik 12. İşyeri Açmak ve Başvuru Arasında Geçen Süre	106
Grafik 13. Kamu Kurumları ile Sorun Yaşıyor musunuz?	108
Grafik 14. Suriyelilerin İşlettiği İşyerlerinin Müşteri Profili	113
Grafik 15. Yerel Halk İle İletişim.....	117
Grafik 16. Yerel Esnaf ile İletişim.....	121

GİRİŞ

İnsanlık tarihi boyunca yaşanan göçler, uyum, değişim ve gelişim kavramlarını da beraberinde getirmiş, insanları ve toplumları sosyolojik, antropolojik ve psikolojik yönlerden etkilemiştir. Savaşlar, coğrafi keşifler, iklim değişiklikleri, Göç edilen toprak parçasında yaşanan kültürel karşılaşmalar, bilgi alışverişleri de günümüze değin yeni kültürlerin doğuşunu ve etkileşimlerine yol açmaktadır. Günümüzde de yaşanan savaşlar, iş imkânlarının yoksunluğu, kıtlık vb. bir çok nedenle göçler devam etmektedir.

Orta Doğu; Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarının merkezinde yer alan ve 2010 yılından bu yana birçok halk ayaklanmasına, çatışmaya, kanlı eylemlere sahne olan Arap Baharının yaşandığı ülkelerin bölgesidir. Osmanlı İmparatorluğu, çöküş dönemibe kadar bugün Dünya'nın karmaşa merkezi haline gelen Ortadoğu ülkelerini yönetmiştir. Türkiye Cumhuriyeti tarihi, dini ve jeopolitik konumu nedeniyle Orta Doğu'da yaşanan olaylara komşu olmak yerine zamanla ev sahibi konumuna gelmiştir. 2011 yılından itibaren devam eden göç dalgaları sonucunda Türkiye, 2021 yılı itibariyle 3.5 milyondan fazla Suriyeliyi "Geçici Koruma Statüsü" kapsamında topraklarında barındırmaktadır. Bugün gelinen noktada, başlangıçta misafir olarak, geçici süre ile geldikleri ve göçü zorlayan sebepler ortadan kalktığı zaman geri döneceklerine inanılan Suriyelilerin zaman içinde kalıcı olacakları ve dönmeyecekleri inancı yaygınlaşmıştır.

Geçici iskan kampları dışına çıkararak, şehirlerde yerli halkla birlikte yaşayan ve gündelik yaşam düzenini kurmaya çalışan Suriyelilerin topluma uyum sağlamaları, aile kurmaları, çocuklarının topluma adapte olmaları için de geçimlerini sağlayacak gelire sahip olmaları ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Nitekim, Türkiye'de kaldıkları süre uzadıkça gerek mevzuat düzenlemeleri gerekse ulusal ve uluslararası toplumsal uyum projeleri ile Suriyelilerin kayıtlı olarak çalışmalarını sağlayacak tedbirler alınmış ve yürürlüğe konmuştur. Türkiye'ye gelen Suriyeliler içinde 15-64 yaş grubunda bulunan çalışma çağı nüfus oranının yüksek olması da kaçınılmaz olarak işgücüne katılmaları sonucunu doğurmuştur. Suriyelilerin işgücü piyasasına girişleri bir yandan yerli halkın istihdam imkanlarını daraltıcı etkisi, diğer yandan da kayıtdışı çalışmalarının yaygınlaşması halinde ortaya çıkacak haksız işgücü rekabeti dolayısıyla yeni tedbirlerin alınmasını ve "eko-

nomik olarak entegrasyonlarını” sağlayacak düzenlemelerin yapılmasını zorunlu kılmıştır.

Suriyelilerin ekonomik entegrasyonunu ve bu entegrasyon sürecini işgücü piyasasında bağımlı çalışanlar bakımından inceleyen çok sayıda araştırma bulunmaktadır. Ancak, Türkiye’de bulunan ve yaşadıkları şehirlerde işyeri açarak kendi adına bağımsız çalışan Suriyeliler ve sorunları geri planda kalmıştır. Kendi adına bağımsız çalışan Suriyelilerin sayıca daha az olmaları, kayıtlı çalışma imkanlarının daha yüksek olması ve bağımlı çalışanlara göre geri dönüş eğilim ve isteklerinin daha düşük olması bu kesime yönelik çalışmaların yapılması gereğinin önemini artırmıştır.

Kendi adına bağımsız çalışan Suriyelilerin de entegrasyon sürecinde ekonomik, sosyal, kültürel ve hukuki açıdan birçok sorunla karşılaşmaktadır. Bu sorunlar, işyeri açma prosedürlerinin karmaşıklığı, işin ve işyerinin devamlılığını sağlamak için yerine getirilmesi gereken hukuki süreçler, kamuoyunda pozitif ayrımcılığa sahip oldukları yönündeki algı bu sorunlardan birkaçı olarak gösterilebilir. Türkiye’de 2019 yılı itibari ile en az bir ortağı Suriyeli olan şirket sayısı 15.159’dır.¹ Türkiye’deki Suriyelilerin sayısının yüksek olması, kalma sürelerinin uzayacağı, Suriyeliler tarafından açılan işyerlerinin sayıca artmasının yanısıra faaliyet alanlarının geniş olması istihdam artışı gibi olumlu sayılabilecek etkiler yanında yerel halk ile ilişkilerinden kaynaklanan sorunların araştırılmasını önemli kılmaktadır. Bu çalışmanın konusu, geçici koruma kapsamında bulunan ve Türkiye’de işyeri açarak kendi adına bağımsız çalışan Suriyelilerin sorunlarına yönelik olarak belirlenmiştir.

Bursa, sanayi, hizmet ve tarım sektörlerinde iş imkânlarının yüksek olduğu ve yoğun dış göç alan şehir olarak karşımıza çıkmaktadır. Ekim 2021 itibari ile 181,841 Suriyelinin yaşadığı Bursa, Türkiye’deki Suriyelilerin en yüksek nüfusa sahip olduğu 7. sıradaki şehirdir.² Bursa’nın doğu-batı hattında yer alan ilçelerinde yaşayan Suriyeliler, günlük hayatta toplumsal yaşam alanlarında sıkça karşılaşılacak kişiler olarak görünür hale gelmişlerdir. Kendi adına bağımsız çalışan Suriyelilerin ilk açtıkları işyerleri Suri-

---

¹ <https://www2.tbmm.gov.tr/d27/7/7-9204sgc.pdf> (18.10.2021)

² <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> (18.10.2021)

yelilere yönelik gıda malzemeleri satan birkaç dükkân olarak görülmekteyken zaman geçtikçe faaliyet yelpazesi genişleyerek her ihtiyaca yönelik mal ve hizmet sunan işyerleri olarak çeşitlenmekte ve çoğalmaktadır. Ekim 2021 tarihi itibari ile Bursa Esnaf ve Sanatkârlar Odasına Kayıtlı olarak Suriyeliler tarafından işletilen 623 işyeri bulunmaktadır. Bu işyerlerinin önemli bir kısmı Bursa’da Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı ve yerel halk arasında “Bursa’nın Halep’i” olarak adlandırılan Çarşamba Mahallesinde bulunmaktadır.

Bu çalışma, Bursa’da ikamet eden geçici koruma altındaki Suriyelilerden kendi adına bağımsız çalışanların ekonomik entegrasyon süreci ile ilgili sorunlar ve gelişmelerin tespiti amacıyla yapılmıştır. Bu konu seçimi yapılırken; Suriye’lilerin Türkiye’de kalma süreleri uzadıkça kendi adına bağımsız çalışanların sayısının artacağı, öncelikle Suriyelilerin geleneksel ihtiyaçlarını karşılamak için açtıkları yöresel ürün ticaretine yönelik işyerlerinin zaman içinde faaliyet alanı olarak çeşitleneceği ve yerli halkın da ihtiyaçlarına yönelik faaliyetlere yönelik işyerleri açılacağı, ticari başarıları arttıkça ekonomik entegrasyonlarının yanısıra sosyal ve kültürel uyumlarının da artacağı, ekonomik v sosyal uyum arttıkça Türkiye’de kalma isteklerinin artacağı ve geri dönüş eğilimlerinin azalacağı varsayımları ile hareket edilmiştir.

Bu tez çalışmasına başladıktan sonra 2020 yılı mart ayında Türkiye’de etkilerini hissettiren Covid-19 virüsü, sokağa çıkma kısıtlamalarına, işyerlerinin geçici olarak kapanmasına ve gündelik hayata yönelik kısıtlamaların artışına yol açmıştır. Bu gelişmeler tezin hazırlık sürecini de etkilemiş, saha araştırmasının konusu olan işyerlerine yönelik kısıtlamalar tezin araştırma sürecini olumsuz etkilemiştir. Kamuoyunun Suriyelilerin geri gönderilmesi yönündeki düşüncelerinin de yoğunluğu nedeniyle Suriyelilerle ilgili konularla ilgili duyarlılık işyeri sahipleri ile ilgili görüşme sürecini ve içeriğini de etkilemiştir. Yüzyüze görüşmeler sırasında görüşme yapılan kişi ve işyerine yakın çevrede bulunan diğer kişilerin merak edip, yapılan görüşme sürecine müdahil olma istekleri de (kendi gelecekleri ile ilgili sorulara cevap arama endişesiyle dile getirilen sorular) görüşmecilerin bazı sorulara açık ve doğru cevaplar vermesini engellemiştir. Araştırma ve görüşme alanlarının Suriyelilerin işyerleri olması, müşteri yoğunluğunun fazla olduğu zamanlarda işlerinin aksamaması için yapılan görüşmeye mola verilmesine ne-

den olmuş, bunun sonucunda görüşmeler zaman zaman kesintiye uğrayarak müşteri yoğunluğu bitince devam etmiştir.

Tez çalışması üç bölümden oluşmuştur. Çalışmanın birinci bölümünde tez başlığında yer alan göç ve entegrasyon kavramlarına yer verilmiştir. Bu çerçevede göç kavramı ile ilgili tanım, göçün sebepleri ve sonuçları, çeşitleri, göçle ilgili çalışma yürüten uluslararası kuruluşlar, göçle ilgili uluslararası mevzuata ve nihayet Türkiye'ye yönelik Suriyeli göçüne yer kısaca yer verilmiştir. Birinci bölümün ikinci kısmında entegrasyonla ilgili olarak tanım ve entegrasyon çeşitlerine ve entegrasyon sürecini belirleyen faktörlere yer verilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde öncelikli olarak, Suriye'deki iç savaş sonrası yaşanan ve Dünyaya yayılan Suriyeli göçü, diğer ülkeler ile Türkiye özelinde incelenerek yapılan karşılaştırmalar ve 2011 yılından günümüze değin yaşanan değişimler aracılığıyla göçün Türkiye özelinde önemi vurgulanmıştır. Türkiye'de yaşayan Suriyelilerin demografik özellikleri yaş ve cinsiyet, iskan ve yerleşim, il ve bölgelere göre dağılım, eğitim ve çalışma hayatı ilişkileri incelenerek genel olarak Suriyeli profili çizilmeye çalışılmıştır. Bu bölümde geçici koruma altındaki Suriyelilerle ilgili mevzuata ve yine Suriyelilere yönelik yapılan sosyal uyum çalışmalarına yer verilmiştir.

Çalışmanın üçüncü ve son bölümünde ilk olarak en çok Suriye'linin yaşadığı 7'inci il olan Bursa ili hakkında verilen kısa ekonomik ve demografik bilgiler yanında, Bursa'ya yönelik Suriyeli göçünün yıllar itibarıyla gelişimi ve mevcut durumlarına yönelik verilere yer verilmiştir. Bu bölümde Bursa ili Çarşamba mahallesinde işyeri sahibi olan 30 Suriyeli işyeri sahibi üzerinde yapılan saha araştırmasına ve değerlendirmelere yer verilmiştir. Çalışmanın sonuç ve değerlendirme kısmında, saha araştırmasının sonuçları ile çalışmanın başlangıç varsayımlarının karşılaştırılması yapılmış ve entegrasyon süreçleri ile ilgili görüş ve değerlendirmelere yer verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

GÖÇ VE EKONOMİK ENTEGRASYON

1. GÖÇ: TANIMI, ÇEŞİTLERİ, NEDENLERİ VE SONUÇLARI

Tarihi gelişim süresi içinde insanlar, yaradılışına uygun olarak yer değiştirme isteği, kendini geliştirme dürtüsü gibi içsel sebepler yanında göçe zorlayan ekonomik faktörler, savaş, siyasi olaylar vb. zorlayıcı sebeplerle sürekli hareket halinde olmuş, göç etmiştir. Basit ancak tanımı güç kavramlardan biri olarak göç; “bir bölgeden başka bir bölgeye hareket etme” veya Birleşmiş Milletlerin uluslararası göç tanımına göre “kişinin bir ülkenin sınırlarını aşarak başka bir ülkede bir yıl veya daha fazla kalmak amacıyla yer değiştirmesidir.”³ Göç, sebebine bağlı olarak bireysel olabileceği gibi özellikle savaş gibi zorlayıcı sebeplerle kitlesel de olabilir. Özellikle kitlesel yer değiştirmeler bakımından göç, coğrafi hareketliliğin ölçülmesine yönelik bir nüfus hareketidir.⁴

Uluslararası Göç Örgütü’ne (International Organization for Migration (IOM)) göre göç, “Bir kişinin veya bir grup insanın uluslararası bir sınırı geçerek veya bir Devlet içinde yer değiştirmesi. Süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği nüfus hareketleridir. Bu tanımda sebebi ne olursa olsun bütün göç eden kişiler vardır.”⁵ Bazı farklılıklar olmakla birlikte benzer unsurları taşıyan başka göç tanımları da yapılabilir. Ancak hangi tanım yapılırsa yapılsın göç kavramı kullanıldığı zaman tanımında kaçınılmaz olarak yer alacak özellikler; kişi ve/veya toplulukların bir ülkeden diğerine yer değiştirmesi, yer değiştirmenin kişisel hedefleri gerçekleştirme amacı yanında zorlayıcı sebeplerle kitlesel olarak da gerçekleşebileceği, insanları göçe zorlayan sebepler iktisadi, sosyal, siyasal ve savaşların yanısıra doğal felaketlerden kaynaklanacağı hususları yer alacaktır.

---

³ Barış Özdal, *Uluslararası Göç ve Nüfus Hareketleri Bağlamında Türkiye*, 2.b, Bursa: Dora Basım-Yayın, 2021, s.5-6.

⁴ Özdal, s.6

⁵ Özdal, s.6

Göç, sebepleri, süreci ve etkileri/sonuçları dolayısıyla çok yönlü bir kavramdır. Bu bakımdan çok sayıda sosyal bilim alanı ve disiplini ile doğrudan ilgili bir kavramdır. Mekânsal değişiklik dolayısıyla beşeri coğrafyanın; ülke nüfuslarını değiştirmeye yönelik sayısal etkileri dolayısıyla demografinin; üretim faktörlerinin dağılımını ve üretimi etkilediği ölçüde iktisat ilminin; insangücü göçü boyutu dolayısıyla sosyal politikanın; göç edilen ülke insanları ile ilişkileri bakımından sosyal psikolojinin; uzun dönemli toplumsal etkileri bakımından sosyolojinin ve nihayet güvenlik endişesi ile uluslararası ilişkiler disiplinlerinin ortak ilgi alanına girmektedir⁶. Göçle ilgili bu çok boyutluluk bütün unsurlarını içeren bir tanımlı yapıyı güçlendirmekle birlikte bu boyutlardan doğrudan etkilenen kesimler bakımından da anlaşılabilirliğini de kolaylaştırmaktadır.

Göç, kaçınılmaz olarak kendi süreci ile ilgili yeni kavramları ve tanımları da beraberinde getirmektedir. Nitekim göç eden kişi veya topluluklar bakımından göç dolayısıyla terk edilen ülke kaynak ülke-göç veren ülke; göç yolu üzerinde bulunan kestirme veya tünel olarak adlandırılan geçiş ülkeleri-transit ülke; göç edenler bakımından varılmak istenen ülke ise göç alan-hedef ülke-ev sahibi ülke-kabul eden ülke olarak adlandırılır⁷. Geçiş-Transit ülkeler, göç edenlerin göç yolunda dinlenme, toparlanma ve harekete adapte olma işlevlerini yerine getirebilecekleri coğrafi konum ağları geniş olan ülkeler olarak görülür ve ağırlıklı olarak coğrafi konumları (Türkiye, Yunanistan, Romanya, İtalya vb) dolayısıyla bu statüde ülkeler olarak ortaya çıkarlar⁸.

Tarihin her döneminde ve her coğrafyasında farklı sebepler ve yoğunlukta gerçekleşen göç, küreselleşen dünyada daha önceki faktörlere ilaveten diğer ülkelerdeki yaşam tarzından ve standartlarından haberdar olan kişi ve toplulukların göç etme taleplerini ve arayışlarını güçlendirmiştir. Bir sorun olarak göç hemen hemen her ülkenin ve uluslararası kuruluşun ortak ilgi alanı haline gelmiştir.

---

⁶ Özdal, s.8.

⁷ Özdal s.30.

⁸ Özdal, s.31.

1.1 Göçmen, Mülteci, Şartlı Mülteci, Sığınmacı, İkincil Koruma ve Geçici Koruma Kavramları

Göçün öznesi, yer değiştiren kişi ve topluluklardan oluşan insan yani göçmendir. Ancak göçün sebeplerine ve şekillerine göre göç eden kişi-göçmen, özellikle hukuki sonuçları bakımından değişik isimler altında karşımıza çıkmaktadır.

1.1.1 Göçmen

Göçün öznesi olan göçmen kavramı, değişik uluslararası belgelerde farklı özellikleri ile tanımlanmaktadır. Uluslararası Göç Terimleri sözlüğüne göre “*Göçmen terimi genellikle, bireyin göç etme kararını, zorlayıcı dış faktörlerin müdahalesi olmaksızın kendi özgür iradesiyle ve “kişisel uygunluk” sebepleriyle kapsar şeklinde tanımlanmıştır. Birleşmiş Milletler göçmeni, sebepleri, gönüllü olup olmaması, göç yolları, düzenli veya düzensiz olması fark etmeksizin yabancı bir ülkede bir yıldan fazla ikamet eden bir birey olarak tanımlamaktadır.*”⁹ Uluslararası Göç Örgütü göçmeni; dışarıdan bir zorunluluk olmaksızın kişinin hür iradesi ile verdiği karar ile göç eden kişi ve aile üyeleri¹⁰ olarak tarif ederken, AB göçmeni; *vatandaşı olduğu yerin dışında 1 yıldan fazla süre kalma niyetiyle yer değiştiren kişi*¹¹ olarak tanımlamakta ve bu tanımla AB üyesi ülkeler arasındaki insangöçü dışındakileri kastetmekte, izin belgesi olmadan AB’de ikamet edenleri bu kapsama almaktadır.¹²

Türk hukukunda göçmen kavramı ilk defa 1934 tarih ve 2510 sayılı İskan Kanunu ve bu kanunla ilgili mevzuatta yer almıştır. Halen geçerli olan göçmen kavramı, 2006 tarih ve 5543 sayılı İskan Kanununda göçmen; aranan şartlar bakımından gösterdiği farklılıklara göre; göçmen, serbest göçmen, iskanlı göçmen, münferit göçmen ve toplu göçmen başlıkları altında toplanmıştır¹³. Nitekim, Kanunun 3’üncü maddesine göre göçmen: “ *Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup, yerleşmek amacıyla tek başına veya toplu halde Türkiye’ye gelip bu Kanun gereğince kabul olunanlar*” olarak

---

⁹ https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml31_turkish_2ndedition.pdf (21.01.2020)

¹⁰ Özdal, 31.

¹¹ Özdal, 32

¹² Özdal, 32.

¹³ Özdal, 33.

tarif edilmiştir. Türk hukukunda kişilerin göçmen sayılabilmesi için Türk soyundan olmaları ve Türk kültürünü taşıyan kişiler olması şartları aranmaktadır.¹⁴

1.1.2 Mülteci

Mülteci, 20'nci yüzyıl ulus devlet modelinin ortaya çıkardığı kavramdır. 1789 Fransız Devrimi ulus-devlet kavramının ortaya çıkmasına yol açmıştır.¹⁵ Ancak, İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde yaşanan siyasal çalkantılar ve bağımsızlık arayışları bu statüye bağlı göç hareketlerinin artışının da beraberinde getirmiştir.

Mülteci statüsü ile ilgili tanım, hem tarihi hem de coğrafi sınırlamaları içerecek şekilde 1951 Cenevre Sözleşmesinin 1. maddesinde, “*1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar sonucunda ve ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu , ülkenin dışında bulunan ve bu , ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen; yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet , ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen her şahsa uygulanacaktır.*” şeklinde yapılmıştır.¹⁶ Mülteci tanımına coğrafya ve tarih olarak getirilen sınırlamanın yarattığı problemler BM, Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1967 Protokolünde kaldırılmış ve “*Irkı, dini, tabiiyeti, belirli bir sosyal gruba mensubiyeti ve siyasi görüşleri yüzünden haklı bir zulüm korkusu nedeniyle vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve söz konusu korku yüzünden, ilgili ülkenin korumasından yararlanmak isteyen kişi*” olarak tanımlanmıştır¹⁷. Mülteci kavramı ile ilgili olarak daha sonraki yıllarda bu tanımda yer alan sınırlamaları da kısmen kaldıran yeni tanımlar yapılmıştır. Türkiye, 1951 Cenevre Sözleşmesine uyumlu bir mülteci tanımı yapmış ve AB'ne tam üyelik süreci ile ilgili uyum çalışmaları kapsamında çıkarılan 2013 tarih ve 6458 sayılı Yaban-

---

¹⁴ 5543 Sayılı İskân Kanunu m.3/1d

¹⁵Seyla Benhabib, *Ötekilerin Hakları-Yabancılar, Yerliler, Vatandaşlar*, Berna Akkıyal (Çev.), İstanbul:İletişim Yayınları, 2006, s.64

¹⁶<https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/yonetmelikler/Sozlesmeler/Multecilerin-Hukuki-Durumuna-Iliskin-Sozlesme.pdf> (21.01.2020)

¹⁷ Özdal, s.36.

cılar ve Uluslararası Koruma Kanununda bu tanıma yer vermiştir¹⁸. Ancak, Türkiye'nin Cenevre Sözleşmesine koyduğu "coğrafi kısıtlama", Avrupa dışından gelen ve sığınma talep edenler bakımından yarattığı problem dolayısıyla Türk hukukunda uluslararası koruma çeşitleri mülteciler, şartlı mülteciler, ikincil koruma ve geçici koruma olarak 4 şekilde yapılmak zorunda kalmıştır¹⁹.

Uluslararası literatürde yaygın olarak kullanılan mülteci türleri De facto mülteciler, dolaşım halindeki mülteciler, iklim mültecileri, transit halindeki mülteciler, yerinde mülteciler olarak şekillenmiştir²⁰. Birbiri ile yakından ilgili olan göçmen ile mülteci arasındaki 2 temel ayırıcı özellik, kişilerin sınırı geçip geçmediği ve uluslararası korumaya ihtiyacı olup olmadığı noktasında ortaya çıkmış, göçmenler kendi iradeleri, mülteciler ise zorunlu olarak göç eden kişiler olarak ayrılmıştır²¹.

1.1.3 Şartlı Mülteci

Mülteci tanımında 1951 Cenevre sözleşmesindeki "Avrupa" olarak kabul edilen coğrafi kıstas, 1967 protokolüyle kaldırılmışsa da 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'na göre Türkiye'de, Avrupa Konseyine üye olan ülkelerden gelerek uluslararası koruma talep eden kişilere mültecilik statüsü verilmektedir. Şartlı Mülteci ise Avrupa dışında meydana gelen olaylar nedeniyle, üçüncü ülkelere sığınmak için mülteci statüsündeki niteliklere sahip olduğunu bildiren kişi olarak karşımıza çıkmaktadır²² Şartlı Mülteci, mülteci ve ikincil koruma Uluslararası koruma kapsamında kabul edilen koruma çeşitleri olarak görülmektedir. Ulusal mevzuatta kavramların tanımlanmasında, Avrupa'dan gelen- Avrupa dışından gelen ölçütü bulunmaktadır.

1.1.4 Sığınma ve Sığınmacı

Sığınma olumsuz olayların yaşandığı durumlarda güvenli bir yere çekilmek eylemidir. Sığınma hakkı, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin 14. Maddesinde "*Herkesin zulüm altında başka ülkelere sığınma ve sığınma olanaklarından faydalanma*

---

¹⁸ Özdal, s.36-37.

¹⁹ Özdal, s.37.

²⁰ Özdal, s.39.

²¹ Özdal, s.39.40.

²² 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, Madde.62.

hakki vardır” şeklinde tanımlanmıştır. Sığınmacı, zulüm ve ciddi zararlardan korunmak için ülkesi dışında güvenli bir yere sığınarak, mülteci statüsüne başvurusunun onayını bekleyen kişi olarak açıklanabilir.²³ Sığınmacı olarak başka bir ülkeye giriş yapan kişilerin, mülteci statüsü kazanmak için gerekli şartlara sahip olması gerekmektedir.

Sığınmacı kavramı uluslararası zeminde net bir şekilde yerine konulmamış olsa da sığınmacı, statüsüne kavuşana kadar sınırları içerisinde bulunduğu ülkenin barınma ve temel koruma hakkından yararlanabilir.²⁴

1.1.5 İkincil Koruma

6458 sayılı YUKK’na uluslararası koruma çeşitlerinden biri olan ikincil koruma, Uluslararası kaynaklarda tamamlayıcı koruma olarak yer bulmaktadır.²⁵ *Tamamlayıcı koruma, 1951 Mülteciler Sözleşmesi’ndeki mülteci statüsüne uygun olmasalar dahi uluslararası koruma ihtiyacı olan kişilere, bir ülke tarafından o ülke içinde ikame etmeleri için ulusal kanunlar ve uygulama uyarınca verilen resmi izin olarak açıklanabilir.²⁶ Ulusal mevzuatta, ülkesine dönüş yapması durumunda ölüm veya insanlık onuruna yakışmayacak davranışlara maruz kalma durumu ile statüye açıklama getirildiği söylenebilir.²⁷*

1.1.6 Geçici Koruma

20’nci yüzyılın son çeyreğinde Avrupa’da yaşanan Yugoslavya İç Savaşları ve Kosova Savaşı bölgeden kitlesel kaçışlara neden oldu. Uluslararası mevzuatta ani ve kitlesel olarak yaşanan bu göçün karşılığı 2001 yılında düzenlenen Geçici Koruma Yönergesiyle karşılığını bulmuştur. Geçici Koruma 4 unsurun etrafında şekillenmektedir²⁸;

- *Kitlesel Sığınma,*

---

²³ https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml31_turkish_2ndedition.pdf (27.01.2020)

²⁴ Kate Jastram, Marliyn Achiron, *Mültecilerin korunması; Uluslararası Hukuk Rehberi*, BMMYK Ofisi, Parlamenter İçin El Kitabı, 2015, S.2., S.22-23

²⁵ Bülent Çiçekli, *Yabancılar ve Mülteci Hukuku*, 2013, 4.b., Ankara: Seçkin Yayıncılık, s.309.

²⁶ Göç Terimleri Sözlüğü, IOM Uluslararası 1 Göç örgütü, No.31, s.82.

²⁷ 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, Madde.63.

²⁸ Ali Yuşa Turan, *Uluslararası Koruma ve Geçici Koruma Kapsamındaki Yabancıların Türkiye’de Çalışma Hakkı*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019 s.36:37

- *Kitlesel Sığınmanın ani gelişmesi,*
- *Devlet kapasitesi,*
- *Bireysel usullerin yetersizliği,*

IOM'nin tanımına göre geçici koruma, çatışma ortamından kitlesel olarak kaçan kişilere bireysel statü belirleme işlemine sokmadan devlet tarafından sağlanan düzenleme olarak karşılık bulmuştur.²⁹ Ulusal mevzuatta 2013 yılında çıkarılan 6883 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Kanunla karşılık bulan geçici koruma statüsü, uluslararası koruma statüsü alt başlığında değerlendirilmiştir. Geçici koruma kavramında, sayıca yüksek olan ve ani gelişen sığınma hareketini kapsayarak devletleri maddi açıdan külfete sokmadan ve zaman bakımından sınırlandırmadan bir yol çizilebilmektedir.

1990'lı yıllarda Avrupa devletleri Bosna ve Kosova'daki savaşın sonucunda göç eden kişilere geçici koruma sağlamıştır. Türkiye'de ise günümüzde savaştan kaçan 3 milyonu aşkın Suriyeli geçici koruma statüsünde bulunmaktadır. Geçici koruma statüsünün kilit noktasını savaşın yıkıcı etkisi nedeniyle ortaya çıkan kitlesel akınların olduğu söylenebilir. Geçici korumanın devreye girme koşulları çeşitli ülkelerde farklılık göstermekle birlikte, açık kapı politikasının ortak payda olduğu görülmektedir. Geçici koruma kapsamındaki kişiler koruma altında alınsa da kitlesel göçe neden olan olayların son bulmasından sonra geçici koruma kapsamındaki kişilerin geri dönecekleri varsayılmaktadır.³⁰

1.1.7 Göç Eden Kişilerle İlgili Diğer Kavramlar

Yukarıda belirtilen göç eden kişilerle ilgili diğer tanımlar şunlardır. Yerinden edilmiş kişiler; *“kendisini mülteci yapabilecek korkular ya da tehlikeler dışındaki sebeplerle devletinden ya da topluluğundan kaçan kişi”* olarak tarif edilmektedir ve genel-

²⁹ Göç Terimleri Sözlüğü, IOM Uluslararası 1 Göç örgütü, No.31, s.33.

³⁰ Meltem İneli Çiğer, “Uluslar arası Hukuka Uygun Geçici Koruma Rejiminin Unsurları Üzerine”, *Göç Araştırmaları Dergisi*, C.2, S.3(2016), s.64-69

likle iç çatışma ya da doğal veya insan kaynaklı afetler dolayısıyla kaçmak zorunda kalanları kapsamaktadır.³¹ Bir diğer statü, vatansız kişilerdir. Vatansız kişiler vatandaşlığın getirdiği haklardan faydalanamayan ve koruması olmayan kişilerdir ve Türk hukukunda (6458 sayılı Kanun) vatansız kişi, *hiçbir devletle vatandaşlık bağıyla bağlı olmayan ve yabancı sayılan kişi* olarak tarif edilmiştir³².

2. GÖÇ TÜRLERİ

Göç literatürü incelendiğinde, göç türlerine yönelik farklı kavramlara ve farklı sınıflamalara rastlamak mümkündür. Araştırmacılar, yapılan çalışmanın niteliğine ve incelenen göçmen grubun özelliklerine göre, göç türlerini nedenlerine, amacına, hedef yerine, yasal durumlarına, hacmine ve süresine göre sınıflandırarak incelemektedirler. Göç türlerini en genel anlamda incelediğimizde;

- İç Göç - Dış Göç / Uluslararası göç
- Düzenli Göç / Yasal Göç - Düzensiz Göç / Yasadışı Göç
- Zorunlu Göç – Gönüllü Göç
- Bireysel Göç - Kitlesele Göç olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu çalışmada incelediğimiz grubun özelliklerine göre belli başlı göç türlerine değinilecektir.

2.1 Uluslararası Göç / Dış Göç

Tarih boyunca insanlar bireysel veya kitlesele olarak hareket halinde olmuştur. Hayatta kalma güdüsü, güvenlik ihtiyacı, fetih politikaları göçe öncülük etmiş ve zorunlu veya gönüllü olsun göç kaçınılmaz bir hal almıştır. Tarihsel süreç içerisinde göçler

---

³¹ Özdağ, s.41.

³² Özdağ, s.42.

sürekli olarak yaşansa da savaşlar, iklim değişiklikleri, kıtlık ve doğal afetler gibi sorunlar göçün ivme kazanmasına sebep olmaktadır. Göç olgusunun farklı boyutlarda şekillenmesinde İkinci Dünya Savaşı büyük önem taşımaktadır. 50 milyona yakın kişi, sahip oldukları sosyo-kültürel kimlik nedeniyle kıyımdan kaçmak zorunda kalmıştır. Bu durum evrensel düzeyde konunun önemini öne çıkmasına neden olmuştur. Yaşanan göçlerin sonucunda ortaya çıkan sorunlar, konuya uluslararası, bölgesi ve ulusal düzeyde bir zemin sağlayabilecek nitelikte sayılabilen, 10 Aralık 1948 tarihinde ilan edilen İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin on dördüncü maddesinde zulüm altında olanların başka ülkelere sığınma hakkını ortaya çıkarmıştır. Aradan geçen 70 yılda konu farklı dallarıyla gelişim ve değişim yaşamıyla beraber günümüzde ulaşım ve iletişim alanlarında öne çıkan yenilikler, küreselleşme kavramının önem kazanması gibi nedenlerle gelecek yıllarda da yenilenebilecektir.

Uluslararası göç kişi veya kitlelerin vatandaşı oldukları ülkenin dışına göç etmesidir. Nüfus hareketliliği bir ülkenin sınırı aşılıyorsa dış göçten (Uluslararası göç) bahsedilir. Birleşmiş Milletler, 2019 yılında yayınlanan Uluslararası Göç Raporunda Dünyada 272 milyona yakın Uluslararası göçmenin olduğunu açıklamıştır.³³ Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin verilerine göre 2019 yılında zorla yerinden edilmiş 70.8 milyon kişinin 25.9 milyonu mülteci statüsündedir³⁴. Sayısal veriler göz önüne alındığında Uluslararası göç kavramının önümüzdeki yıllarda da gündemde kalacağı düşünülebilir.

Göçe neden olan farklı olaylar ve sebepler olabileceği gibi, insanların yaşamlarını sürdürdüğü toprak parçasını ardında bırakmaları göçün hareketi ile farklı boyutlara bürünebilecek faktörler oluşturabilmektedir. Uluslararası göç çeşitlerinin alt katmanlarının daha geniş olduğunu ve farklı unsurların farklı durumlara yol açacağı söylenebilir.

---

³³https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/publications/wallchart/docs/MigrationStock2019_Wallchart.pdf (20.01.2020)

³⁴www.unhcr.org/figures-at-a-glance.html (20.01.2020)

2.2 Düzenli(Yasal) Göç-Düzensiz(Yasadışı) Göç

Göç edilen ülkenin yasal prosedürlerine uygun ve yasal yollarla yapılan göçler düzenli göç, yasadışı yollarla ve izinsiz şekilde yapılan göçler ise düzensiz göç olarak adlandırılmaktadır.³⁵

Uluslararası Göç Örgütü'ne göre düzenli göç, bir kişinin seyahat edilen ülkeden ve kaynak ülkeden çıkış yaparken ve transit ülkeye ya da varılacak olan hedef ülkeye giriş yaparken, idari ve hukuksal düzenlemelere uygun olan, bulunulan yerden yeni bir ikamet yerine gerçekleşen göç hareketidir.³⁶ Buna göre düzenli göç kategorisi, her ne amaçla olursa olsun, giriş-çıkış yapılan ülkeye yönelik kayıtlı göçleri içerir. Düzensiz göç ise, göç veren, göç alan ve transit göç ülkesi olan ülkelerde, düzenlenmiş normlar dışında meydana gelen göç hareketidir. Düzensiz göç, çok açık bir kavram değildir, evrensel olarak kabul edilen bir tanımlaması bulunmamaktadır. Göç alan ülkelerin perspektifinden düzensiz göç, otoritelerin talep ettiği ya da göçle ilgili düzenlemelerin gerektirdiği belgeler olmaksızın bir ülkeye girmek, orada çalışmak ve yaşamak ile açıklanabilmektedir.

Düzensiz göç; bir ülkeye yasadışı giriş yapmak, bir ülkede yasadışı şekilde kalmak veya yasal yollarla girip yasal süresi içerisinde çıkmamak anlamına gelmektedir. Düzensiz göç; hedef ülkeler için ülkelerine yasadışı yollardan gelen veya yasal yollarla gelip yasal çıkış süreleri içerisinde çıkmayan kişileri kapsarken; kaynak ülke için ülkesini terk ederken gerekli prosedürlere uymayarak ülke sınırlarını geçen kişileri içerir. Transit ülkeler içinse; kaynak ülkelerden hedef ülkeye ulaşmak için yasal ya da yasal olmayan yollarla ülkeye girip bu ülkeyi bir geçiş ülkesi olarak kullanıp ülke sınırını terk eden kişilerdir³⁷

Yukarıda belirtilenler doğrultusunda, düzensiz göç kategorisi, resmi bir izni olmaksızın bir ülkeye giren veya kalmayı sürdüren, bir uluslararası sınırı kaçak ya da insan ticareti yoluyla geçen, sahte evlilik yaparak göç kontrol yollarını atlatmak ya da

---

³⁵ Özdal, a.g.e., s.10.

³⁶ https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml31_turkish_2ndedition.pdf (24.11.2021)

³⁷ (<https://www.goc.gov.tr/duzensiz-goc-hakkinda>).

başarısız sığınma başvurusunda bulunup sınır dışı edilme sürecinde olan kişileri kapsamaktadır. Düzensiz göç, sadece basında sık sık karşılaşılan bir olgu olan göçmen kaçakçılığından ibaret değildir. İnsan ticaretini, yasal olarak ülke sınırından girip vize süresini geçirenleri, yasal veya yasadışı göçmenlerin kaçak ya da zorla çalışması gibi birçok olguyu içine alan bir çatı kavramdır. Kısaca aradaki farkı ortaya koymak gerekirse düzenli göç, gidilen veya transit geçilen ülkenin yasalarına uygun gerçekleşen insan hareketliliği iken, düzensiz göç, ülkeye yasa dışı giriş çıkış yapmak, yasa dışı şekilde kalmak ya da çalışmak olarak ifade edilmektedir. Öte yandan, düzensiz göç, düzenli göçü yönetememenin bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır.

2.3 Hedef Ülke-Kaynak Ülke-Transit Ülke

Hedef ülke, göç edenin varmak için yola çıktığı ülkedir. Göç alan hedef ülkelerin ortak özellikleri, gelişmiş ekonomiye sahip olma durumları olduğu söylenebilir. Gelişmişlik düzeylerinin, refah seviyesinin yüksek olması, kültürel yönden zengin bir çeşitliliğe sahip olmaları söylenebilir.

Kaynak ülke, göç edenlerin çıkış noktalarının başladığı ülkedir. Savaşlar, kıtlık, ekonomik sorunlar, eğitim gibi birçok sebep kaynak ülkeden çıkışlarda etkili olabildiği öne sürülebilir.

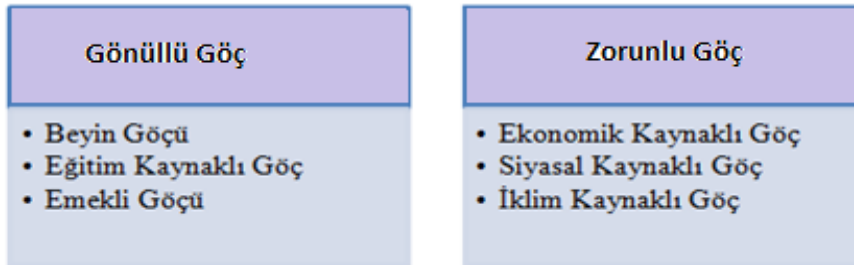
Transit ülke konumunda bulunan ülkelerin ortak özellikleri için göç koridorları üzerinde yer alan ve farklı kıtalara bölgelere ulaşım açısından merkezi noktada bulunan ülkeler olduğu söylenebilir. Göç eden kişi üçüncü ülkeye geçiş yapmak amacıyla öncelikle bir ülkeden geçiyorsa bu ülke için transit ülkesi denilebilir.

2.4 Zorunlu Göç- Gönüllü Göç

Göçün çıkış noktası konusunda karşımıza çıkacak olan ayrımında göç eden kişinin rızası ile veya zorunlu olarak göçe ihtiyaç duyması olduğu söylenebilir. Gönüllü ya da isteğe bağlı göç, yaşam standartlarının yükseltilmesi için tercih edilen, özellikle sanayi toplumlarının oluşmaya başlaması ile sıkça örneklerine rastlanılabilen bir göç türü olarak karşımıza çıkmaktadır. Zorunlu göçler, adından da anlaşabileceği gibi içinde zorla-

ma unsurunu barındırmaktadır. Kişilerin kendi iradeleri dışında yaşadıkları ülkenin itici faktörlerin etkisi ile (savaş, siyasi istikrarsızlık, kıtlık, iklim değişikliği vb.) hayati durumlarını etkileyen ve nüfus hareketliliğine neden olan durumları ifade etmektedir. Zorunlu göçler bireysel olabileceği gibi genellikle toplu göç halinde gerçekleşmektedir. Suriye’de yaşanan iç savaş ve bunun sonucu ülkeden zorunlu ve toplu olarak göç eden Suriyeliler buna örnek gösterilebilir. Zorunlu göç kişilerin doğrudan veya dolaylı yoldan ülkelerinde kalma hakkının elinden alındığı, kalma hakkının kullanılacağı durumlarda ise açlık, ölüm, zulüm, maddi sorunlar ve manevi bunalımlar ile karşı karşıya kalınacağı durumları kapsamına alan bir göç türü olarak karşımıza çıkmaktadır.

Şekil 1. Zorunlu Göç-Gönüllü Göç

3. GÖÇÜN NEDENLERİ

Tarih boyunca inişli çıkışlı bir çizgiye sahip olan göç olgusu, dönemsel olarak farklı boyutları, nedenleri ve sonuçları ile istikrarlı bir şekilde günümüzde hala devam etmektedir. Tarihin ilk dönemlerinde ki göçlerde, oluşan iklim değişiklikleri ve beslenme ihtiyacı birincil neden iken bunun yerini zamanla savaşlar, dini çatışmalar ve gelir eşitsizliği ve yetersizliği gibi sorunlar almaktadır. Göç alanında çalışan araştırmacılara

göre yakın gelecekte iklim değişikliğine bağlı olarak “iklim göçmenlerin” artacağı yönündedir³⁸.

Göç olgusunun temel nedenlerine geniş perspektiften bakıldığında; sosyal, siyasal, doğal ve ekonomik olarak sınıflandırılabilir.

Tablo 1. Göçün Nedenleri

Sosyal	<ul style="list-style-type: none"> • Eğitim • Sağlık • Güvenlik • Din
Siyasal	<ul style="list-style-type: none"> • Savaşlar • Mübadele • Siyasi Baskılar
Ekonomik	<ul style="list-style-type: none"> • İşsizlik • Gelir Eşitsizliği ve Yetersizliği • Daha iyi yaşam şartlarına sahip olma isteği
Doğal	<ul style="list-style-type: none"> • Sel • Kuraklık • Kıtık • Depremler

Göçe neden olan birçok ana ve alt başlık olsa da ilk çağlardan itibaren savaşlar göçün ana nedenini oluşturmakta ve siyasal tabanlı göç hareketleri zorunlu ve göç edilen yerde kalıcı nitelik taşımaktadır. Din kavramı da göçe yüzyıllardır öncülük etmektedir.³⁹ Din bireyleri ortak değerlerle toplum halinde bir arada tutup farklı toplumlar tarafından asimile olmamalarında önemli konuma sahip bir paydadır. Tarih sahnesinde birçok devlet dini görevler ışığında savaşlara katılmış, göç etmiş ve birlik içinde yaşamayı kabul etmiştir. Dini inançlar bazı ırkları asimile ederken bazı ırkların da korunmasını sağlayarak kültürel değerlerinin günümüze değin gelmesini sağlamıştır. Örneğin Türklerin Osmanlı İmparatorluğunun gaza ve cihat anlayışları topraklarının Viyana'ya kadar genişliğe uzanmasına öncü olduğu bilinmektedir. Kazanılan topraklar üzerinde hayata geçirilen iskân politikası sonucu, Türk ve İslam kültürü geniş coğrafyalarda benimsen-

---

³⁸ Verda Canbey-Özgüler, Verda (2016). İklim Değişiklikleri ve Sosyal Politikalar, Eskişehir Sanayi Odası Dergisi ESO Dergi, 5 (13), 86-87).

³⁹ Özdal, 2021, s.33.

miştir.⁴⁰ Müslüman olduktan sonraki dönemler içerisinde oluşan maddi ve manevi değerlerin günümüze değin korunduğu söylenebilir. Hıristiyanlaşan Türki kavimler ise etraftaki baskın kültürün etkisiyle benliklerini zamanla kaybetmişlerdir.⁴¹ Günümüzde savaştan kaçan 20 milyona yakın Suriyelinin 4 milyona yakını⁴² Türkiye'ye göç etmiştir. Bu duruma coğrafi konumun yakınlığı, tarihi etkileşimin yanı sıra ortak dinsel inanç birliğinin etkisinin bulunduğu söylenebilir.⁴³

Göç, göç eden kişinin rızasıyla gönüllü olarak ya da zorunlu olarak meydana gelebilir. Gönüllü göçün altında yatan sebepler genellikle sosyo-ekonomik nedenlere bağlıdır (hayat standartlarının yükseltilmesi, daha iyi iş ve eğitim olanaklarına sahip olmak ve kültürel açıdan gelişim ihtiyacı vb.).Gönüllü göç kavramı görünüş itibariyle pozitif bir anlam taşıyor gibi gözükse de kaynak ülkede geride bırakılan sorunları da içinde barındırabilmektedir. Zorunlu göçlerin sebebi ise savaşlar, kişinin üzerinde çeşitli boyutlarda hissedilen baskı ve doğal afetler ve benzeri durumlar olmaktadır. Göçün yapılış gereksinimi gönüllü veya zorunlu olsun, Göçe hedef olan yerde ilk zamanlarda güvenlik, temel ihtiyaçlar, barınma gibi hayatta kalmak için gerekli olan kavramlar öne çıkarırken, süre uzadıkça Maslow'un İhtiyaçlar Piramidinin (Hiyerarşisi) yukarisına doğru çıkışların başladığı görülebilir.

---

⁴⁰ Oktay Kızılkaya, "Osmanlı Devleti'nin İskan Siyaseti ve Yerleşim Birimleri Üzerine Bir Değerlendirme", *MKÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C.9, S.18(2012), s.375

⁴¹ M.Yavuz Alptekin, "Din Değiştiren Türkler Benliklerini de Yitirirlerken İslam'a Giren Türk Boyları Nasıl Türk Olarak Kalabildiler?", *Türk Dünyası Araştırmaları*, S.126(2000), s.79-88

⁴² 3.735.807 kişi, -18.11.2021, www.goc.gov.tr.

⁴³ Mahmut Kaya, *Türkiye'deki Suriyeliler İçÇe Geçişler ve Karşılaşmalar*, 1.b., İstanbul: hiperyayın, 2017, s.23.

Şekil 2. Maslow'un İhtiyaçlar Piramidi

Kaynak: <https://pdrnedir.com/maslowun-ihitiyacilar-hiyerararsi-nedir/> (01.11.2021)

Maslow ihtiyaçlar Piramidinin en alt katmanında insanların hayatını devam ettirebilmelerinin vazgeçilmez bireysel ihtiyaçları yer almaktayken, piramidin yukarisına doğru çıkıldıkça toplumu içerisinde yer edinme ve kabul görme ihtiyaçının ön plana çıktığı söylenebilir. Göç edenler yabancısı olduklara topluma giriş sürecinin başladığı ilk etapta temel ihtiyaçların karşılanma ve güvenli bir ortama kavuşma isteğinin ön plana çıktığı görülmektedir. Ülkede kalış süresi arttıkça topluma uyum için gerekli olan ihtiyaçlar doğrultusunda olan hakların önem kazanmaktadır.

Toplum içerisinde kabul görmek ve çeşitli statülere sahip olabilmek herkesin birbirinin ne

Yüzyıllardır yaşanan iç ve dış göçler toplumların birbirleriyle kaynaşmasını sağlamış ve toplumlar arasında bilim, kültür, din, dil gibi birçok alanda bilgi alışverişini yaratmış ancak beraberinde uyumsuzluklara ve çatışmalara neden olmuştur. Göç edenlerin ev sahibi sayılabilen yerli halk ile kaynaşmasının sonucu olarak kültürel yelpazenin genişleyebileceği etkisi beklenebilir.⁴⁴ Birbirinden farklı ırka, kültüre sahip toplumların birbirine çok benzer örf ve adetlerinin bulunabilmesinde göçlerin etkisi bulunmaktadır. Tarih boyunca yaşanan göçler sonucunda Dünya'da nüfus yoğunluğunun bulunduğu

---

⁴⁴ Kemal H. Karpat, *Osmanlı'dan Günümüze Etnik Yapılanma ve Göçler*, 2.b, İstanbul, Tim AŞ Yayınları, 2013, s.81.

bölgeler ve merkezi noktalar değişime uğramıştır. Kavimler göçü Orta Asya'daki nüfus yoğunluğunun azaltmasına neden olurken, coğrafi keşiflerin peşinden gelen göçler ticaret yollarının eski önemini kaybetmesine neden olmuştur.

Göç edenlerin ardında bıraktığı bağlar yeni yaşamına başlayacağı topluma çeşitli boyutlar açısından uyumsuzluğuna neden olabilir.⁴⁵ Sudan çıkmış balığa dönmek tabiri göç edenlerin durumu ile ilişkilendirilebilse de bilinen en eski çağlardan itibaren değişen koşullara uyum sağlamakta başarılı olan insan, göç sonucunda da değişen koşullara zamanla uyum sağlayabilmektedir.

4. GÖÇ ALANINDA ÇALIŞMA YÜRÜTEN ULUSLAR ARASI ÖRGÜTLER VE TEMEL SÖZLEŞMELER

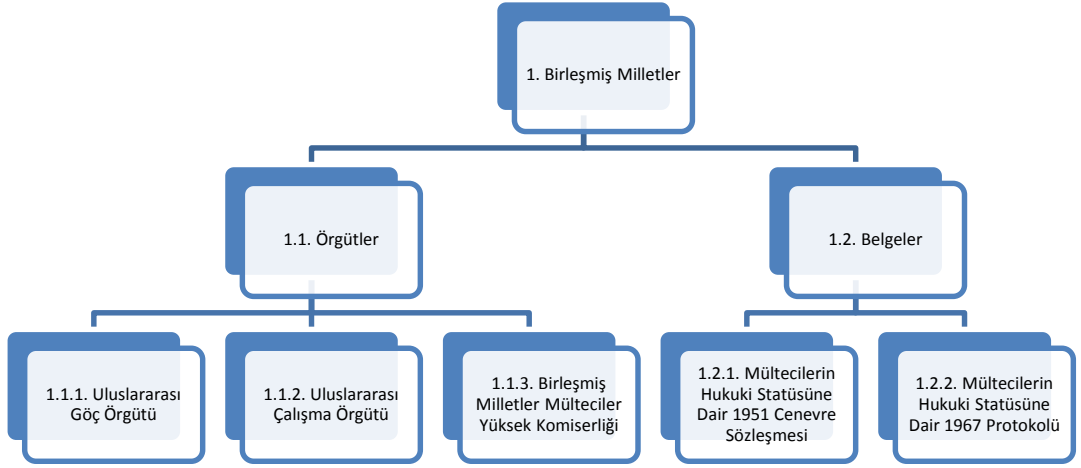
4.1 Birleşmiş Milletler

İkinci Dünya Savaşından sonra, 1945 yılında kurulan örgüt, bireysel ve toplumsal tabanlı sorunlar üzerinde faaliyet göstermektedir. Uluslararası Göç Örgütü, Uluslararası Çalışma Örgütü ve Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği gibi kuruluşların da bağlı olduğu örgüt, yayınladığı sözleşmeler ve protokoller ile Uluslararası boyutta göç ile ilgili düzenlemeler yapmaktadır.

---

⁴⁵ Süleyman Ekici, Gökhan Tuncel, "Göç ve İnsan", *Birey ve Toplum*, C.5, S.2 (2015), s.19.

Şekil 3. Birleşmiş Milletler ve Göç

4.2 Uluslararası Göç Örgütü

2. Dünya Savaşı sonrası yaşanan göç dalgalarından etkilenen insanlara yardım amacıyla 1951 tarihinde Cenevre’de kurulan IOM, 2006 yılında Birleşmiş Milletlere bağlı bir kuruluş olmuştur. Odaklandığı amaçlarının göçün ekonomik, sosyal, sistemsel ve insani boyutlarının anlaşılmasını ve geliştirilmesini sağlayıcı bir özelliği taşıdığı belirtilmektedir.⁴⁶ IOM, her yıl yayınladığı Dünya Göç Raporunda göç ve göç edenlerin durumunu geniş bir perspektiften ele almaktadır. ,

⁴⁶ www.iom.int/mission (20.01.2020)

Tablo 2. Dünya Göç Raporu 2010-2020 Yılları Karşılaştırılması

	2000 Rapor	2020 Rapor
Tahmini Uluslararası Göçmen Sayısı	150 Milyon	272 Milyon
Tahmini Göçmen Nüfusun Dünya Nüfusuna Oranı	2.8%	3.5%
Uluslararası Kadın Göçmenlerin Tahmini Oranı	47.5%	47.9%
Uluslararası Çocuk Göçmenlerin Tahmini Oranı	16.0%	13.9%
Uluslararası Göçmen Oranının En Yüksek Olduğu Bölge	Okyanusya	Okyanusya
Uluslararası Göçmen Oranının En Yüksek Olduğu Ülke	Birleşik Arap Emirlikleri	Birleşik Arap Emirlikleri
Göçmen İşçi Sayısı	-	164 Milyon
Küresel Uluslararası Havaleler	126 Milyar	689 Milyar
Mülteci Sayısı	14 Milyon	25.9 Milyon
Yerinden Edilmiş Kişi Sayısı	21 Milyon	41.3 Milyon
Vatansız Kişi Sayısı	-	3.9
Uluslararası Göç Örgütüne Üye Ülke Sayısı	76	173
Uluslararası Göç Örgütü Sha Ofisleri Sayısı	120	436*

Kaynak: https://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr_2020.pdf (23.01.2020)

Yukarıda yer alan tablo incelendiğinde aradan geçen yirmi yılda 122 milyon kişinin daha uluslararası göçmen sınıfına dahil oldukları anlaşılmaktadır. Bu sayı yılda 6 milyon, günde 1,671 kişinin göç etmesi anlamına gelmektedir. Haberleşme olanaklarının her geçen gün daha geliştiği çağımızda küreselleşmenin de etkisiyle uluslararası göç, bir bilinmeze doğru gitmek yerine istenilen, bilinen ya da ikame sonucu tercih edilen bir ülkeye doğru yola çıkmak olarak görülebilir.

4.3 Uluslararası Çalışma Örgütü

Göç edilen yerde hangi statüde olunursa olunsun, kimseye muhtaç olmadan hayatı idame edebilmek, göç edilen yere entegre olmak ve toplumda kabul görmek için göçmenler kayıtlı veya kayıt dışı şekilde çalışma yaşamına katılmaya isteklidir. Uluslararası Çalışma Örgütü'nün, Dünya'nın beş ayrı bölgesinde bulunan üye ülkeler ile koordineli olarak bilgi alışverişi yaparak, çalışanın farklı boyutlarına ilişkin verilere ulaşabilmesi, farklı boyutlardaki konuların analiz ve yorum aşamasını kolaylaştırmakta ve doğruluk yapını yükseltebileceği düşünülmektedir.

ILO, göçmen işçi sayı ve akışlarının takibi amacıyla amacıyla, Uluslararası Emek Göçü Veri Tabanını (International Labor Migration Database-ILM-) geliştirmiştir.⁴⁷

4.4 Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği

20.yy'da yaşanan Dünya Savaşları, Dünya göç tarihine farklı bir virgül koymaktadır. Bu dönemde yaşanan göçler, tarihe kök salan imparatorlukların parçalanması akabinde ulus-devletlerin yeniden inşası aşamalarında yaşanan kargaşanın sonucunda olduğu için mülteci kavramı ön plana çıkmıştır.⁴⁸ Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, İkinci Dünya Savaşının yıkıcı etkileri sonucunda ülkesinden kaçan veya kaçmak zorunda kalan insanlara yardım etmek için 3 yıllık bir öngörü süresiyle 1950 yılında kurulmuş olsa da günümüzde uluslararası boyutta, göç alanında en aktif role sahip olan örgütlerden biri konumunda bulunmaktadır.

Sivil Toplum Kuruluşları, Devletler ve BM'e bağlı 900 den fazla kuruluşla stratejik ortaklık kuran örgütün sahip olduğu veriler, göç ve alt başlıklarındaki kavramlarla ilgili analizlerin geniş kapsamlı yapımı kolaylaştırırken, gelecekte yaşanabilecek göç ve sonuçları ile ilgili öngörü sağlamaktadır.

4.5 Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair Sözleşme

Avrupa'da meydana gelen göç olaylarının artması sonucunda mülteci sorununa çözüm sağlamak amacıyla 22 Nisan 1954 yılında yürürlüğe giren 1951 Cenevre sözleşmesinin, mülteciler ile ilgili konularda belirli çerçevelere sahip olması nedeniyle Uluslararası Göç Hukuku zemininde önemli bir yere sahip olduğu söylenebilir. Sözleşme ilk haliyle mülteci kavramının açıklanmasında coğrafi konum olarak Avrupa ve tarih olarak da 1 Ocak 1951 ve öncesini sınırlandırmaktaydı. Ancak 65 milyona yakın insanın haya-

---

⁴⁷ www.ilo.org/asia/WCMS_416366/lang--en/index.htm (21.01.2020)

⁴⁸ Abdurrahman Yılmaz, "Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri ve Etkileri, *International Periodical For the Languages, literature and History of Turkish or Turkic*, 2014, s.1688.

tını kaybettiği, milyonlarca insanın kaybolduğu ve yerinden edildiği savaşın etkisinin sadece Avrupa’da hissedilmemiştir.

4.6 Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1967 Protokolü

1951 Cenevre Sözleşmesinde mülteci olabilmenin kıstasları 1951 öncesi ve Avrupa’da ortaya çıkması olarak önemli iki boyutta kıstas konulmasına karşın, 1967 Protokolüyle bunların kaldırıldığı söylenebilir. Bu durumda 1967 Protokolü’nün, mülteci statüsünün kapsam alanının genişlediğini söyleyebiliriz. Türkiye ilgili protokolü onaylamasına karşın 1951 Cenevre Sözleşmesi’ndeki coğrafi kıstası Avrupa olarak günümüzde devam ettirmekte olduğunu, 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun da görülebilmektedir.⁴⁹ Bu durumun kaynağında Türkiye’nin jeopolitik konumu açısından, kaynak ve üçüncü ülkelere geçiş için transit ülke niteliğine sahip olmasının bulunduğu söylenebilir. Coğrafi ölçütün kaldırılmış olması durumunda, günümüzde ülkelerindeki çatışmalardan kaçıp, Türkiye’ye Ortadoğu ülkelerinden gelen Suriye, Irak, Afgan vb. kökenli insanlara mülteci statüsünün verilmesi durumu ile karşı karşıya kalınabileceği düşünülebilir.

5. ULUSLARARASI GÖÇ KURAMLARI

Tarih boyunca yaşanan insan ve insan toplulukları göçlerinin neden ve sonuçların bağlı olarak göç süresini açıklayan farklı göç kuramları geliştirilmiştir. Bu kuramların amacı insanların ve insan topluluklarının niçin göç ettiklerinin sebeplerinin ve sonuçlarının ortaya konulması ve çözüm yolları geliştirilmesi konusunda doğru analizlerin yapılmasına imkan verilmesidir.⁵⁰

---

⁴⁹ 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslar arası Koruma Kanunu, Madde..61.

⁵⁰ Özdal, 2021, s.55.

2011 yılında başlayan Suriyeli göçünün özellikle sonuçlarını tespit etmek ve daha sağlıklı çözüm yolları geliştirebilmek için aşağıda kısaca temel göç kuramlarına yer verilmiştir.

5.1 Göç Sistemleri Kuramı

Göç sistemleri kuramının, göç alan ve veren ülkeler arasında tarihsel süreçte meydana gelen çeşitli boyutlardaki ortak paydalar ve karşılıklı etkileşimler üzerinden yola çıkarak göçü açıklayan bir nitelik taşıdığı söylenebilir. Bölgesel veya denizaşırı ülkelerin arasında yaşanan göçlerde siyasi, tarihi, kültürel bağların anlam kazandığı göç sistemleri yaklaşımında, mikro ve makro kapsamda değerlendirilebilecek çeşitli kavramlarla çerçevelendiği düşünülebilir.⁵¹

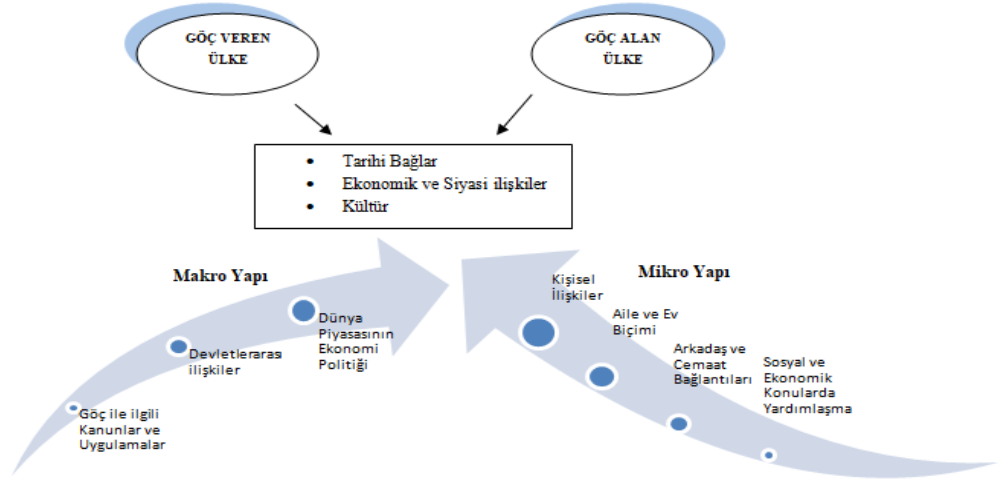
Göç sistemleri kuramını şekil 4 yardımıyla açıklamak gerekirse, göç veren ülke ile göç alan ülke arasındaki ekonomik ve sosyal ilişkilerin düzeyi, tarihsel bağların varlığı ve kültürel etkileşim göç sürecini etkilemektedir. Bu faktörler bakımından var olan benzerlikler bir anlamda göçün de sebebini oluşturmakta ve daha sorunsuz bir göç süreci yaşanmaktadır. Fransa ile Cezayir arasında bulunan mesafe denizaşırıdır ancak tarihsel bağlar sonucunda iki ülke arasında göç etkileşimi yaşanmaktadır.

---

⁵¹ Stephen Castels, Mark J. Miller, *Göçler Çağı Modern Dünyada Uluslar arası Göç Hareketleri*, çev.Bülent Uğur Bal, İbrahim Akbulut, 1.b., İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2008, s.36

Şekil 4. Göç Sistemleri Kuramı

Referans: Şekil tarafınca hazırlanmıştır

5.2 İlişkiler Ağı Kuramı

Tarih boyunca toplumlar birbirleriyle savaşlar, ticari faaliyetler, göçler aracılığıyla etkileşim içinde olmuş ve bu sayede manevi değerlerin alışverişi, kan bağları ve ortak inançların oluşumu sağlanabilmiştir. Bütün bu değerlerin sonucunda bireylerin birbirlerine yakın hissettiği, koruyucu ve birleştirici davranışlar sergilenmesine yol açtığı sonucu çıkarılabilir.

İlişkiler ağı kuramında göç bir dalgaya benzetilirse, dalganın ulaştığı kıyının genişliği, yapısı ilk gelen dalganın çarpma şiddetini önemli biçimde etkilese de sonraki gelen dalgalar ilk dalganın ritmine uyarak daha az şiddetle ve uyumlu şekilde kıyıya çarpabilir şeklinde betimlenebilir. “Göçmen ilişkiler ağı, geldikleri ülke ile yeni yerleştikleri ülkelerde eski göçmenler, yeni göçmenler ve göçmen olmayan kişiler arasında ortak köken, soydaşlık ve dostluk bağlarından oluşan kişiler arası bağlantılardır”⁵². Göç meydana geldiğinde öncelikle varan kişiler daha fazla riske ve ekonomik, sosyal

⁵² Savaş Çağlayan, “Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi”, *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S.17 (2006), s.85.

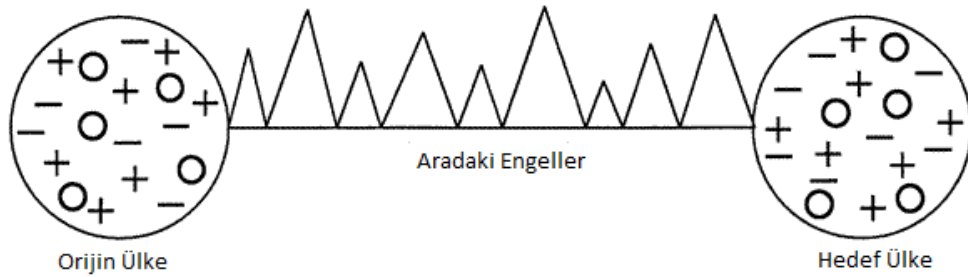
problemlere maruz kalırken, ardıl olarak göç edenlerin öncellerle olan sosyal ağları sayesinde daha az problemle karşı karşıya kalabileceği söylenebilir. Osmanlı Devleti'nin izlediği fetih politikası sonucunda kazandığı topraklara iskan politikası ile Anadolu'dan Türkler yerleştirilmiştir. Bu sayede toprakların Türkleştirilerek ve Müslümanlaştırılarak kalıcılık sağlanması amaçlanmıştır.⁵³ Osmanlı Devleti'nin dağılma ve yıkılma sürecinde Balkanlar'da yaşayan Türk nüfusun Anadolu'ya göç etmesi ilişkiler ağı kuramı çerçevesinde değerlendirilebilir.

5.3 İtme-Çekme Kuramı

İnsanların karar mekanizmalarının işleminde mevcut durum ve istenilen durum arasında kıyaslama yaparak, artılar ile eksilerin yan yana oluşturulması akabinde ortaya çıkan sonucu etkili olmaktadır. İtme-çekme kuramında da artı ve eksi faktörlerin arasında kurulacak denklemin yer aldığı söylenebilir. İtme-çekme kuramında da göçün ortaya çıkmasında rol oynayan çeşitli unsurlar dört ana başlık altında toplanabilir:

- Orijin ülke yönünden değerlendirilebilecek unsurlar,
- Hedef ülke yönünden değerlendirilebilecek unsurlar
- Kişisel unsurlar,
- Göç hareketini zorlaştırıcı unsurlar,⁵⁴

Şekil 5.Lee'nin İtme-Çekme Göç Modeli

⁵³ Barış Özdal, *Uluslararası Göç ve Nüfus Hareketleri Bağlamında Türkiye*, 1.b, Bursa: Dora Basım-Yayın, 2018, s.90-91

⁵⁴ Celal İnce, "Göç Kuramları ve Suriye Göçü Üzerine Bir Değerlendirme", *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, C.11, S.18(2019), s.2586.

Kaynak: "A Theory of Migration", Demography, Vol 3, No 1, s.50(Lee,1966)

Mesafe, sanayi ve ekonomi durumu, İklim şartları, eğitim sistemi ve ülkedeki vergi uygulamaları itme-çekme kuramında unsurlardan bazılarıdır. Bireysel unsurlar itme-çekme kuramında önem taşımaktadır: çocuk sahibi olan bir aile için eğitim yönünden olanakların fazla olduğu bir yer, çekici unsur anlamına gelmektedir.⁵⁵

5.4 Kesişen Fırsatlar Kuramı

Göç edilecek hedef alanın cazip olması için ekonomik ve sosyal birçok unsur rol alabilmektedir. Kesişen fırsatlar kuramının temel çıkış noktasında kişilerin tercihleri, sebepleri yer almakta ve göç ağları arasındaki mesafenin yakınlığı önem kazanmaktadır.⁵⁶ Göç edilecek alana yakınlık ile göç arasında doğru orantı kurulmaktadır.

Şekil 6. Kesişen Fırsatlar Kuramı

Referans: Şekil tarafımca hazırlanmıştır

Bu kurama göre, göç süreci üzerinde belirleyici olan temel faktörler; göç mesafesi, hedef ülkedeki imkânlar ve bu imkânların düzeyidir. Bu unsurların kesişimi göçün yoğunluğu üzerinde etkili olmaktadır. Bu kuram açısından göç mesafesi oldukça önemli

⁵⁵ Everett S. Lee, "A Theory Of Migration", *Demography*, 1966, s.49-52

⁵⁶ a.g.m., s.77.

bir unsurdur; özellikle uluslararası göç hareketlerinde kaynak ve hedef ülke arasındaki mesafe uzadıkça göçmenin aşması gereken sınırlar ve engeller çoğalmaktadır. Dolayısıyla her sınırda ayrı mekanizma ve hukuki süreçler işlendiğinde göçmenin hedef ülkeye ulaşma ihtimali azalmaktadır. Bununla birlikte göçmenin göç ettiği yerdeki fırsatların çokluğu, iş imkânlarının bolluğu gibi unsurlar göç hacminin genişlemesine neden olmaktadır. Kesişen fırsatlar kuramına göre potansiyel göçmen kâr ve zararı hesapladıktan sonra göç etme(me)ye karar vermektedir. Orta Amerika bölgesinde bulunan ülkelerdeki göçmenlerin ABD'ye göç etmeleri bu kuram çerçevesinde örnek gösterilebilir.⁵⁷ Suriye'deki iç savaşın etkisiyle Türkiye'ye doğru yaşanan göç hareketi sonucunda Dünya genelinde en yüksek Suriyeli göçmen sayısına sahip ülke Türkiye olmuştur. Bunun sebepleri arasında Türkiye'nin Suriye'ye komşu bir ülke olması ve diğer komşu ülkelere göre gelişmişlik seviyesi daha yüksek bir ülke olması gösterilebilir.

5.5 Uluslararası Göç Kuramları Çerçevesinde Türkiye'ye Doğru Yaşanan Suriyeli Göçü

Yukarıda açıklanan Uluslararası göç kuramları çerçevesinde 2011 yılında başlayan ve Türkiye'yi "hedef ülke" haline getiren Suriyeli göçünü değerlendirmek gerekirse ilk dikkati çeken husus iki ülke arasında var olan coğrafi ve tarihsel bağlardır. Nitekim, 1517 yılı ile başlayıp 1920 yılına kadar devam eden Suriye üzerindeki Osmanlı İmparatorluğunun hâkimiyeti sonucunda 4 yüzyıl boyunca Türkler tarafından yönetilen ülkede 3,5 milyona yakın Türkmenin bulunması bu tarihi bağı ortaya koyan güçlü bir faktördür.⁵⁸ Yine iki ülke arasındaki sınır ortaklığına dayalı "sınır ticaretinin yoğunluğu da" iki ülke arasındaki, özellikle tarımsal ürün ticaretine dayalı ekonomik faaliyetlerin yoğunluğuna dayalı bağların varlığını ortaya koymaktadır.⁵⁹ Türkiye ile Suriye arasındaki tarihsel, ekonomik ve sosyal bağlar ve Hatay meselesinden dolayı ortaya çıkan siyasi etkileşimler de göz önüne alınırsa Türkiye'ye olan Suriyeli göçünü "göç sistemleri ku-

---

⁵⁷ BBC NEWS, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-45980882> (20.10.2021)

⁵⁸ Ortadoğu Türkmenleri Programı, *Suriye'de Değişimin Ortaya Çıkardığı Toplum, Suriye Türkmenleri*, 2011, Ankara:2011, s.5.

⁵⁹ Sedat Benek, "Türkiye-Suriye İlişkilerinin Sosyal Coğrafya Açısından Tarihsel Arka Planı" *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(1),2016, s.176-177.

ramı” ile açıklamak mümkün görünmektedir. Nitekim, Türkiye’deki Suriyelilerin diğer ülkelere göç etmek zorunda kalan Suriyelilerden farklı olarak de kamplarda yaşamak yerine şehirlerde yerli halkla birlikte yaşamayı tercih etmeleri bu kuramın Suriyeli göçünü açıklayıcılığını güçlendirmektedir. Kamptan ayrılışların hızlanmasının altında, gidilecek olan yerde akraba veya arkadaş çevresinden birileri tarafından karşılanacak olmanın verdiği güven duygusunun da yer aldığı söylenebilir.

Suriyeli göçünü açıklamada diğer göç kuramları, “itme-çekme kuramı” ve “kesişen fırsatlar” kuramıdır. İtme-çekme kuramına göre, hedef ülkedeki fırsatların fazlalığı ile göçün yoğunluğu arasında doğrusal bir ilişki vardır. Nitekim, Dünya’da en fazla GSYİH’na sahip olan ABD, ülke olarak özellikle Güney Amerika ülkelerine göre daha fazla fırsat sunduğu için en fazla göçmen barındıran ülke konumunda bulunmaktadır.⁶⁰ Benzer bir durum Avrupa kıtasında Almanya için görülmekte ve diğer Avrupa ülkelere göre GSYH miktarı en yüksek ülke olarak ve en fazla göçmen barındıran ülke olarak karşımıza çıkmaktadır.⁶¹ İktisadi olarak gelişmiş ülkeler göç yollarının bitiş noktasında yer alan hedef ülkeler olarak görülmektedir. Göç veren ülkelerin ise savaş ve siyasal sorunların yüksek olmasının yanı sıra kişi başına düşen milli gelir miktarı en düşük ülkeler olduğu görülmektedir.⁶² Kaynak ülkedeki sorunlar göç etmek isteyen insanlar için ülkelerini itici bir şekilde bürürken hedef ülkedeki zenginlik, istikrarlı yaşam biçimi gibi sebepler göç edilmek ülkeyi çekici hale getirebilir. İlgili ülkeler savaş, kıtlık, kaynak yetersizliği ve geçim sıkıntısının yüksek olduğu ülkelerdir.

---

⁶⁰ https://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr_2020.pdf (04.01.2021)

⁶¹ <https://www.weforum.org/agenda/2020/10/global-economy-gdp-growth-covid-19/> (04.01.2021)

⁶² https://web.archive.org/web/20160801043125/http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?year_high_desc=true (14.01.2021)

Tablo 3. 2021 yılı itibarıyla Dünya Geneline Suriyelilerin Sayısı

Ülke	Suriyeli Nüfus	Oran
Türkiye	3.685.839	55%
Lübnan	851.718	13%
Ürdün	668.332	10%
Almanya	616.325	9%
Irak	245.952	4%
Mısır	133.568	2%
İsveç	114.995	2%
Sudan	93.490	1%
Avusturya	57.887	1%
Yunanistan	38.496	1%
Diğer Ülkeler	254.958	4%

Kaynak: <https://www.unhcr.org/refugee-statistics/download/?url=h2qSzN> (15.10.2021)

Kesişen fırsatlar kuramı, göç ile ilgili diğer kuramlara kıyasla göç ağları arasındaki mesafenin önemini vurgulamaktadır. Suriye’den göçün başladığı ilk yıllardan itibaren Suriyeli göçmenlerin hareketi Dünya geneline yayılmıştır. Ancak tablo 3 de görüldüğü üzere göç hareketinin en yoğun yaşandığı ülke ve bölgelerin Suriye’ye komşu olan ülkeler ve göç hareketi mesafesi olarak varılması kolay olan bölgelerin olduğu söylenebilir. İlgili kurama göre göç edilecek yere doğru hareket ile olanaklar ve mesafe arasında doğru orantı bulunmaktadır.⁶³ Suriye’den göç edenlerin Türkiye ve diğer sınır komşu ülkeler arasında mesafe faktörünün ön planda olması bir yana, varılacak ülkedeki fırsatlar yönünden de yapılan ikameler sonucunda göç için yollarını planladıklarını söylenebilir. İlişiler ağı kuramı, göçmenlerin birbirleriyle ilişkileri ve bağlantıları neticesinde göçün artış gösterebileceği üzerinde duran bir kuram olarak söylenebilir. Türkiye’de yapılan bir araştırmada, Suriye’den göç eden sığınmacıların göç tercihi yolu ile ilgili cevabın akrabalarının, arkadaşlarının Türkiye’de bulunması nedeniyle olduğunu dile getirmeleri, sosyal bağlantıların önemini ortaya çıkarmaktadır.⁶⁴ Suriyelilerin Türkiye’deki bazı şehir, ilçe ve semtlerde yoğun olarak yaşamalarının altında yatan ana nedenlerden biri de akrabalık ve dostluk ilişkileri ile gidilen yerde karşılayan birilerinin bulunacağını güven duygusunun olduğu görülmektedir.

⁶³ Sibel Bayram, “Gurbet Kuşları” Adlı Eserde Göç Kuramlarının İzini Sürmek”, *Türk Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S.23 (2019), s.117.

⁶⁴ Özgür Atas, *Suriyeli Sığınmacıların İş Kurma Süreci Laleli-Beyazıt Çevresi*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2017, s.46-47

Türkiye'nin Dünyada bulunan en fazla Suriyeli göçmene ev sahipliği yapmasındaki nedenlerle göç kuramları arasında bağlantı kurulabilmektedir. Göç sistemleri kuramı ile tarihsel bağlar ve kültür, itme-çekme kuramı ile göç edilebilecek diğer ülkeler ile Türkiye arasında yapılan ikame, kesişen fırsatlar kuramı ile Türkiye'nin komşu ülke olması ve ilişkiler ağı kuramı ile göç sonrasında kamplardan şehirlere yaşanan kopuşlar ve Suriyelilerin yoğunlaştığı yerler açıklanabilmektedir.

6. ENTEGRASYON

Bir etnik grubun kültür, dil ve davranışlarında çoğunluk gibi davranması durumuna asimilasyon olarak açıklanabilir.⁶⁵ Uzun bir süreci içerisinde barındıran adaptasyon kavramı, göç eden kişilerin topluma uyum sağlamalarını ifade etmektedir.⁶⁶ Bütünleşme, uyum anlamına gelen entegrasyon birçok konu ve alanda karşılaşılan bir kavram olmakla beraber kavram, günümüzde küreselleşen dünyanın sonucunda sürekli hareket halinde olan sosyal, kültürel ve ekonomik yapılara uyum sağlamakla ilişkili olarak öne kazanmaktadır.⁶⁷ IOM'a göre entegrasyon "*göçmenlerin hem birey olarak hem de grup olarak toplumun bir parçası olarak kabul edildiği süreç*" olarak tanımlanmıştır.⁶⁸ AB ise entegrasyon, üye devletler ve içerisinde bulunan kişilerin karşılıklı etkileşim ile uyumlu olmaları şeklinde açıklamıştır.⁶⁹ İçerisinde yer alınan gruplardan, sınıflardan ve toplumlardan dışlanmamanın entegrasyonla doğru orantılı olduğu söylenebilir. Göç ve entegrasyon, birbirleriyle son derece bağlantılı kavramlardır. Göç ile ilgili hangi grup kapsamında olursa olsun, içinde buldukları toprak parçasını, kültürünü, işini geride bırakan göçmenlerin hedef ülkeye uyum sağlamaları için entegrasyon kilit kavramdır. Entegrasyonun başarılı olamayıp kişi toplumsal yapılara bağlana-

---

⁶⁵ Özdal, 2018, s.23

⁶⁶ Özdal, 2018, s.23

⁶⁷ Özdal, 2018, s.23.

⁶⁸ Göç Terimleri Sözlüğü, IOM Uluslararası Göç Örgütü, No.31, s.30

⁶⁹ Özdal, 2018, s.23.

mazsa sosyal dışlanma ortaya çıkabilir.⁷⁰ Bunu önlemek için uluslararası ve ulusal düzeyde çalışmalar yapılmakta ve sonucunda toplum içerisinde yaşanacak olan karşılaşmalarda sorun yaşanmaması hedeflenmektedir. Entegrasyon kavramını farklı çalışmalarda açıklamalarda kültürel, siyasal ve yapısal ya da sosyal, yasal ve siyasal olarak kategorilere ayrılmaktadır. Göçmenlerin ekonomik yapılarda yer almaları ise yapısal entegrasyon kavramının altında değerlendirilmektedir.⁷¹Entegrasyon kavramı bu bölümde sosyal, kültürel ve ekonomik entegrasyon başlıkları altında değerlendirilmektedir..

Şekil 7. Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Entegrasyon

Referans: Grafik tarafimca hazırlanmıştır

6.1 Sosyal Entegrasyon

İnsan sosyal bir canlıdır ve tarihin her döneminde göçler, savaşlar, keşifler vb. birçok nedenle sürekli etkileşim içinde olmuştur. İnsanların belli amaç ve yaşam alanlarının ortak paydada buluştuğu yerler sosyal alanlardır. Göç edenlerin yabancı oldukları topluma uyum sağlamaları ve olumsuz sonuçların ortaya çıkmasını engellemek için ön

⁷⁰ Faruk Sapançalı, “Avrupa Birliği’nde Sosyal Dışlanma Sorunu ve Mücadele Yöntemleri”, *Çalışma ve Toplum*,(2005) s.53.

⁷¹ Veysel Erat, “Çok Kültürlülük ve Ayrımcılık Arasında: Avrupa Ülkelerinin Entegrasyon Politikalarında Eğitim Alanı”, *Mukaddime*, C.9, S.1(2018), s.84

plana çıkan sosyal entegrasyon kavramının başarılı olabilmesi, göçmenlere ev sahipliği yapan halk ile göçmenler arasındaki saygıya bağlıdır.⁷² Göç edenlerin, Ulusal ve uluslararası hukuki zemindeki kaynakların çatısı altında veya sivil toplum örgütlerinin desteğiyle eğitim ve sağlık hizmetlerinden yararlanması, toplumdaki soyutlanmak yerine bir araya gelmeyi sağlamakta dolayısıyla sosyal entegrasyonu artırıcı nitelik taşımaktadır. Türkiye'ye 2011 yılında Suriye'den başlayan göç hareketleri sonucunda sınır illerde barınma merkezleri kurulmuştur. Suriyeliler için temin edilen barınma merkezlerinde geliştirilen sistem

Birleşmiş Milletler 2015 Kamu Hizmeti Ödüllerinde birincilik kazanmıştır.⁷³ Ancak Türkiye'de bulunan 3.5 milyondan fazla Suriyelinin sadece %2'si barınma merkezlerinde kalmaktadır.⁷⁴ Türkiye'nin bütün bölgelerine dağılan Suriyelilerin yerel hakla ortak il, ilçe, mahalle ve sokakları barınmak ve yaşamak için kullanmalarının topluma olan sosyal entegrasyonlarını arttırdığı söylenebilir. Kesişen yaşam alanlarının da entegrasyon boyutlarının altını doldurabileceği ifade edilebilir.

6.2 Kültürel Entegrasyon

Ulus-devlet kavramı ön plana çıkmadan önceki dönemlerde birçok imparatorluk içerisinde farklı kültürleri barındırmayı başarmıştı. Ancak 2. Dünya Savaşından sonraki dönemde kültürel çoğulculuk ön plana çıkmıştır.⁷⁵ Göçmenlerle kurulmuş bir ülke olan ABD, kültürel farklılıkların homojone edilemeyeceğini fark etmiş ve çok kültürlü yapı entegrasyon politikaları ile ortak paydada buluşturulmaya çalışılmıştır.⁷⁶ Kültürü toplumların tarihinin etrafında zamanla oluşan koruyucu duvarlara benzetirsek, dil, din, örf

---

⁷² Sosyal Entegrasyon Rehberi, 2017, Ankara, HAK-İŞ Konfederasyonu, No:65

⁷³ T.C. Kamu Denetçiliği Kurumu, "Türkiye'deki Suriyeliler Özel Rapor,2018, Ankara, Elma Teknik Basım Matbaacılık, s.111

⁷⁴ [https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638\(21.01.2020\)](https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638(21.01.2020))

⁷⁵ Mustafa Kemal Şan, İrfan Haşlak, "Asimilasyon ile Çokkültürlülük Arasında Amerikan Akımını Yeniden Düşünmek", *S.Ü.A.İ.D.*, C.7, S. 1 (2012), s.31.

⁷⁶ İhsan Çetin, "Türkiye'deki Sığınmacıların Sosyal ve Kültürel Entegrasyonu", *Sosyoloji Dergisi*, S.34 (2016), s.199.

ve adet, yemek, tarihi eser gibi birçok kavram için de kültürü oluşturan yapı taşlarıdır diyebiliriz. Özellikle din ve dil kültürünün vazgeçilmez parçasıdır. Bunu en iyi şekilde sömürge altındaki toplumlar din ve dil bakımından yoğun bir değiştirilme politikasına sahne olması ile açıklayabiliriz.⁷⁷ “*Dil bir çok entegrasyon sürecinin hem ön şartı hem de sonucudur. Dil edinimi aynı zamanda ilgili kültürün de edimidir. Kim bir kültürde kendini rahat hissetmek istiyorsa kültürün dilini ve sosyal değerlerini öğrenmek ve özelliklerini kabul etmek zorundadır.*”⁷⁸Göçmenlere verilen dil kursları karşılıklı uyum ve anlaşmayı sağlamayı amaçlamaktadır. Tarih boyunca din çatısı altında savaflara yön verilmiş, dini mozaikler farklı etnik kimliğe sahip insanları bir arada tutmayı başarmıştır. Kültürel entegrasyon sosyal ve ekonomik entegrasyonun başarı ölçütünde de önemli role sahiptir.

6.3 Ekonomik Entegrasyon

Göçün hedef ülkeye yaşandığı ilk süreçte güvenlik, temel ihtiyaçlar, sağlık ve barınma noktalarındaki sorunlar ve çözüm yolları ön plana çıkarken, kalış süresi uzadıkça karşılaşmalar artmakta ve topluma uyum sürecinin başlaması kaçınılmaz olup, yaşam standartlarının yükseltilmesi için iş hayatına giriş ve ticari faaliyetler artmaktadır. Göçmenlerin hukuki yönden koruyucu düzenlemelere sahip olmalarının, entegrasyon sürecine olumlu katkı sağladığı söylenebilir.⁷⁹ *Mülteci entegrasyonu üzerine çalışan Ager ve Strang (2008) ’in belirleyiciler (çalışma, barınma, eğitim, sağlık), sosyal ilişkiler (sosyal köprüler, sosyal bağlar, sosyal bağlantılar), kolaylaştırıcılar (dil ve kültür bilgisi; güvenlik ve istikrar) ve dayanaklar (haklar ve vatandaşlık) olarak dört ana baş-*

---

⁷⁷ Erdoğan Uygur, Fatma Uygur, “Fransız Sömürgecilik Tarihi Üzerine Bir Araştırma”, *TSA*, S.173(2013), s.280.

⁷⁸ Süeda Özbent, “Entegrasyon Sürecinde Dilin Önemi: Türkiye’deki Entegrasyon Kursları”, *Avrupa Araştırmaları Dergisi*, S. 1&2 (2008), s.27.

⁷⁹ Doğu Şimşek, “Mülteci Entegrasyonu, Göç Politikaları ve Sosyal Sınıf: Türkiye’deki Suriyeli Mülteciler Örneği”, *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, S.40/2(2018), s.369

lık altında oluşturduğu entegrasyon şemasında belirttiği gibi, haklara erişim sağlanmadığı takdirde entegrasyondan söz edilemez.⁸⁰

Göç edenlerin sahip olduğu göç statüsüne göre uluslararası ve ulusal yasalarla hakları gözetilmiş olsa da gittikleri ülkede yaşamlarına sağlıklı bir şekilde başlayabilmesi ve sürdürebilmesi, temel ihtiyaçlar çerçevesinde kurulu bir düzene sahip olabileme parametresinin işlerliği ile artırılabilir.

Ekonomik entegrasyonun sağlanamaması birçok soruna yol açabilmektedir. Kayıt dışı istihdam ve işsizlik günümüzde önemli bir sorundur. Dünyadaki işgücünün %61'ini kapsayan 2 milyar kişi kayıt dışı istihdamın içinde yer almaktadır.⁸¹ *Göç edenlerin, ucuz ve niteliksiz işgücünü oluşturması işverene ve çalışma izinlerinde kısıtlamaların bulunması göç edene kayıt dışı istihdamı cazip göstermektedir.⁸²* Göç edenlerin ekonomik açıdan entegre çalışmalarının sonucunda ve sahip oldukları haklar çerçevesinde ticaret yapmak, işyeri açmak vb. durumları da arttıracığı söylenebilir. Göç edenlerin ekonomik entegrasyonlarının başarılı olması için koruyucu ve kolaylaştırıcı uyum programları ve ulusal mevzuatta düzenlemeler yapılabilir. Bunun sonucunda, istihdam, iş hacmi, sosyal güvenlik vb. birçok konuda pozitif etkiler yaratılabilir.

Göçmenlerin ekonomik entegrasyonunun başarılı olabilmesi için birçok faktörün devreye girmesi gerekmektedir. Devletlerin uygulayacakları politikalar ile göçmenler, ülke ekonomisine yük olmaktan çıkarak, iş gücü piyasalarında ihtiyaç duyulan ve ekonomiyi olumlu etkileyebilecek kişilere dönüşebilmektedir. Göç edilen ülkede ekonomik entegrasyonun başarılı olup olunmaması göçmenlerin çalışma dünyasına giriş ve devamlılık sürecinde sahip olunan hakların hukuki açıdan asgari sınırın altında olup olmadığı ile doğrudan bağlantılıdır. Göç edilen ülkeye göç nedeninin ne olduğu da ekonomik entegrasyonu etkilemektedir. Savaş nedeniyle yaşanan göçler genel olarak kitlesel şekilde olmakta ve ailelerin birlikte göç etmesi şeklinde gerçekleşmektedir. Para kazanmak için ailesini geride bırakan göçmenler ise göçmen ağlarından yararlanarak geldikle-

---

⁸⁰ Şimşek, a.g.m., s.369

⁸¹ https://www.ilo.org/ankara/news/WCMS_679784/lang--tr/index.htm (27 Ocak 2020)

⁸² Oğuzhan Aslantürk, Yusuf Erdem Tunç, "Yabancıların Türkiye'de Kayıtdışı İstihdamı", *A.U.I.D.*, C.10., S.4 (2018), s.19.

ri yerde tek başına yaşamlarına sürdürüp para biriktirmeyi tercih etmektedir. Ancak iki durumda da zamanla göç edilen ülkeye entegre süreci yaşanarak gelip geçici işlerde çalışmaktan çok, hukuki haklara sahip olunan daha sağlan ve kalıcı nitelikteki işlerde çalışılmaya başlandığı söylenebilir. Yanlarına ailelerinin de gelmesini sağlayan göçmenler, gelecek kuşakların yaşamlarının daha iyi şartlarda olması için kendilerinden beklenen yükümlülükleri de yerine getirerek, adaptasyon süreci hızlanmaktadır.

Göçmenlerin oturma ve çalışma izinleri ile ilgili işlemler için belirlenen ücret ve şartların iyileştirici ve uygun olması ekonomik entegrasyonu olumlu şekilde etkileyecektir. Göç edilen ülkede ağırlıklı olarak bağımlı çalışan göçmenler, çalışma ve oturma izinlerinin ücret ve şartlarından dolayı gerek kendileri gerek işverenleri tarafından kayıtdışı şekilde çalışmaya mecbur kalmaktadır.

Sosyal güvenlik alanında sağlanan haklar da ekonomik entegrasyonu olumlu şekilde etkilemektedir. Ülkeler arasında yapılan sosyal güvenlik sözleşmeleri uzun vadede göçmenlere yarar sağlayacak olup, kısa vadede göçmenlerin iş piyasalarına kayıtlı biçimde girişlerinin önünü açacağı düşünülebilir.

Göçmenlerin ekonomik entegrasyonunu güçlendirici veya zayıflatıcı birçok bağ olmakla beraber, genel olarak devletlerin izleyeceği kolaylaştırıcı politikaların, göçmenlerin ekonomik entegrasyonunu arttıracığı söylenebilir.

6.3.1 Bağımlı Çalışanların Ekonomik Entegrasyonu

Bağımlı çalışma, gelir karşılığında kas veya beyin gücünü kullanarak yapılan iş olarak açıklanabilir. Günümüzde bağımlı çalışanlar ulusal ve uluslar arası mevzuatın koruyucu hükümlerinden yararlanmaktadır. Göç edenler yaşamlarını idame ettirebilmek için sahip oldukları statünün getirdiği haklar doğrultusunda iş piyasasına erişim hizmetlerinden yararlanabilmektedir. Ancak göç edenlerin buldukları topluma ve sahip oldukları hakların işleyiş yollarına yabancı olmalarının, enformal şekillerde işe girmelerinin önünü açtığı düşünülebilir. Bu durumu önlemek için ülkelerde çeşitli şekillerde önlemler alınmaya çalışılmaktadır. Çünkü bu durumun olumsuz etkisinin, işsizlik ve enformel istihdamı arttırmasının kaçınılmaz olduğu görülmektedir. Göç edenlerin, bağımlı çalışanlar açısından ekonomik entegrasyonunda aşağıdaki yolların uygulandığı söylenebilir;

- İş mevzuatında göçmelerin işgücü piyasasına girişlerini düzenleyen değişikliklerin yapılması,
- İşe giriş ve istihdam imkanlarını geliştirecek dil ve meslek kurslarının düzenlenmesi
- Göçmenlerin istihdamını teşvik edecek programların hayata geçirilmesi,
- Çalışma izni alma süreçlerinin iyileştirilmesi
- Sosyal güvenlik haklarından faydalanmalarına yönelik engellerin kaldırılması,
- Sağlık ve eğitim hizmetlerine erişim imkanlarının kolaylaştırılması.

Göç yoluyla gelenlerin kalma süreleri uzadıkça ve geldikleri ülkenin işgücü piyasasına girişleri arttıkça ucuz emek istihdamının yaratacağı haksız rekabetin önlenmesi, daha adil işleyen bir işgücü piyasasının oluşturulması ve nihayet göç edenlerle yerli halk arasında emek piyasasında yaşanacak gerginliklerin önlenmesi için göç edenlerin çalışma ve istihdam şartlarının iyileştirilmesine yönelik düzenlemelerin yapılması kaçınılmazdır. Kurumsal ve mevzuatla ilgili olarak yapılacak bu düzenlemeler bağımlı çalışanların ekonomik entegrasyonlarını da etkileyecektir.

6.3.2 Bağımsız Çalışanların Ekonomik Entegrasyonu

Göç edenlerin geldikleri ülkede kalış sürelerinin uzaması, yerli halktan izole edildikleri kamplar yerine şehirlerde onlarla iç içe birlikte yaşamaya başlamaları ve nihayet geri dönüş imkan ve ihtimallerinin azalması göç edenlerin kendi adına bağımsız çalışmalarına imkan veren iktisadi faaliyetlere başlamalarına yol açmaktadır. Göçmenlerin geldikleri ülkede kalış sürelerinin uzaması, geldikleri ülkenin toplumsal hayatına adaptasyon ve entegrasyon süreçlerinin gecikmesi ve geldikleri ülkedeki tüketim alışkanlıklarını sürdürme ihtiyacı gıda, giyim ve kişisel bakım sektörlerinde göç edenlerin ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik işyerlerinin açılmasını da beraberinde getirmektedir. Göçün başlangıç döneminde bağımlı işlerde çalışanlar, kendi adına bağımsız çalışan, işyeri sahibi kişilere dönüşmektedir.

Göçmenlerin kendi adına bağımsız çalışmaya yönelmelerini belirleyen çok sayıda faktör vardır. Bunlardan ilki, göçmenlerin gelmeden önce kendi ülkelerindeki çalışma statüleridir. Nitekim, göç etmeden önce ülkelerinde kendi adına bağımsız çalışanlar,

göç ettikten sonra geldikleri ülkede bir süre bağımlı çalışsalar bile şartlar kendilerince uygun olduğu zaman kendi işyerlerini açmaya başlamaktadırlar. Geldikleri ülkede yaptıkları işleri, göç ettikleri ülkede de yapma istekleri kendi adına bağımsız çalışmayı yaygınlaştırmaktadır.

Göç sürecinde gelenlerin bir kısmının kendi ülkelerindeki varlıklarını elden çıkararak birikmiş bir sermaye ile gelmeleri de kendi adına bağımsız çalışmayı teşvik etmektedir. Böyle bir birikimleri yok ise geldikleri ülkede bir süre bağımlı çalışma yoluyla elde ettikleri sermaye ile kendi adına bağımsız çalışmaya başlamaktadırlar.

Göç edenlerin nüfus olarak şehirlerin belirli semtlerinde ve mahallelerinde yoğunlaşmaları, talep yoğunlaşması dolayısıyla göç edenlerin ticari faaliyetlere başlamalarını ve kendi adına bağımsız çalışmalarını hızlandırmaktadır.

Göç edilen ülkede bağımlı olarak çalışmanın düşük ücretle ve sosyal güvenlik hakkı olmadan kayıtdışı olması emek istismarını beraberinde getirdiği için sürdürülebilir olmaktan çıkmakta ve göçmenler mümkün olan en kısa sürede kendi işyerlerini açma yoluna gitmektedirler. Bir anlamda kendi adına bağımsız çalışma, göç edilen ülkede gelir seviyesi ve yaşam şartları bakımından daha iyi bir statüye geçiş anlamına gelmektedir. Bu dönüşümün en bilinen örneklerinden biri 1960'lı yıllarda Almanya başta olmak üzere Avrupa ülkelerine olan Türk işçi göçünün bir süre sonra kendi içinde önemli bir sermayedar grup çıkarmasıdır. 2020 yılı itibarıyla Almanya'da 88 bine yakın kendi adına bağımsız çalışan işveren statüsünde Türk işyeri sahibi bulunmaktadır.⁸³

Bağımsız çalışanların en belirgin dezavantajları göç ettikleri ülke içindeki hareketliliklerinin sınırlı olmasıdır. Bağımlı çalışanlar bir işyerinden diğerine veya ülke mevzuatı izin veriyorsa bir yerleşim biriminden diğerine daha rahat yer değiştirebilirsen, kendi adına bağımsız çalışanlar işyerlerinin konumu ve işyeri açma-kapama süreçlerinin zorluğu dolayısıyla daha zor yer değiştirmektedirler. Ancak bu durum geldikleri ülkedeki kalma sürelerini uzatmakta, geri dönüş istek ve eğilimlerini azaltmaktadır.

---

⁸³<https://tavakvakfi.org/ekonomi/almanyaya-turk-isci-gocunun-bugun-48nci-yilini-kutluyoruz/>
(28.01.2020)

Bağımsız çalışanların ekonomik entegrasyonun sürecinde başarıyı belirleyen açtıkları işyerinin faaliyetlerinin devamlılığıdır. Göç edenlerin açtıkları işyeri sayısı arttıkça ve açılan işyerlerinin faaliyetlerinde devamlılıkları sağlandıkça bağımsız çalışanlar açısından ekonomik entegrasyonları başarılı olmuş denilebilir. Bağımsız çalışanların ekonomik entegrasyonunu sağlamaya yönelik alınması gereken tedbirler aşağıdaki başlıklar altında toplanabilir:

- Ulusal mevzuatta yapılacak yeni düzenlemelerle sorunların düzenlenmesi,
- İşyeri açmaya ve devamlılığına yönelik teşvik uygulamalarının yapılması,
- Ticari faaliyetlerde oluşabilecek engellerin kaldırılması,
- Diploma, meslek yeterliliği vb. denklik problemlerinin çözüme kavuşması
- İkamet izni düzenlemeleri
- Seyahat izinleri ile ilgili olan sorunların çözümü
- İşyeri açılış prosedürlerinin açıklayıcı, yol gösterici ve uygulanabilir olması

Göç edenlerin yabancıları oldukları bir topluma uyum aşamalarının başarılı olmasının sonucu olarak bağımsız çalışmaya başlayabilirler. Yapmaya başlayacakları işin faaliyet alanını, sahip oldukları meslek, sahip olunan sermaye ve göç ettikleri ülkeye alışma sürecinin etkileri bulunmaktadır.

Bağımsız çalışmak isteyenlerin ekonomik entegrasyon sürecini etkileyen unsurlardan birinin geride bırakılan ülkede yapılan meslek gurubun olduğu söylenebilir. Göç eden kişinin önceden vakıf olduğu bir iş bulunuyorsa vasıflı olarak nitelendirilebilmektedir. Göç ettiği ülkede başlangıçta bağımlı olarak çalışsa dahi zaman içerisinde kendi mesleğini icra etmek isteyerek, bu alana yönelik iş gücü piyasasına katılımın artacağı söylenebilir.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DEKİ SURİYELİLER VE ENTEGRASYON

1. SURİYE'DEKİ İÇ SAVAŞ VE SURİYELİ GÖÇÜ

Arap Baharı olarak adlandırılan, Arap ülkelerinde yaşanan haksızlık ve adaletsizliklere karşı halkın başlattığı protestolar Suriye'yi de etkilemiş, Mart 2011 yılında başlayan halk ayaklanmasının iç savaşa dönüşmesi, güvenlik ortamının bozulmasına neden olmuştur. 2010 yılında 21 milyon nüfusa sahip olan ülkede yaşanan iç savaş sonrası, 370 bine yakın kişi yaşamını yitirmiş, 5.5 milyona yakın kişi de başta sınır komşusu Türkiye olmak üzere Dünyanın birçok ülkesine göç etmek zorunda kalmıştır. Göç edenlerin sayısı ülkenin nüfusunun %25 ine tekabül etmektedir ve bu rakamların Danimarka ve Finlandiya gibi ülkelerin nüfusuna eşdeğer olduğu görülmektedir. 2021 yılı itibariyle Suriye iç savaşın 10. yılını geride bırakırken, çok sayıda çalışma Türkiye dahil gittikleri ülkelere tekrar Suriye'ye dönme eğilimlerinin zayıf olduğunu ortaya koymaktadır.

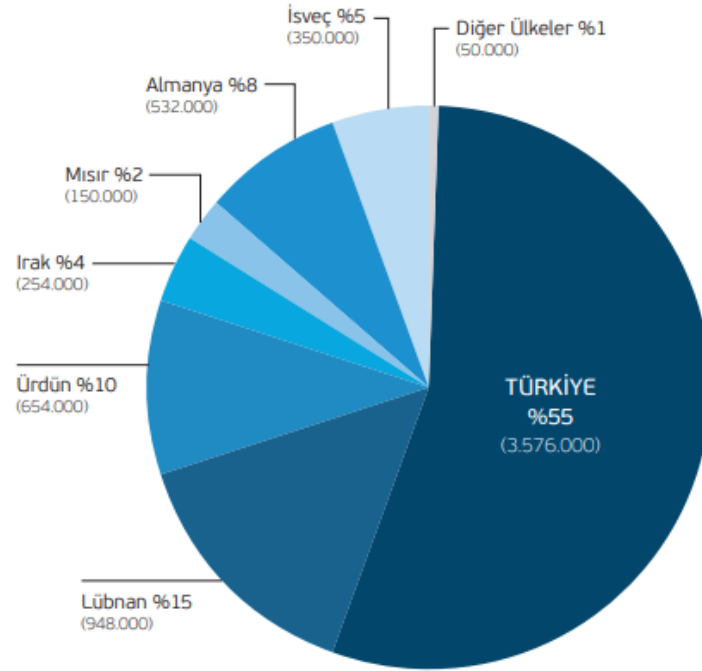
1.1 Diğer Ünelere Yönelik Suriyeli Göçü

Suriye'deki savaştan kaçan insanlar ve kısa bir zaman diliminde 5.5 milyon kişinin Dünya'nın dört bir yanına dağılmasıyla sonuçlanan dev bir göç dalgasını meydana getirmiştir. Bu iç savaş öncesi 21 milyon olan Suriye nüfusunun % 25'ini geçmektedir. Bir başka ifade ile her 4 Suriye'liden biri ülkesini terk etmek zorunda kalmıştır. Suriye'nin sınır komşuları olan Türkiye, Lübnan, Ürdün ve Irak yaşanan ve yaşanmaya devam eden göçlerde hem hedef hem de geçiş ülkesi konumunda yer almaktadır. Suriye halkının, etnik köken olarak Arap nüfusunun sayıca fazla olduğu bir ülke olduğu bilinmektedir. Türkiye haricinde sınır komşusu olan diğer ülkelerin hepsi etnik köken olarak

nüfusun çoğunluğunun Arap ve resmi dilinin Arapça olduğu ülkeler olarak dikkat çekmektedir.

Şekil 8. Suriyeli Sığınmacıların Buldukları Ülkeler (Aralık,2019)

Kaynak: <https://www.unhcr.org/tr/wp-content/uploads/sites/14/2020/09/SB2019-TR-04092020.pdf>

Tablo 4. Suriyelilerin Bölge ve Ülkelere Göre Dağılımı

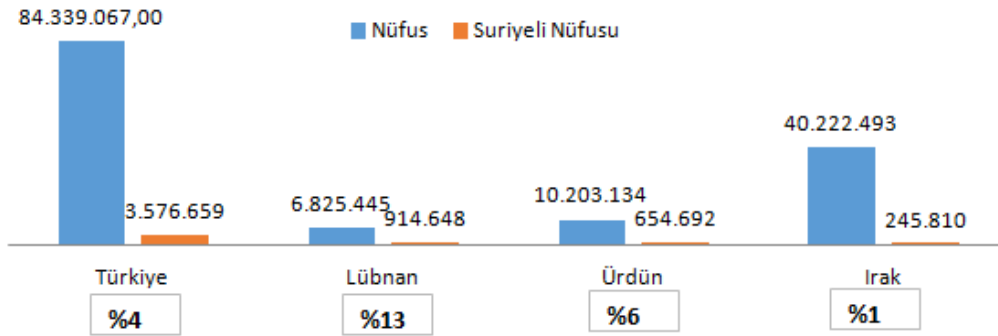
Ülke	Kaynak	Tarih	Nüfus
Türkiye	T.C.	9.09.2021	3,710,532
Lübnan	UNHCR	31.05.2021	851,717
Ürdün	UNHCR	31.08.2021	670,637
Irak	UNHCR	31.08.2021	248,721
Mısır	UNHCR	30.06.2021	133,568
Diğer (Güney Afrika)	UNHCR	31.01.2020	31,657

Kaynak: <https://data2.unhcr.org/en/situations/syria> (18.09.2021)

Tablo 4, 2010 yılından önce Suriye'ye komşu olan ülkelerin içinde Suriye'ye komşu olmaları dolayısıyla savaştan kaçan Suriyelilerin ev sahibi konumuna geldiklerini göstermektedir. İç savaş dolayısıyla yerinden edilen ve ülke dışına sığınmak zorunda kalan 6.6 milyon Suriyelinin, 5.5 milyonu Komşu ve yakın Orta Doğu ülkeleri ve Türkiye gibi coğrafi olarak ulaşılabilirliği daha kolay ülkelere doğru gerçekleşmiştir. Geriye kalan 1 milyona yakın kısmı ise Dünya'nın diğer ülkelerine dağılmıştır.

Bölgesel bazda Suriye'ye sınır komşusu olan diğer ülkelerde bulunan toplam Suriyeli sayısından daha fazla sayıda Suriyelinin Türkiye'ye göç ettiğini görülmektedir. Dünya genelinde ise göç eden Suriyelilerin %53 oranına denk gelen yüksek bir kısmının Türkiye'de bulunduğu ifade edilebilir. Türkiye'nin jeopolitik konumu, çatışmaların yoğun yaşandığı bir coğrafyayla çevrilmesi, tarihin derin bağlarından gelen dini ve kültürel paydalar, Türkiye'nin göçün başladığı andan itibaren izlediği açık kapı politikası, Suriyeli göçünün rotasının Türkiye'ye doğru çevrilmesinin önünü açan faktörler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Grafik 1. Bölgesel Suriyeli Nüfus ve Ülke Nüfus Dağılımı

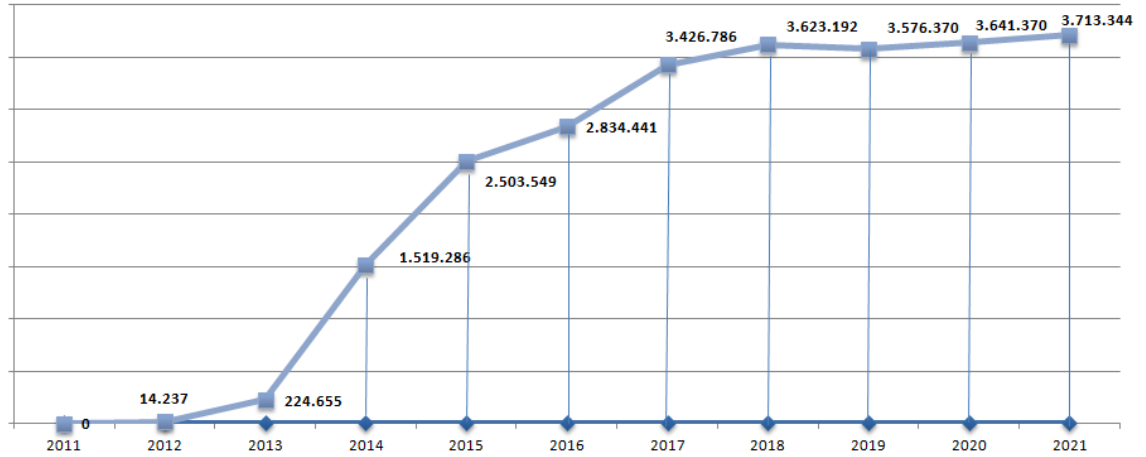
Grafik 1'de sınır ülkelerindeki Suriyelilerin ülke nüfusuna oranı yer almaktadır. En düşük orana sahip ülke olan Irak, 21. yy'ın ilk yarısında çatışmaların yoğun yaşandığı ve kargaşa ortamının henüz sona ermediği bir ülkedir. En yüksek Suriyeli nüfus oranına sahip ülke olan Lübnan'ın ise resmi dilinin Arapça olması, ekonomisinin gelişmekte olan bir ekonomi ve savaşlarla gündeme gelmeyen bir yer olması Suriyeli nüfus sayısını artıran bir faktör olarak ortaya çıkmıştır. Ancak Türkiye'den farklı olarak Lübnan'da bulunan Suriyelilerin çoğunluğu, belirli şehirlerde bulunan kamp alanlarında

yaşamlarını sürdürebilmektedir.⁸⁴ Benzer şekilde, Irak'ta da Suriyeli nüfusunun büyük kısmı kamplarda yaşamaktadır.⁸⁵

1.2 Türkiye'ye Yönelik Suriyeli Göçü

Türkiye, Osmanlı İmparatorluğu'nun uzun süre hüküm sürdüğü, Balkanlar, Kafkaslar ve Ortadoğu'dan çeşitli tarihlerde yoğun bir göç almıştır. Suriye ile Türkiye arasında bulunan tarihsel bağlar özellikle sınır bölgelerinde bulunan etnik kimliklerin ve kültürlerin yıllardır iç içe yaşaması toplumlararası ticari ilişkilerin de gelişmesini sağlamıştır. Suriye'de iç savaşın başladığı yıldan itibaren, en uzun kara sınırına sahip olduğu ülke olan Türkiye'ye karayolu ve sınır kapıları kullanılarak öncelikle Suriye'nin Türkiye'ye komşu sınır yerleşim birimlerinden Arap, Türkmen ve Kürt kökenli Suriyelilerin kitlesel göçünün başlangıcı olmuştur.⁸⁶

Grafik 2. Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler

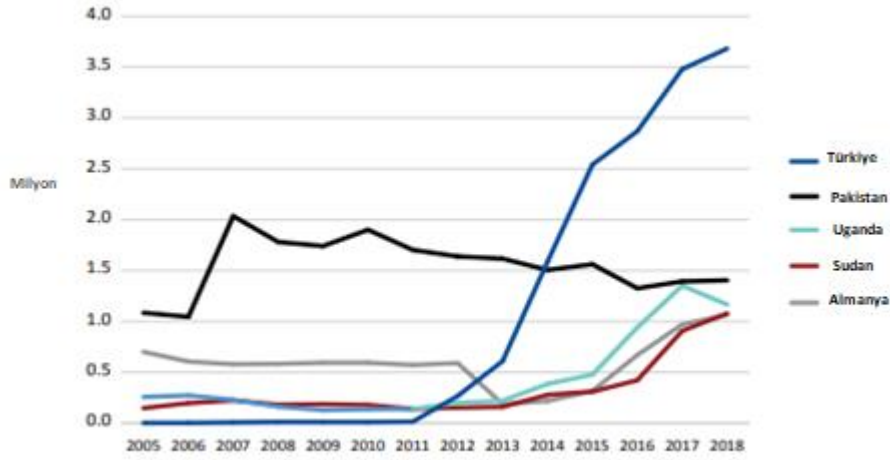
Kaynak: <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> (26.09.2021)

⁸⁴ https://www.unicef.org/lebanon/media/1621/file/ChildLabourSurvey_2019.pdf (24 Ocak 2019)

⁸⁵ <https://21yyte.org/tr/suriye-krizi-izleme-merkezi/irak-taki-suriyeli-siginmacilar> (17.10.2021)

⁸⁶ Bahadır Selim Dilek, *Suriyeli Göçü*, 1.b., Kripto Basım Yayım Dağıtım, 2018, s.80.

Grafik 3. Dünya Genelinde En Yüksek Mülteciye Sahip 5 Ülke (2020)

Kaynak: https://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr_2020.pdf

Dünya Göç Raporu 2020 istatistiklerine göre Türkiye, 3.5 milyonu aşan yabancı göçmene ev sahipliği yaparak Dünya genelinde en fazla sayıda göçmeni bünyesinde barındırarak ülke konumuna gelmiştir. Ancak, Türkiye, 1951 Cenevre Sözleşmesindeki mülteci statüsünün kabulündeki coğrafi kıstasa göre yalnızca Avrupa'dan gelenlere mülteci olarak kabul ettiği için Türkiye'ye gelen Suriyeliler mülteci olarak adlandırılmamaktadır. Uluslararası koruma türü olan geçici koruma kapsamına alınan Suriyeliler, Uluslararası istatistiklerde mülteci olarak genel kavramın içinde değerlendirilmektedir.

Türkiye yalnızca göç alan değil, Asya ile Avrupa kıtalarını birbirine bağlayan coğrafi yapısı dolayısıyla göç koridoru üzerinde bulunmaktadır ve bu anlamda bir transit ülkedir. Nitekim, 2015 yılında 1 milyona yakın mültecinin Türkiye üzerinden önce Yunanistan, oradan da Avrupa ülkelerine geçmesi, transit ülke olma niteliğinin sonucu olarak düşünülebilir.⁸⁷ Göçmenlerin bir kısmı Türkiye'yi Avrupa'ya geçiş için bir durak

⁸⁷ <https://turkey.iom.int/migration-turkey> (26.01.2020)

olarak düşünmekte ve kara veya deniz yoluyla göç etmek istedikleri ülkelere geçmektedirler.⁸⁸

2011 den bugüne geçen sürede Suriye’den Türkiye’ye olan göç bazı değişiklikler göstermiştir. 2011-2014 yılları arasındaki kitlesel göçün geçici olduğu düşünülerek Suriyeliler başlangıçta misafir olarak kabul edilmiş, statüleri de belirsiz kalmıştır. Ancak, 2014 yılında, bölgede iç karışıklık nedeniyle başlayan çatışmaların terör örgütlerinin sahneye çıkması ile farklı bir boyuta ulaşması göçün de seyrini ve göçmenlerle ilgili politikaların değişmesini beraberinde getirmiştir. Türkiye uzunca bir süre yoğun ve kitlesel göçü önlemek için sınır güvenliğini sağlamaya yönelik faaliyetlere ağırlık vermiştir.

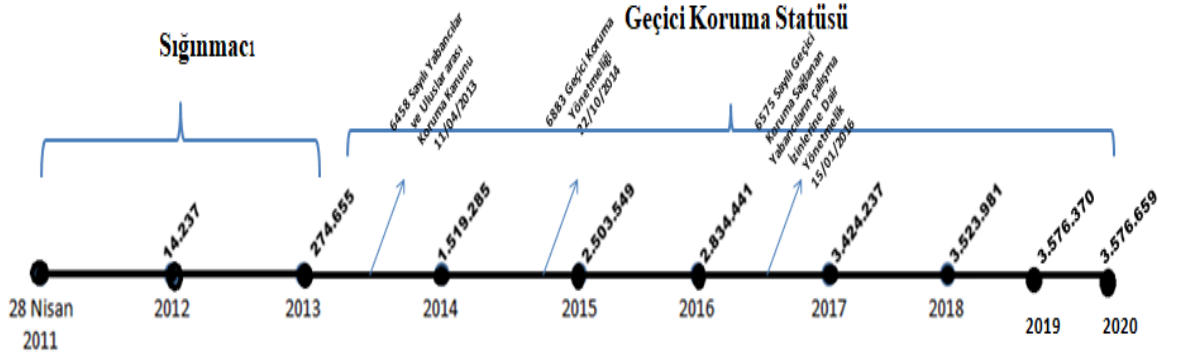
2014 yılından itibaren Suriye’deki belirsizlikler ve soruna Türkiye’nin de müdahil olması sonucu göç ve göçmen politikası da değişiklik göstermeye başlamıştı. Türkiye’de kalma süreleri uzadıkça ve sayıları arttıkça kamplarda kalmaları güçleşmiş ve kamp dışında yaşamaları kolaylaştırılmış, hatta teşvik edilmiştir. Bugün artık Suriye’li göçmenlerin yaşamadığı şehir kalmamıştır. Suriyelilerin sayılarının artışı ve kalma sürelerinin uzaması, yabancılara ve Suriyelilere yönelik iç hukuk düzenlemelerini de beraberinde getirmiştir. 11.04.2013 de yürürlüğe giren 6883 sayılı *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu* bu gelişmelerin sonucudur. Bu yasayı 22 Ekim 2014 tarihinde yürürlüğe giren 2014/6883 sayılı *Geçici Koruma Yönetmeliği* ve 15.01.2016 da yürürlüğe giren 2016/8375 sayılı *Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik ile* Türkiye’de bulunan Suriyelilerin hukuki statüleri belirlenmiştir.

Aşağıdaki şekilde, 2011 yılından bugüne geçen sürede Suriyeli göçü ile ilgili sayısal veriler, iç hukukta yapılan düzenlemeler ve Suriye’lilerin hukuki statüleri ile ilgili süreç yer almaktadır.

---

⁸⁸<https://icisleri.gov.tr/2016dan-bugune-dogu-ve-guney-sinirlarimizdan-2-milyon-327-bin-kacak-gocmenin-girisi-engellendi> (17.10.2021)

Şekil 9. Yıllara Göre Nüfus ve Mevzuat Değişimi

Referans: Şekil tarafınca hazırlanmıştır

Suriyelilerin Türkiye’de kalma süreleri arttıkça, kamplar yerine şehirlerde yerli halkla birlikte yaşamaya başladıkları, diğer ülkelerde de görüldüğü gibi doğum oranlarının arttığı görülmüştür. Suriyelilerin kalma süreleri uzaması ve uyum ihtiyacının artması Suriyelilere yönelik ulusal ve uluslararası uyum çalışmalarını da artırmıştır.⁸⁹

Türkiye’de sayıları Aralık 2021 itibari ile 3,738.032 milyon olan Suriyelilerin sosyal güvenlik, eğitim, sağlık, çalışma hayatı vb. birçok konuda çözüme kavuşabilecekleri geçici kimlik kartları bulunmaktadır.

Suriyelilerin aile kurma oranlarının Türkiye’de hızlı bir şekilde devam ettiği ve bebek doğum oranlarının yüksek olduğu görülmektedir. İçişleri Bakanlığı tarafında yapılan açıklamada 2019 yılı itibari ile Türkiye’de 450 binin üzerinde Suriyeli çocuk doğduğu belirtilmiştir.⁹⁰ Türkiye’de doğan ve büyüyen çocukların adaptasyon sürecinin daha kolay olacağı dikkate alınınca özellikle bu kuşağın geri dönme eğilimlerinin düşük olacağını söylemek mümkündür.

⁸⁹ T.C. Kamu Denetçiliği Kurumu, a.g.e., s.117:118

⁹⁰ <https://www.ntv.com.tr/turkiye/turkiyede-450-bin-in-uzerinde-suriyeli-cocuk-dogdu.bQYGPakTakO6HW9Dky1xVA> (17.10.2021)

2. TÜRKİYE’DEKİ SURİYELİLERİN DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİ

2.1 Yaş ve Cinsiyet

Türkiye’deki Suriyelilerin cinsiyet dağılımlarının 18 Eylül 2021 itibari ile %46 oranında kadın nüfusun, %54 oranında erkek nüfusun bulunduğu görülmektedir. 2017 yılında yapılan araştırma kapsamında da cinsiyet dağılımının aynı sonuçta olduğu görülmektedir.⁹¹

Tablo 5. Cinsiyet Dağılımı

ERKEK	KADIN
1.995.866	1.714.666
54%	46%
3.710.532	

Kaynak: <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> (18.09.2021)

20.yy’ da yaşanan Dünya Savaşları sonucunda erkek nüfusun azalması kadınların işgücüne katılma oranlarını artırmıştır. Suriye’nin de bulunduğu Ortadoğu ülkelerinde kadınların işgücüne katılma oranları düşüktür. Ancak savaş sonrası şartlar ve Türkiye’deki yaşam şartları Suriyeli kadınların işgücüne katılma oranlarını yükseltici etki yapabilir. Ancak bu düşük ücretli ve enformel sektörde çalışma şeklinde kendini gösterecektir.⁹²

---

⁹¹ Erdoğan, a.g.e., s.104

⁹² Murat Erdoğan, Can Ünver, “ Türk İş Dünyasının Türkiye’deki Suriyeliler Konusundaki Görüş, Beklentisi ve Önerileri”, TİSK, 2015, s. 49.

Tablo 6. Suriyelilerin Yaş ve Cinsiyet Dağılımı (2021)

YAŞ	ERKEK	KADIN	TOPLAM
TOPLAM	1.995.866	1.714.666	3.710.532
0-4	262.448	244.998	507.446
5-9	292.468	274.686	567.154
10-14	219.818	206.500	426.318
15-18	138.822	118.892	257.714
19-24	285.107	214.796	499.903
25-29	222.290	161.325	383.615
30-34	167.627	121.658	289.285
35-39	125.777	98.500	224.277
40-44	85.948	74.935	160.883
45-49	58.258	56.955	115.213
50-54	46.216	45.078	91.294
55-59	35.165	35.217	70.382
60-64	23.182	23.936	47.118
65-69	15.099	15.941	31.040
70-74	8.923	9.829	18.752
75-79	4.388	5.439	9.827
80-84	2.404	3.208	5.612
85-89	1.144	1.689	2.833
90+	782	1.084	1.866

%59
ÇALIŞMA ÇAĞINDAKİ NÜFUS

Kaynak: https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/Istatistikler/2020/ocak/27-ocak/Gecici-koruma_05_04.jpg (18.09.2021)

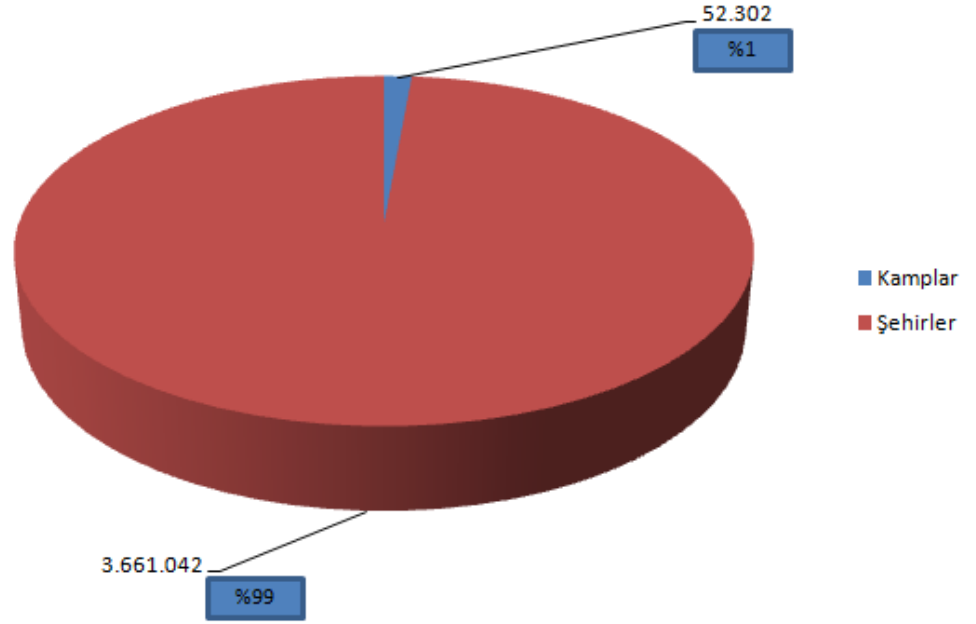
Tablo 6, Türkiye’deki Suriyeli nüfusun genç nüfus yapısına sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Genç nüfus oranının yüksek olması nedeniyle çalışan Suriyeliler arasında düşük ücretli ve kayıtdışı işlerde çalışmalarını artırıcı bir etki yapabilecektir.

2.2 İskan ve Yerleşim Yerine Göre Suriyeliler

2021 yılı itibarıyla, sınır bölgesindeki 5 ilde bulunan 7 Geçici barınma merkezinde yalnızca 53.302 Suriyelinin barındığı görülmektedir. Geçici barınma merkezinde kalan Suriyeliler, Türkiye’de kayıt altına alınan toplam Suriyeli nüfusun %1 gibi düşük oranını oluşturmaktadır.

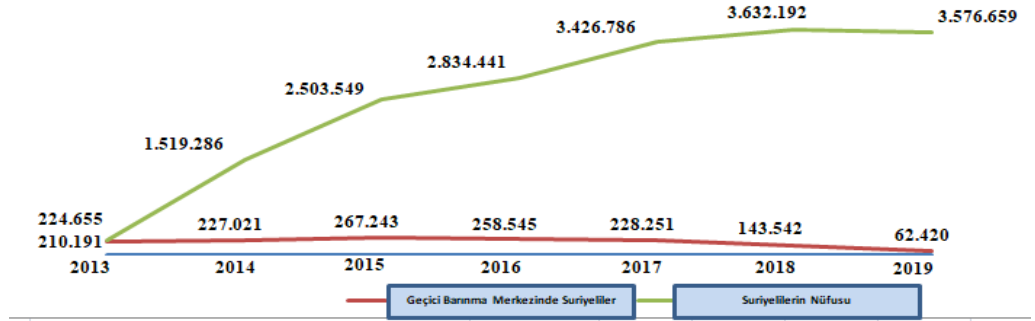

Şekil 10. Kamplarda ve Şehirlerde Kalan Suriyeliler,2021

Kaynak: https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/Istatistikler/2020/ocak/27-ocak/Gecici-koruma_05_04.jpg (26.09.2021)

Grafik 4. Geçici Barınma Merkezindeki Suriyelilerin ve Türkiye'deki Suriyelilerin Yıllara Göre Nüfus Değişimi

Yukarıdaki grafikte Türkiye'deki toplam Suriyeli sayısı ve geçici barınma merkezlerinde bulunan Suriyeli sayısının yıllara göre değişimine yer verilmiştir. Türkiye'deki Suriyelilerin sayısında yıllar itibarıyla sayısal olarak artış yaşanmasına karşın, geçici barınma merkezlerinde kalan Suriyelilerin sayısında 2015 yılından itibaren istik-

rarlı bir şekilde düşüş görülmüştür. Şehirlerde yaşayan Suriyeli nüfus oranı arttıkça sosyal, kültürel ve ekonomik uyum sorunlarını da beraberinde getirecektir.

2.3 İllere ve Bölgelere Göre Dağılım

Göçün başladığı ilk yıllarda özellikle sınır bölgesinde bulunan illerde ve geçici barına merkezlerinde bulunan Suriyelilerin, zaman geçtikçe Türkiye'nin farklı bölgelerinde illere doğru hareket ettiği söylenebilir. Göç edilen illerin ekonomik olarak ticaret faaliyetlerinin yüksek veya sınır bölgesinde bulunan iller olduğu görülmektedir.

Tablo 7. Suriyelilerin İlk 10 İle Göre Dağılımı

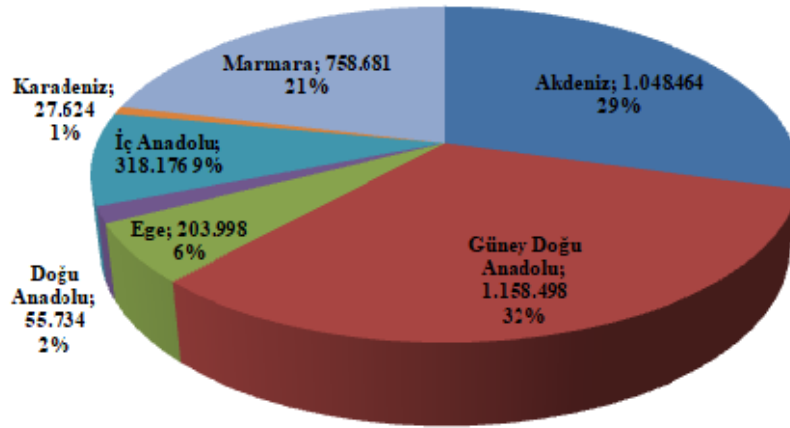
İLLER	NÜFUS	SURİYELİ NÜFUSU	ORAN
İSTANBUL	15.462.452	532.229	3%
GAZİANTEP	2.101.157	457.533	22%
HATAY	1.659.320	436.795	26%
ŞANLIURFA	2.115.256	426.329	20%
ADANA	2.258.718	253.993	11%
MERSİN	1.868.757	234.014	13%
BURSA	3.101.833	181.602	6%
İZMİR	4.394.694	149.405	3%
KONYA	2.250.020	121.654	5%
KİLİS	142.792	106.107	74%
TÜRKİYE	83.614.362	3.735.807	4%

Kaynak: <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> (27.09.2021)

Tablo 7'de, 2021 yılı itibarıyla Türkiye'de bulunan Suriyelilerin yoğun olarak yaşadıkları ilk 10 il ve bu illerin nüfusuna oranları verilmektedir. Sınır bölgesinde yer alan iller yanında (Hatay, Urfa, Adana, Gaziantep), İstanbul gibi iktisadi gelişme seviyesinin yüksek olduğu illerde de yoğun Suriyeli nüfus vardır. Nitekim, sınır illeri dışında en fazla sayıda Suriyeliye ev sahipliği yapan, İstanbul, İzmir ve Bursa gibi Suriyeli-

ye ev sahipliği yapan iller, ekonomi açısından gelişmiş ve iş imkânlarının yüksek olan illerdir.⁹³

Şekil 11. Suriyelilerin Coğrafi Bölgelere Göre Dağılımı

Kaynak: <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> (27.09.2021)

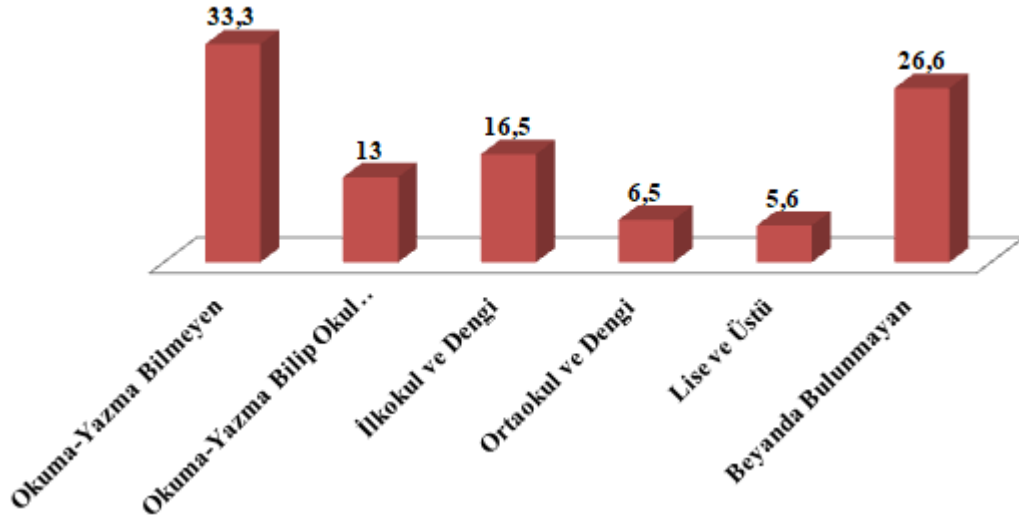
Suriyelilerin en yoğun olduğu bölge Güney Doğu Anadolu, Akdeniz ve Marmara bölgesi olurken en düşük orana sahip olan bölge Karadeniz'dir. Güney Doğu ve Akdeniz bölgelerinin yüksek oranlara sahip olmasında coğrafi konumunun etkisinin olduğu söylenebilir. Suriyelilerin Marmara Bölgesi'nde yoğunlaşmaları tesadüfi olmayıp, İstanbul ve Bursa gibi Sanayi ve hizmet sektörü açısından gelişmiş ve iş imkanlarının daha yüksek olduğu illeri barındırmaktadır.

⁹³ TÜİK, İç Göç İstatistikleri, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1067 (28.01.2020)

2.4 Eğitim Durumlarına Göre Suriyeliler

Göç edenlerin eğitim seviyesinin, göç edilen ülkeyi farklı boyutlarda etkileyebileceği söylenebilir. Eğitim seviyesinin düşüklüğü potansiyel vasıfsız işgücünü doğurabilmektedir.

Grafik 5. Suriyelilerin Eğitim Durumu

Kaynak: T.C. Kamu Denetçiliği Kurumu Türkiye’deki Suriyeliler Özel Rapor, s.132.

Yukarıdaki grafikte görüldüğü gibi Türkiye’deki Suriyelilerin eğitim seviyelerinin düşük olduğu görülmektedir. Eğitim seviyesinin yüksek olanların ise gelişmiş olarak sayılan 3. ülkelere geçişleri söz konusu olmaktadır. Türkiye’de 2017 yılında yürürlüğe giren Turkuaz Kart Yönetmeliği ile Suriyelilerin arasında çeşitli yönlerden yüksek nitelik bulunduranlara çeşitli imtiyazların tanınmaktadır. Ancak Suriyeli göç dalgasında vasıflı, eğitim seviyesi yüksek olan Suriyeliler Avrupa’ya göç etmektedir. Suriye’yi terk edenlerin %6’sı Avrupa’ya göç etmiştir.⁹⁴ Avrupa ülkeleri refah düzeylerinin olumsuz etkilenmelerini istememektedir. Eğitim seviyesi yüksek, vasıflı Suriyeliler Avrupa’ya

⁹⁴ Doğu Şimşek, “Suriyeli Mültecilerin Avrupa’ya Yayılımı: Analitik ve Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme”, *Adam Akademisi Sosyal Bilimler Dergisi*, C: 9(2), s.499

giderken, eğitim seviyeleri düşük, kalifiye olmayan kişiler Türkiye başta olmak üzere diğer coğrafi konum olarak yakın ülkelere yerleşmiştir.⁹⁵

2.5 Çalışma Hayatı İlişkileri

Suriyelilerin nüfus yapısının genç olması ve %98 gibi yüksek orana sahip olan kısmın şehirlerde yaşaması, hayatlarını devam ettirebilmek için enformel veya kayıtlı olarak çalışma hayatına girişlerinin kaçınılmaz olduğu söylenebilir.

Tablo 8. Yıllara Göre Çalışma İzni Verilen Suriyeliler ve Toplam Suriyeli Nüfusa Oranı

YIL	TOPLAM SURİYELİ SAYISI	ÇALIŞMA İZNI VERİLEN SURİYELİ SAYISI	ORAN
2012	14.237	220	1,5%
2013	224.655	794	0,4%
2014	1.519.286	2.541	0,2%
2015	2.503.549	4.019	0,2%
2016	2.834.441	13.290	0,5%
2017	3.426.766	20.966	0,6%
2018	3.623.192	34.573	1,0%
2019	3.576.370	63.789	1,8%

Kaynak: <https://www.csgeb.gov.tr/istatistikler/calisma-hayati-istatistikleri/resmi-istatistik-programi/yabancilarin-calisma-izinleri/> (27.09.2021)

Tablo 9. Suriyelilerin Nüfus Niteliği

YAŞ ARALIĞI	NÜFUS	YAŞ ARALIĞI/TOPLAM NÜFUS	NİTELİK
0-14	1.392.635	39%	ÇOCUK NÜFUS
14-65	2.106.001	59%	ÇALIŞMA ÇAĞINDAKİ NÜFUS
65+	72.542	2%	YAŞLI NÜFUS

Kaynak: <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>(29.01.202

⁹⁵ Ahmet Tayfur Akcan, Türkiye İşgücü Piyasasında Suriyeli Sığınmacıların Yeri ve Etkileri", *Sosyal Güvenlik Dergisi*,2019, s.64-65

Yıllar içinde Suriyelilerin sayısında artış olmasına karşın, çalışma izni alan Suriyelilerin sayısındaki oranın buna göre çok düşük kaldığı görülebilir. Yapılan sosyal yardımların azaldığı ve Suriye'lilerin çalışarak geçimlerini sağladığı dikkate alınca 2019 yılı itibarıyla çalışma izni verilen Suriyeli sayısının 63,789 gibi çok düşük bir sayıda ve oran olarak da % 1,8'dir. Tablo 9 da görüldüğü gibi Türkiye'de bulunan Suriyeliler genç bir nüfusa sahiptir ve 15-64 yaş grubunda bulunan çalışma çağındaki nüfus oranı % 59 dur.

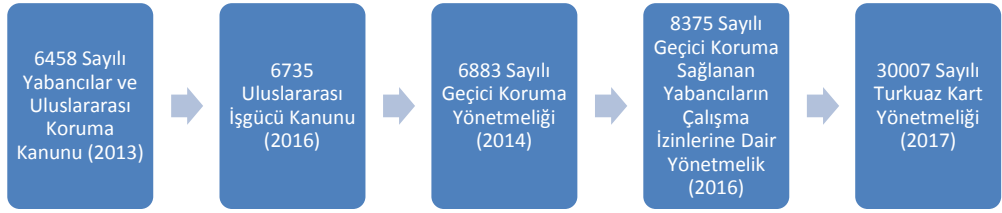
Çalışma çağındaki nüfus oranı ile çalışma izni alanlar arasındaki orantısızlık yaygın bir kayıtdışı istihdamın varlığını açık olarak göstermektedir. Bu durum, çalışmanın sonraki bölümlerinde de değinildiği gibi Türk işgücü piyasasının da genel yapısını olumsuz etkileyecek sonuçlar doğuracaktır.

3. SURİYELİLERLE İLGİLİ HUKUKİ DÜZENLEMELER

Öngörülerin aksine Suriyeli göçünün sayı olarak artması ile Suriye'deki iç savaşın uzaması dolayısıyla geri dönme ve Türkiye'de kalma sürelerinin uzaması hukuki statüleri ile ilgili düzenlemeler yapılmasını gerekli kılmıştır. Bu gereklilik kamp dışında yaşayanların artışı ve şehirlerde yaşayanların ikamet ve çalışma ihtiyaçlarının karşılanması ihtiyacı dolayısıyla da aciliyet göstermiştir. 4 Nisan 2013 tarihli 6458 sayılı *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu* (YUHK), bu alandaki ilk ve kapsamlı düzenlemeyi oluşturmuş, bunu Suriyelilerin geçici koruma altındaki kişiler statüsünü pekiştiren 2014 tarih ve 6883 sayılı *Geçici Koruma Yönetmeliği* ile 2016 da yayımlanan 8375 sayılı *Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik* takip etmiştir. 14 Mart 2017 tarih ve 30007 sayılı Turkuaz Kart Yönetmeliği bu alandaki son doğrudan düzenleme olmuştur.

Kanun ve yönetmelikler ile şehirlerde hayatlarına devam eden Suriyelilerin toplumsal hayatta karşılaşılabilecekleri sağlık, eğitim, barınma ve çalışma ilişkileri vb. alanlarla ilgili yardımcı nitelikte birçok düzenlemenin bulunduğu söylenebilir.

Şekil 12. Suriyelilere Yönelik Ulusal Mevzuat

3.1 Yabancılarla İlgili Kanunlar

3.1.1 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmayan yabancıların Türkiye'ye girişleri, Türkiye'de kalışları ve Türkiye'den çıkışları ile Türkiye'den koruma talep eden yabancılara sağlanacak korumanın kapsamına ve uygulanmasına ilişkin usul ve esasları düzenleyen 6458 sayılı Kanun 4.4.2013 tarihinde kabul edilmiş 1.4.2013 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Kanunun kapsamı; yabancılarla ilgili iş ve işlemleri; sınırlarda, sınır kapılarında ya da Türkiye içinde yabancıların münferit koruma talepleri üzerine sağlanacak uluslararası korumayı, ayrılmaya zorlandıkları ülkeye geri dönemeyen kitlesel olarak Türkiye'ye gelen yabancılara acil olarak sağlanacak geçici korumayı kapsar” olarak belirlenmiştir (md.2).

6458 sayılı Kanun zorunlu göçle Türkiye'ye gelen Suriyelilerin statüsünü Geçici Koruma başlıklı 91'inci maddede açıklamıştır. Buna göre; *Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara geçici koruma sağlanabilir.* Kanun aynı maddenin ikinci fıkrasında sağlanacak olan koruma ile ilgili olarak,

“Bu kişilerin Türkiye’ye kabulü, Türkiye’de kalışı, hak ve yükümlülükleri, Türkiye’den çıkışlarında yapılacak işlemler, kitlesel hareketlere karşı alınacak tedbirlerle ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlar arasındaki iş birliği ve koordinasyon, merkez ve taşrada görev alacak kurum ve kuruluşların görev ve yetkilerinin belirlenmesi, Cumhurbaşkanlığı tarafından çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir”, hükmüne yer vermiştir. Öte yandan 6458 sayılı Kanun, bu Kanun kapsamında geçici koruma sağlananlara uzun dönem ikamet izni verilmez şeklinde bir hükme yer vererek (md.42) Suriyelilerin kalış sürelerinin geçici olduğunu varsaymış görünmektedir.

3.1.2 Uluslar arası İşgücü Kanunu

3 Ağustos 2016 tarih ve 29800 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 6735 sayılı Uluslararası İşgücü Kanunu, 2011 yılında başlayan yoğun Suriyeli ve düzensiz göç akımından sonra; *“uluslararası işgücüne ilişkin politikaların belirlenmesi, uygulanması, izlenmesi ile yabancılara verilecek çalışma izni ve çalışma izni muafiyetlerine dair iş ve işlemlerde izlenecek usul ve esasları, yetki ve sorumlulukları ve uluslararası işgücü alanındaki hak ve yükümlülükleri düzenleme”* (md.1) amacıyla yasalaştırılmıştır.

6735 sayılı Kanunun kapsamı; *“Türkiye’de çalışmak için başvuruda bulunan veya çalışan, bir işveren yanında mesleki eğitim görmek üzere başvuruda bulunan veya görmekte olan, staj yapmak üzere başvuruda bulunan veya staj yapan yabancılar ile Türkiye’de geçici nitelikte hizmet sunumu amacıyla bulunan sınır ötesi hizmet sunucusu yabancıları ve yabancı çalıştıran veya çalıştırmak üzere başvuruda bulunan gerçek ve tüzel kişiler”* (m.2) olarak belirlenmiştir. Kanun Suriye’lileri de ilgilendiren Turkuaz kart uygulamasına da yer vermiştir.

3.2 Yabancılarla İlgili Yönetmelikler

3.2.1 6883 Sayılı Geçici Koruma Yönetmeliği

6458 sayılı Kanununun 91'inci maddesinde belirtilen geçici koruma kapsamında; ülkesinden ayrılmaya zorlanmış ve ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen ve sınırlarımızdan geçen yabancılara yönelik esasları düzenleyen yönetmelik 22.10.2014 tarih ve 29153 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 2014/6883 sayılı Geçici Koruma Yönetmeliğidir.

Yönetmelik, 6458 sayılı Kanun kapsamında geçici koruma kapsamında kabul edilen kişilere sağlanacak geçici koruma işlemlerinin usul ve esasları ile bu kişilerin Türkiye'ye kabulü, Türkiye'de kalışı, hak ve yükümlülükleri, Türkiye'den çıkışlarında yapılacak işlemleri, kitlesel hareketlere karşı alınacak tedbirleri ve ulusal ve uluslararası kuruluşlar arasındaki işbirliğiyle ilgili hususları düzenlemektedir. Yönetmelikte geçici koruma altındaki Suriyelilerin sağlık, eğitim, sosyal yardım ve hizmetlerden yararlanma ve iş piyasasına girişleri ile ilgili esaslara yer verilmiştir.

3.2.2 8375 Sayılı Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik

Yönetmelik, 6458 sayılı Kanununun 91'inci maddesi kapsamında geçici koruma sağlanan yabancıların çalışmalarına ilişkin usul ve esasları düzenleme amacıyla çıkarılmıştır. 15.1.2016 tarih ve 29594 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan yönetmelik 6458 sayılı Kanununun 91'inci maddesinin yanısıra 2014/6883 sayılı Geçici Koruma Yönetmeliğinin 29'uncu madde esaslarına göre hazırlanmıştır. 8375 sayılı yönetmelik ile yüksek çoğunluğu şehirlerde yaşamını devam ettirmeye başlayan ve genç bir nüfusa sahip olan geçici koruma altındaki Suriyelilerin kayıtdışı çalışmalarının önüne geçilmesi, adil bir işgücü piyasasının oluşturulması, çalışma hayatında sahip oldukları hakları bilmeleri ve adaleli bir süreç yaratılması amaçlanmıştır.

Yönetmelikte geçici koruma sağlanan kişinin çalışma iznine başvurabilmesi için 6 aylık kayıt süresini doldurma şartı öngörülmüştür. Geçici koruma altındakilerin çalı-

şabilecekleri işyerlerinde Türk vatandaşı olanlara oranının %10'u geçmemesi sınırlandırılması getirilmektedir.⁹⁶ İşyerinde çalışacak olan geçici koruma altındaki Suriyelilerin sayı sınırlandırılması ise işyerinde çalışan sayısı ve işyerinde çalışmakta olan Türk vatandaşı sayısı üzerinden sınırlandırılmıştır. Çalışan sayısı 10'dan az olan işyerlerinde en fazla 1 geçici koruma altında kişi çalışabilir. Çalışan sayısı 10'dan fazla çalışanı olan işyerlerinde Türk vatandaşı sayısının %10'unu geçmeyecek sayıda geçici koruma altında kişi çalışabilir.

Çalışma izni başvuru sürecinde bağımsız olarak çalışmak isteyenler kendi, bağımlı çalışacak olanların ise işverenleri tarafından başvuru yapılmaktadır. Buradan da anlaşılacağı üzere geçici koruma altındakiler kendi adına bağımsız olarak çalışabilmektedir. Bazı iş alanları ise çalışma izni muafiyeti kapsamında tutulmuştur. Çalışma izni muafiyeti şartıyla, mevsimlik tarım ve hayvancılık alanlarında çalışacak olan Suriyeliler çalışma izni muafiyeti kapsamında değerlendirilebilmektedir. Türkiye İş Kurumu tarafından düzenlenen kurs ve programlara da katılabilecekleri belirtilen geçici koruma altındakiler için ücret olarak da asgari ücretin altında ücret ödenemeyeceği ilgili hususlar da yönetmelikte yer almıştır.

3.2.3 30007 Sayılı Turkuaz Kart Yönetmeliği

13 Ağustos 2016 tarihinde yayınlanan 6735 Sayılı Uluslararası İşgücü Kanunu'nun çalışma izni ile ilgili düzenlemelere ağırlık vermesinin yanında, Turkuaz kart adı altında yeni bir düzenlemeyi de ulusal mevzuata kazandırdığı söylenebilir⁹⁷. 14 Mart 2017 tarihinde yayınlanan Turkuaz Kart Yönetmeliğinin de konu ile ilgili ayrıntıları açıklamaktadır. Turkuaz Kart alacak yabancıların, nitelikli işgücü kapsamına dahil edilebilecek eğitim, ticari faaliyete olabilecek katkı ve uluslararası alanda sağladığı başarı ölçütleri ile değerlendirebilecektir.⁹⁸

Turkuaz Kart Yönetmeliği ile amaçlanan durumun, irade dışı göç nedeniyle ülkelerinden ayrılmak zorunda kalan göç edenlerin, ülkelerindeki gelişmişlik düzeyine

---

⁹⁶ 8375 Sayılı Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik, m.5:13.,

⁹⁷ 6735 Sayılı Uluslar arası İşgücü Kanunu, m.11.

⁹⁸ 30007 Sayılı Turkuaz Kart Yönetmeliği, m. 5.

yaptıkları katkıları göz önüne alınarak durumun geç edilen ülkenin gelişmişlik seviyesinin lehine çevrilmesidir. Turkuaz kartın, başvuru yapan kişi haricinde aile bireylerini de içerisine alacak nitelikte olması, kapsamındaki kişi sayısını artıracaktır. Kart sahibi olanların askerlik hizmetlerinden muaf tutulmalarının yanısıra seçme ve seçilme haklarından yararlanamayacakları da ilgili yönetmelikle belirtilmiştir.

4. SURİYELİLERE YÖNELİK SOSYAL UYUM ÇALIŞMALARI

Göçün başladığı ilk yıllarda geçici barınma merkezlerinde bulunan Suriyelilerin ekonomik ve sosyal hayata uyumlarına yönelik olarak sivil toplum kuruluşları, kamu kurumları ve uluslararası örgütler çeşitli faaliyet ve yardım çalışmaları başlatmıştır.

Sosyal uyum çalışmalarının maliyetini ve sürdürülebilirliğini Türk devletinin yüklenmesiyle birlikte AFAD ve Kızılay başta olmak üzere Sivil Toplum Kuruluşları, Uluslararası kurumlar uyum faaliyetlerinde sıkça yer almıştır denilebilir.

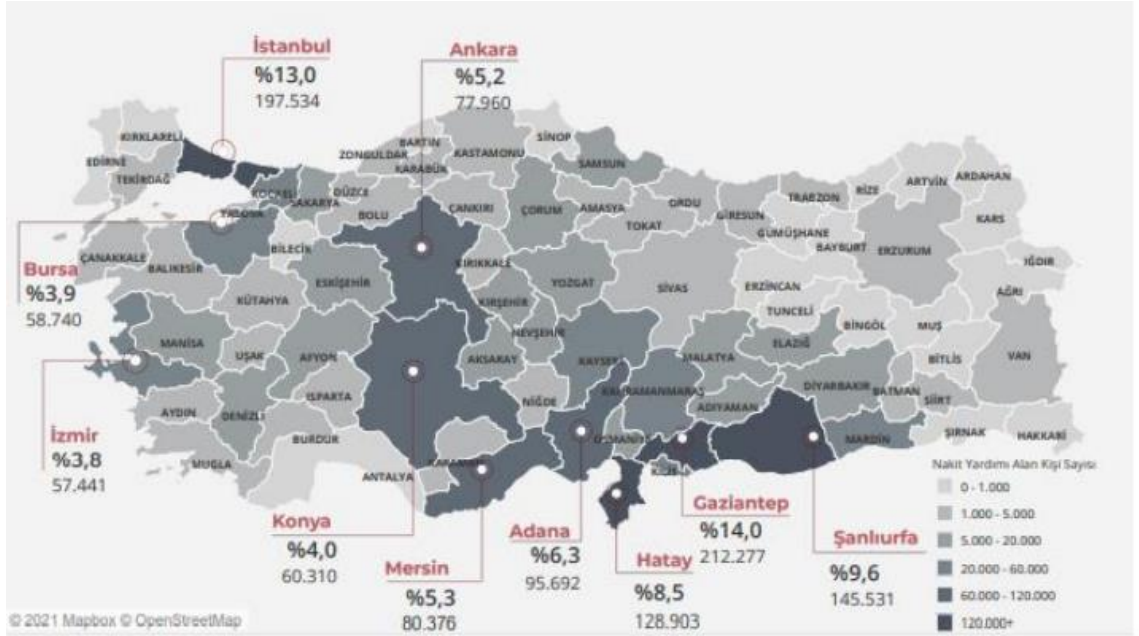
Suriye'deki karışıklarının artması ile birlikte Türk Kızılay Sınır Yardımları Operasyonu Hatay ilinde Ağustos ayında başlamıştır. Sınır bölgesindeki 14 noktada faaliyet gösteren Kızılay'ın faaliyetlerinin, toplumsal uyum çalışmalarında büyük etkisi olduğu görülebilir. Yabancılara Yönelik Sosyal Uyum Yardımları ile Suriyelilerin toplumsal uyumları sağlanmaya çalışılmıştır. Şekil 13'de Kızılay tarafından gerçekleştirilen sosyal uyum programı kapsamındaki yardımların tutarı ile bunlardan yararlanan kişi ve hane sayıları verilmektedir.

Şekil 13. Kızılay Sosyal Uyum Yardımı

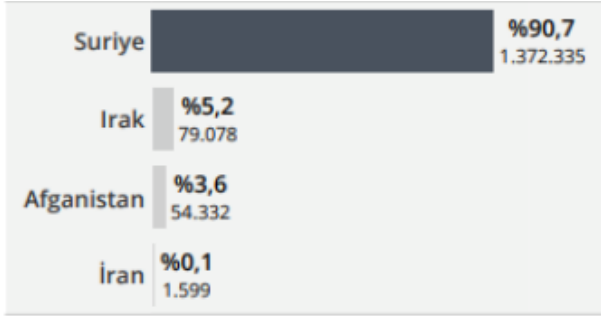
Kaynak: <https://www.kizilay.org.tr/Upload/Dokuman/Dosya/temmuz-2021-suriye-krizi-insani-yardim-operasyonu-raporu-01-09-2021-57299541.pdf> (17.10.2021)

Şekil 14. Kızılay Sosyal Uyum Yardımı İllere Göre Dağılımı

Kaynak: <https://www.kizilay.org.tr/Upload/Dokuman/Dosya/temmuz-2021-suriye-krizi-insani-yardim-operasyonu-raporu-01-09-2021-57299541.pdf> (17.10.2021)

Grafik 6. Sosyal Uyum Yardımı Uyuğa Göre Dağılım

Kaynak: <https://www.kizilay.org.tr/Upload/Dokuman/Dosya/temmuz-2021-suriye-krizi-insani-yardim-operasyonu-raporu-01-09-2021-57299541.pdf> (17.10.2021)

Grafik 6, Kızılay'ın Sosyal Yardım programının illere ve uyuğa göre dağılımı incelendiğinde beklendiği gibi bu yardımlardan kişi olarak kapsam bakımından % 90 oranında Suriyelilerin yararlandığını ve yardımların da ve Suriyelilerin yüksek nüfusa sahip olduğu şehirlerde verildiğini göstermektedir. Yardımların artması kentlerde yaşamaya başlayan Suriyelilerin sosyal uyumlarını artırması beklenmektedir.

Türk Kızılay ve UNİCEF ortaklığı ile sürdürülen Şartlı Eğitim Yardımı (ŞEY), 2003 yılında başlayan bir program olmakla beraber Türkiye'de geçici/uluslararası koruma altında olan ve okul çağındaki mülteci çocukların eğitimi ile ilgili yapılan bir yardım programı olduğu söylenebilir.⁹⁹ Milli Eğitim Bakanlığı ve Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu tarafından yürütülen “Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi Projesi -2” kapsamında Suriyeli çocukların eğitim hayatına girişlerinin önünün açılması ve okuldan kopmaların yaşanmaması için amaçlanan bir proje olmakla beraber Suriyeli çocukların meslek sahibi olması hedeflenmektedir. Proje kapsamında çocuklara ve okullara yardım için 500 avroluk bütçenin ayrılması hedeflenmiştir.¹⁰⁰

⁹⁹ <https://www.unicef.org/turkey/%C5%9Fartl%C4%B1-e%C4%9Fitim-yard%C4%B1m%C4%B1-program%C4%B1-%C5%9Fey> (29.01.2020)

¹⁰⁰ <https://www.meb.gov.tr/suriyeli-cocuklarin-egitimi-icin-ab-ile-yeni-is-birli%C4%9F/haber/17688/tr> (17.10.2021)

Amaç olarak geçici koruma altındakilerin iş hayatına girişlerini kolaylaştırmak ve toplumsal uyumu arttırmak için düzenlenmiş olan *Yetişkinler için Türkçe Dil eğitim programı* (YTDE), 2019 yılı Mart ayında belirlenen illerde bulunan 52 bin geçici koruma statüsündeki Suriyeli yetişkinleri kapsamına almayı hedeflemiştir. ¹⁰¹ Mayıs 2021 itibariyle biten projeden faydalanan Suriyeli sayısı toplam olarak 42,082 kişi olmuştur.¹⁰²

Kamu kurumları ve sivil toplum örgütleri tarafından Suriyelilere yönelik olarak düzenlenen meslek edindirme ve dil kursları ile Suriyelilerin sosyal ve ekonomik hayata uyumu hedeflenmiştir. 2014- 2019 yılları arasında mesleki kurslara katılan 93.553; Türkçe kurslarına katılan 302.096 geçici koruma altında Suriyeli kursiyer olmuştur. İŞKUR tarafından finansmanı sağlanan “*İşbaşı Eğitimi Programı*” kapsamında çalışabilen geçici koruma altındaki Suriyeliler, kurs bitişinde işyerleri tarafından alınan çalışma izinleri ile çalışmaya devam edebilmektedir.¹⁰³ Kamu kurumları tarafından yürütülen ve 2021 yılında başlatılan ILO Türkiye Ofisinin yeni programı “*İşyerinde Mesleki Eğitim ve Gelişim Programı (İŞMEP)*” ile Türk vatandaşları ile birlikte dezavantajlı bir grup olarak kabul edilen geçici koruma altındaki Suriyelilere yönelik pozitif ayrımcılık yapılması anlamında meslek edindirme kursları verilmesi ve vasıflı işgücü olarak istihdam edilmeleri amaçlanmıştır. 18-29 yaş aralığındaki Suriyelilerin katılabileceği proje çerçevesinde kursları tamamlayan Suriyeli katılımcıların istihdam edilmeleri sürecinde çalışma izni harcı için de destek yapılması öngörülmüştür.¹⁰⁴

ILO, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Uluslararası İşgücü Genel Müdürlüğü, Türkiye İş Kurumu, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Milli Eğitim Bakanlığı, Yaşam Boyu Öğrenim Genel Müdürlüğü, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Güneydoğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi (GAP BKİ), Gaziantep ve Şanlıurfa Esnaf ve

---

¹⁰¹ <https://platform.kizilaykart.org/tr/ytde.html> (17.10.2021)

¹⁰² <https://www.kizilay.org.tr/Upload/Dokuman/Dosya/temmuz-2021-suriye-krizi-insani-yardim-operasyonu-raporu-01-09-2021-57299541.pdf> (17.10.2021)

¹⁰³ 8375 Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik Madde.12.

¹⁰⁴ https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---ilo-ankara/documents/publication/wcms_754485.pdf (17.10.2021)

Sanatkâr Odaları, Harran Kaymakamlığı, Suriyelilere yönelik çeşitli faaliyetlerde yer almaktadır.

ILO'nun yer aldığı Suriyelilere çeşitli amaçlarla hazırlanan projelerden bazıları şunlardır:

- “Türkiye’de Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler ve Ev Sahibi Topluluklar için İş Yaratma ve Girişimcilik Fırsatları” Projesi,
- “Suriyeli Mülteciler ve Ev Sahibi Topluluklar için İnsana Yakışır İş Fırsatlarının Teşvik Edilmesi’ Projesi,
- “Türkiye’de Suriyeli Mültecilerin ve Ev Sahibi Toplulukların İşgücü Piyasasına Katılımının Geliştirilmesi” Projesi,
- “Suriyeli Mültecilerin ve Ev Sahibi Toplulukların Geçim Koşullarını İyileştirme ve İnsana Yakışır İş Fırsatlarını Artırma’ Projesi,
- “Türkiye’de Suriyeli Akınına ILO’nun Yanıtı’ Projesi

Şeklinde belirtilebilir.¹⁰⁵

5. SURİYELİLERİN EKONOMİK ENTEGRASYONU

Suriye’den göçün başladığı ilk yıllarda sınır bölgelerinde yoğunlaşan nüfus için minyatür şehir sayılabilecek geçici barınma merkezlerinin faaliyete geçtiği görülmektedir. İlk süreçte Kızılay kart programıyla verilen nakdi destekle kamp alanlarında sağlanan hizmetlerden yardım alınması amacı güdülmüştür. Göçle gelenlerin Türkiye’de kalma sürelerinin uzaması ile birlikte geçici barınma merkezlerinden yaşayanlar Kamp- lardan ayrılarak şehirlerde Türklerle birlikte yaşamaya başlamışlar ve uyum ve uyum süreci ile ilgili politika arayışları başlamıştır. Entegrasyon sürecinde sosyal, ekonomik

---

¹⁰⁵ https://www.ilo.org/ankara/projects/WCMS_380370/lang--tr/index.htm (28.01.2020)

ve kültürel uyum unsurları birbirleri ne kadar birlikte ve uyumlu şekilde gerçekleşirse uyum sürecinin de o kadar başarılı olacağı beklenir.

Türkiye, tarihi gelişim sürecinde çok sayıda göç tecrübesi yaşamıştır, ancak daha önce yaşanan göçlerle Suriyeli göçü arasında çok sayıda farklılık vardır.

Türkiye'ye yaşanan Suriyeli göçünü, diğer göçlerden ayıran birçok nokta bulunmaktadır Türkiye Cumhuriyeti kuruluşundan itibaren ülke dışından çok sayıda göç ev sahipliği yapmıştır. 1923-1927 yılları arasında Yunanistan ile yapılan mübadele anlaşması ile gelen Türkler; 1923-1945 yılları arasında özellikle Bulgaristan ve Yugoslavya gibi Balkan ülkelerinden gelen Türk soylu göçmenler, 1980'li yıllarda Bulgaristan'dan gelen Türkler ve 1992-1995 yılları arasında Yugoslavya'da yaşanan iç savaştan kaçıp akraba ilişkileri nedeniyle yoğun olarak Bursa'ya göç eden Boşnaklar. Yaşanan dış göçlerin ortak paydasının Türk soylu kişilerce yapılmış olması ve geldikleri ülkenin dil, din kültürel benzerlikleri dolayısıyla yerel halk tarafından kabul sürecinde sorun yaşanmaması nedeniyle entegrasyon sürecinin daha sorunsuz geçmesi söz konusu olmuştur.¹⁰⁶ Ancak 2011 yılında başlayan Suriyeli göçü yukarıda bahsedilen göçlerden farklı olarak: geldikleri ülke ile dil, ırk ve kültür farklılıkları vardır, göç kısa sürede ve giderek sayısı artan kitlesel göç olarak gerçekleşmiştir ve göç edenler büyük şehirlerde nüfusun demografik yapısını değiştirecek yoğunlukta ortaya çıkmıştır.

Suriyelilerin entegrasyon sürecine, göç sürecinin gidişatı ile ilgili gelişmeler belirleyici olmuştur:

1. Suriyeli göçünün başladığı ilk yıllarda gelenler yoğun olarak sınır bölgelerinde bulunan kamplarda yaşamıştır,
2. Savaşın devam etmesiyle birlikte kamplarda yaşayanlar sınır bölgesindeki şehirlerde yaşamak için kamplardan çıkmaya başlamıştır.,
3. Geri dönüş ihtimallerinin azalması ve Türkiye'de kalma sürelerinin uzaması ile artan belirsizlik dolayısıyla Suriyelilere Geçici Koruma Statüsünün verilmiştir,

---

¹⁰⁶ Mithat Arman Karasu, Türkiye'ye Yönelik Dış Göçler, Suriyeli Sığınmacı Göçü ve Etkileri, "Paradoks Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi", C.14(2018), S.1, s.26-28.

4. Geçici koruma statüsü altında bulunan Suriyelilerin sosyal ve ekonomik hayata girişlerini kolaylaştırmak adına eğitim, sağlık ve çalışma hayatı ile ilgili düzenleyici tedbirler alınmıştır ,
5. Sınır bölgesindeki şehirlerde artan Suriyeli nüfus yoğunluğu, Türkiye'nin diğer illerine doğru Suriyeli göçü başlatmıştır,
6. Genç nüfusa sahip olan Suriyelilerin geldikleri şehirlerde uzun süre kalacakları beklentileri aile kurup geçim sağlamak için kayıtlı veya kayıtdışı istihdama dahil olmuşlardır,
7. Akrabalık veya arkadaş bağlantıları ile büyük şehirlerde ve belirli bölgelerde yoğunlaşarak (bir tür gecekondulaşma) olarak ikamet etmeye başlamışlardır.

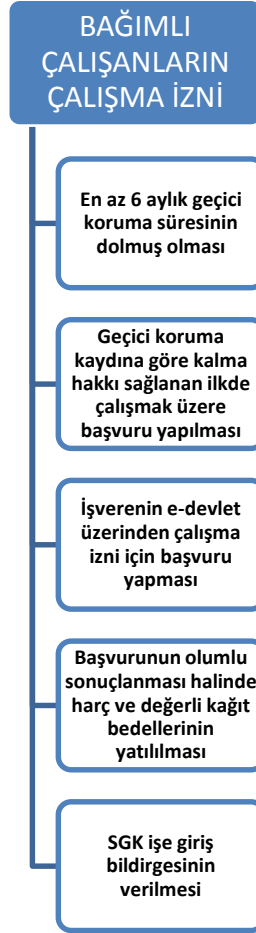
Suriyelilerin kamplardan kentlere doğru hareketlerinin başlaması, entegrasyon sürecini de başlatmıştır. Suriyelilerin kentlerde başlangıçta Kızılaykart yardımının yanısıra özel ve kamu kurumlarınca sağlanan özellikle aynı yardımlarla yardımlar ile kalabalık aileler şeklinde yaşamaya başlamışlardır. Ancak kentlerde yaşamının avantajlarının yanısıra dezavantajları da vardır. Kayıtlı ve kayıtdışı iş hayatına yoğun olarak girmelerinin yanısıra Türkiye'de buldukları sürede evlenme ve çocuk sahibi olma oranları yükselmiştir. Zaman geçtikçe Türkçe konuşma-anlama yeteneğine sahip olmaya başlayan Suriyeliler, günlük hayatta yerel halkla daha kolay iletişim kurmaya ve Türkiye'de buldukları süre içinde hukuken sahip olduğu hakların ne olduğunu öğrenmeye başlamışlardır.

5.1 Bağımlı Çalışan Suriyelilerin Ekonomik Entegrasyonu

Geçici koruma altında bulunan Suriyelilerin bağımlı şekilde çalışmaları, belirli şartların bulunduğu çerçevede sağlanabilmektedir. Geçici koruma kimlikleriyle kayıtlı oldukları illerde çalışma izni alan Suriyeliler, işgücü piyasalarına girebilmektedir. Projeler, meslek edindirme ve istihdam kursları ile de desteklenen ekonomik entegrasyon süreci ile dezavantajlı grup içerisinde yer alan Suriyelilerin çalışma hayatına girişlerinin önünün açılmasının hedeflenmiştir. Geçici koruma altında bulunan Suriyeliler için ödenecek harç miktarı diğer çalışma izinlerine göre

daha düşük tutularak pozitif anlamda ayrıcalık tanınmıştır. 2021 yılı itibari ile geçici koruma altındakilerin çalışma izin harcı 378,70 TL iken diğer yabancıların Süreli çalışma izni 1017,80 TL'dir. ¹⁰⁷Aşağıda bulunan şekil 22'de bağımlı çalışacak olan Suriyeli için çalışma izni alınma süreci yer almaktadır.

Şekil 15. Bağımlı Çalışan Suriyelilerin Çalışma İzni Süreci

Türkiye'de yaşayan ve işgücüne katılan Suriyeli nüfus içinde bağımlı olarak çalışanların sayısı ve oranı daha yüksektir. Türkiye'deki Suriyelilerin nüfusunun genç ve

¹⁰⁷https://www.csgeb.gov.tr/uigm/duyurular/2021_yili_calisma_izni_harc_tutarlari_ve_degerli_kagit_bede / (30.09.2021)

yüksek olması ekonomik entegrasyonunun sağlanamaması durumunda aşağıdaki sorunların ortaya çıkması beklenmektedir,¹⁰⁸

- *Kayıt dışı çalışma artacaktır,*
- *Düşük vasıflı işlerde çalışma yaygınlaşacaktır,*
- *İşgücü maliyetine dayalı haksız rekabet artacaktır,*
- *Ücretlerin genel seviyesi düşecektir,*
- *Çocuk işçiliği yaygınlaşacaktır,*

Suriyelilerin, ekonomik entegrasyon sürecinin başarılı şekilde sonuçlanabilmesi için işgücüne girişleri ve istihdam edilmeleri sürecinde aşağıda belirtilen sorun alanları ile ilgili tedbirler alınması gerekmektedir¹⁰⁹.

- *Türkçe dil eğitim ihtiyacı,*
- *Diploma denklik ve yeterlilik sorunu,*
- *Mesleki haritalandırma ihtiyacı,*
- *Mevzuatla ilgili uygulama kaynaklı sorunlar,*
- *Mesleki eğitimlerin yaygınlaştırılması,*
- *Çocuk işçiliği ve eğitime erişimde sorunlar.*

Türkiye’de bulunan Suriyelilerin ekonomik entegrasyonları ile ilgili çok yönlü çalıştırmalar gerçekleştiren ILO’nun, *Türkiye’de Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler ve Ev Sahibi Topluluklar için İş Yaratma ve Girişimcilik Fırsatları Projesi* kapsamında çeşitli hedeflere ulaşılmasının planlandığı söylenebilir.

---

¹⁰⁸http://ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---ilo-ankara/documents/meetingdocument/wcms_533055.pdf (29.01.2020)

¹⁰⁹http://ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---ilo-ankara/documents/meetingdocument/wcms_533055.pdf (29.01.2020)

Tablo 10. ILO-Girişimcilik Fırsatları Projesi

VASIFLI, YETKİN VE ÜRETKEN İŞGÜCÜ ARZINI ARTIRMAK	İŞ GELİŞTİRME VE EKONOMİK BÜYÜMEYİ DESTEKLEMEK	İŞGÜCÜ PİYASASI YÖNETİŞİMİNE DESTEK VERMEK
Teknik/Mesleki Eğitim Kursları	Yerel Ekonomik Kalkınma ve Değer Zinciri Analizleri	Tematik Çalıştaylar ve Eğitimler
Kamu İstihdam Hizmetleri	İş Geliştirme Desteği	Çalışma Müfettişleri için Eğitim
Çıraklık Programı	KOBİ Eğitim ve Destekleri	Kamu Kurumları için Araçça Bilen Danışmanlar
İşyerinde Mentörlük Programı	İşe Yerleştirme Teşvik Programı	Savunuculuk Çalıştayları
Mesleki Niteliklerin Belgelendirilmesi		Farkındalığı Artırma Kampanyaları
Girişimcilik Eğitimi		

Kaynak: https://www.ilo.org/ankara/projects/WCMS_380370/lang--tr/index.htm(29.01.2020)

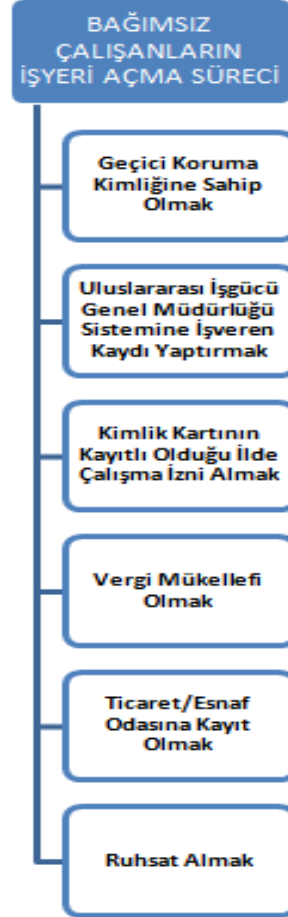
Türkiye’de yaşayan Suriyelilerin ekonomik ekonomik entegrasyon süreçleri ile ilgili olumlu gelişmeler, Türkiye’de sürekli olarak kalma ve/veya kalış süreleri ile ilgili kararlarını etkileyecektir. Kalış süreleri uzadıkça sorunsuz bir entegrasyon için alınan tedbirler, Türkiye’de kalma isteklerini artırması beklenmektedir.

5.2 Bağımsız Çalışan Suriyelilerin Ekonomik Entegrasyonu

Suriye’den başlayan göçün 10 yıla yakın bir zaman dilimini arkada bırakmasıyla birlikte kentlerde yoğunlaşan Suriyelilerin nüfusunun yüksek olması ve belirli bölgelerde yoğunlaşmaları Suriyelilerin ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik ticari faaliyetlerin de artmasına yol açmıştır. Bu da gelenler arasında işyeri açan ve kendi adına bağımsız çalışan Suriye’lilerin sayısında artış getirmiştir. Zaman içinde Türkiye’de yaşayan Suriyeliler içinde kendi adına bağımsız çalışanların sayı ve oran olarak atması beklenmektedir. Şekil 16’ da *Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönet-*

melik ile kendi adına bağımsız çalışmak isteyen ve bu amaçla işyeri açan Suriye'lilerle ilgili süreç yer almaktadır.

Şekil 16. Bağımsız Çalışanların İşyeri Açma Süreci

Temmuz 2019 tarihi itibari ile Türkiye’de Suriye Sermayeli 9,131 Şirket kurulmuştur..¹¹⁰. Yine 2019 yılı itibariyle en az bir ortağı Suriye uyruklu olan şirket sayısı ise 15.159 olarak belirtilmiştir. ¹¹¹ Bu veriler, daha önce yaşanan göç süreçlerinde de görüldüğü gibi zaman içinde Türkiye’de işyeri açan Suriyeli sayısı artması beklenmektedir.

¹¹⁰https://www.tepav.org.tr/upload/files/15687010145.TEPAV_Suriye_Sermayeli_Sirketler_Bulteni_Temmuz_2019.pdf (17.10.2021)

¹¹¹ <https://www2.tbmm.gov.tr/d27/7/7-9204sgc.pdf> (18.10.2021)

yüksek seviyeye ulaşılabileceği düşünülebilir. Suriyeli İşveren ve Girişimcilerin karşılaştıkları temel sorunlar 7 ana başlıkta belirtilebilir.¹¹²

- **Seyahat ile ilgili kısıtlamalar:** *Seyahat ile ilgili mevzuat kaynaklı kısıtlar, Suriyeli iş adamları ve girişimciler için bir sorun teşkil etmekte olup, iş adamlarının ve girişimcilerin yurtdışına çıkamaması, hatta yurtiçinde de seyahat kısıtlamalarının bulunması, vize alamadıkları için çeşitli ülkelerdeki müşterileri getirememeleri gibi problemlere yol açmaktadır. Suriyeli iş adamları ve girişimciler, her sene vize almak yerine vize sürelerinin Türkiye’de kalma süreleri arttırıldıkça arttırılmasının ve çalışma izni sürelerinin de aynı şekilde arttırılmasının daha faydalı olabileceğini düşünmektedirler.*
- **Mevzuatta uygulama kaynaklı sıkıntılar:** *Suriyeli iş adamlarının ve yatırımcılar iş hayatı ile ilgili mevzuatın yeterince bilinmemesi ve bu konuda rehberlik eden kurumların hizmetlerinin sınırlı kalması iş yapma süreçlerini olumsuz etkilemektedir .*
- **Mülkiyet edinme hakkı sorunu:** *Suriyeliler’in mülkiyet hakkının olmaması yeni yatırımları engellemektedir. Türkiye’de inşaat yatırımları yapan Suriyeliler geçici de olsa mülkiyet hakkına sahip olmak istemektedir.*
- **Bankalarda hesap açma sorunu:** *Gerekli yasal düzenlemeye rağmen bankalar hesap açmada sorun çıkarmaktadır. Bankaların bu konularda bilgilendirilmesi gerekmektedir.*
- **Diploma denklik sorunu:** *Diploma denkliği için Suriyelilerin Suriye’de okumuş oldukları üniversitenin onayı gerekmektedir ve iki ülke arasında iletişim sağlanamadığı için bu süreç aksamaktadır.*
- **Eğitim sorunu:** *Özellikle kamp dışında kalan Suriyeli çocuklar eğitim hizmetlerinden yeterince yararlanamamaktadır. Tüm Suriyeli çocukların eğitim hizmetinden yararlanabilmesi için okul ve öğretmen sayısının attı-*

---

¹¹² ILO, Suriyeli İşçi, İşveren ve Girişimcilerin İşgücü Piyasasında Karşılaştıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri Çalıştayı Genel Değerlendirme, Ankara, 2016

rılması, bu alanda daha çok Suriyeli öğretmenin istihdam edilmesi gerekmektedir.

- ***Kamu hizmetlerinden yararlanmada yaşanan dil sorunu: Kamu kurumlarında Arapça bilen memur çalıştırılmasına ihtiyaç vardır.***

Göçün üzerinden geçen on yılda Suriyelilerin sosyal ve ekonomik hayata uyumu artmaktadır. Suriye'den göç edenler içerisinde orada işyeri sahibi, meslek sahibi ve eğitimli bir kesimin olduğu göz önüne alınırsa zaman içerisinde kendi işyerlerini açıp ticari faaliyetlerde bulunanların sayı ve oran olarak artması beklenen bir sonuçtur. Kimlik belgesi verilmesi, iller arası seyahat kısıtlamaları, çalışma izni alma süreci, işyeri açma ve ruhsat alma süreçleri ile ilgili işlemlerin kolaylaştırılması kendi adına bağımsız çalışanların entegrasyon süreçlerini etkileyecektir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KENDİ ADINA BAĞIMSIZ ÇALIŞAN SURİYELİLERİN EKONOMİK ENTEGRASYONU: BIRSA ÖRNEĞİ

1. BURSA İLİ HAKKINDA GENEL BİLGİLER

Bursa, Marmara Bölgesinde yer alan ve 2020 yılı itibari ile sahip olduğu 3.101.833 nüfusla Türkiye'nin en yüksek nüfusa sahip 4. Sıradaki ilidir.¹¹³ Kuzeyinde Marmara Denizi ve Yalova, Kuzeydoğuda Kocaeli ve Sakarya, doğuda Bilecik, güneyde Kütahya ve batıda Balıkesir illeri bulunmaktadır. İklim olarak Akdeniz iklimine sahip olan Bursa'nın, verimli topraklarının tarımı ve coğrafi konumunun ithalat ve ihracatı kolaylaştırdığı söylenebilir.

Bursa hizmet (%49,9), sanayi (%39,5) ve tarım (11,2) sektörlerinde iş imkânlarının bulunduğu, Türkiye'deki ihracat hacminin %5,63'üne ve Türkiye'deki dış ticaret hacminin %4,41'ine sahip olan il konumundadır.¹¹⁴ Bursa nüfusu, Suriyeli göçünün başladığı 2011 yılından bu yana %17'ye yakın artış göstermiştir. Nüfus artışının yüksek olmasında, hem iç ve hem de dış göç bakımından göç alan bir şehir olmasının payı bulunmaktadır.

Bursa bir tarımsal üretim ve tarım ürünlerine dayalı sanayi şehridir. Bursa, 1961 yılında Devlet Planlama Teşkilatı'nın yürüttüğü proje ile ilk organize sanayi bölgesi unvanı verilen Bursa Organize Sanayi Bölgesine sahip bir şehirdir ve 2020 yılı itibarıyla

---

¹¹³ https://tuikweb.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1059 (22.04.2021)

¹¹⁴ <http://www.bursa.gov.tr/ekonomik-ve-sosyal-gostergeler> (27.09.2021)

17 tane Organize Sanayi Bölgesi bulunmaktadır.¹¹⁵ Türkiye İhracatçılar Meclisi tarafından yayınlanan rapora göre Bursa, 13,3 milyar dolarla Türkiye’de en çok ihracat yapan 4. il konumunda bulunmaktadır.¹¹⁶ Bu ekonomik ve ticari gelişmişlik seviyesi Bursa’da istihdam imkânlarının da yüksek olmasını beraberinde getirmektedir. Yüksek istihdam imkanlarının olması Bursa’nın iç ve dış göç için bir cazibe merkezi olmasına yol açmıştır. Gelişmiş tekstil, otomotiv ve mobilya sanayinin yanısıra gelişmiş turizm sektörü ve liman şehri olması dolayısıyla sahip olduğu lojistik önem göç etmek isteyenler için cazibe merkezi olma özelliğini güçlendirmektedir.

1.1 Yıllara Göre Bursa’daki Suriyelilerin Nüfus Gelişimi

Bursa’ya olan Suriyeli göçü, daha önceki Balkan ve Kafkas göçlerine ilaveten Bursa tarihinde yaşanan 8’inci büyük göç dalgası olarak yerini almıştır.¹¹⁷ Diğer göçler gibi Suriyeli göçünün de Bursa’nın ekonomik ve sosyal hayatına yönelik etkileri olacaktır. Suriyeliler artık Bursa günlük hayatında işyerlerinden alışveriş merkezlerine, eğitim sektöründen sağlık sektörüne kadar her yerde karşılaşılan kişiler olarak yerlerini almıştır.

Tablo 11. Yıllara Göre Bursa Nüfusu¹¹⁸

YIL	BURSA NÜFUSU	SURİYELİ SAYISI	ORAN
2016	2.901.396	103.049	4%
2017	2.936.803	134.490	5%
2018	2.994.521	163.929	5%
2019	3.056.120	176.728	6%
2020	3.101.833	178.352	6%

Kaynak: <https://multeciler.org.tr/?s=Suriyelilerin+say%C4%B1s%C4%B1>
(<https://www.goc.gov.tr/raporlar3> (13.09.2021))

¹¹⁵ <https://www.btso.org.tr/?page=bursaconomy/industrialzone.asp> (23.04.2021)

¹¹⁶ Türkiye İhracatçılar Meclisi 2018-2019 Faaliyet Raporu, https://tim.org.tr/files/downloads/Raporlar/TIM_Faaliyet_Raporu_2018-2019.pdf (23.04.2021)

¹¹⁷ Raif Kaplanoğlu, “Göçlerle Kurulan Şehir”, Bursa’da Zaman ,03.11.2014

¹¹⁸ TÜİK, <https://tuikweb.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist> (23.04.2021)

Bursa, farklı kùltürlere sahip insan topluluklarını barındıran bir şehirdir. Suriyelilerin en yüksek nüfusta olduğu 7'nci sıradaki şehir olan Bursa'nın tercih edilmesi tesadüfi değildir. Geline nokta itibarıyla Suriye'lilerde Bursa nüfusuna dahil olan göçmen grupları içinde yerini almış görünmektedir.

2. ARAŞTIRMANIN AMACI, YÖNTEMİ, HİPOTEZLERİ VE VERİLERİ

2.1 Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, Suriye'deki savaş, kaos ortamı, huzursuzluk vb. nedenlerle Suriye'den Türkiye'ye göç edip zaman içerisinde kendi işyerlerini açan Suriyelilerin ekonomik hayata entegrasyon sürecinde yaşadıkları sorunların, yerel halk ile etkileşimlerinin ve geri dönüş eğilimlerinin araştırılmasıdır. Türkiye'ye gelen Suriye'lilere yönelik olarak ağırlıklı olarak sanayi ve hizmetler sektöründe bağımlı olarak çalışanlara yönelik projeler hayata geçirilirken ve öncelikli olarak bu kesimin sorunları üzerinde yoğunlaşılırken kendi adına bağımsız çalışan Suriyelilerle ilgili çalışmalar sınırlı kalmıştır. Bu çalışma Bursa'da yaşayan kendi adına bağımsız çalışanlara yönelik olarak yapılmıştır.

Türkiye'de yaşayan Suriyelilerin farklı hayat tarzına, giyim çeşitliliğine ve yemek kültürüne sahip olmaları bu ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik çeşitli işyerlerinin açılmasına neden olmuştur. Özellikle Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı mahallelerde açılan işyerleri, Suriyelilerin kültürüne uygun mal ve hizmet üretimi ve ticaretini gerçekleştirmektedirler ve bu da Suriyeli sayısı ile paralel potansiyel bir talep yaratmaktadır. Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği istatistiklerine göre 2010-2021 yılları arasında Türkiye'de Suriyeliler tarafından 10 bine yakın şirket resmi olarak kurulmuştur.¹¹⁹ Bursa'da Ekim 2021 tarihi itibarıyla Bursa Esnaf ve Sanatkârlar Odasına kayıtlı 623 Suriye-

---

¹¹⁹<https://www.tobb.org.tr/BilgiErisimMudurlugu/Sayfalar/KurulanKapananSirketistatistikleri.php> (02.05.2021)

li işyeri bulunmaktadır. Kalma süreleri ve sayıları arttıkça açılan işyeri sayısının da artması beklenmektedir.

Araştırma, Türkiye'ye göç eden Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı 7'nci şehir olan Bursa'nın, Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı Çarşamba mahallesinde işyeri bulunan Suriyelileri kapsayacak şekilde yapılmıştır. Araştırma ile Bursa'da işyeri açan ve ticari faaliyete başlayan kendi adına bağımsız çalışan ve Suriyelilerin ekonomik uyum süreçleri ile ilgili sorunlar tespit edilmeye çalışılmıştır.

2.2 Araştırmanın Hipotezleri

Araştırmanın hipotezleri aşağıda belirtilmektedir:

- Türkiye'ye gelmeden önce bir meslek sahibi olan veya vasıflı sayılan kişilerin işyeri açma süreci daha kolay olmaktadır.
- Suriye'den belirli bir sermaye birikimi ile gelen kişilerin işyeri açma daha kolay olmaktadır.
- Yabancıların işyeri açmaları için bürokratik işlem süreçlerinin ve hukuki düzenlemelerin kolaylaştırıcı ve açıklayıcı olması işyeri açılış sürecini olumlu etkilemektedir.
- Suriyelilerin Türkçe konuşma-anlama seviyeleri arttıkça , ekonomik entegrasyon süreçleri kolaylaşmaktadır.
- Suriye'lilerin açtığı işyerleri Suriye'lilerin yöresel ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik işyerleridir.
- Kendi adına bağımsız çalışan Suriyelilerin, diğer Suriyelilere göre Suriye'ye geri dönüş eğilimleri daha düşüktür.

2.3 Araştırmanın Yöntemi

Nitel araştırma, kalıplar dışında hareket şansı sağlayan, araştırma grubunun fikir ve düşüncelerinin ön plana çıktığı, gözleme dayalı, ancak subjektifliğin önemini koru-

duğu araştırma yöntemidir.¹²⁰ Nitel araştırmalar araştırma konusu ile ilgili derinlikli tespitler ve analizler yapılmasına imkan veren bir araştırma tekniğidir ve bu çalışmada da bu yöntemin sağladığı avantaj kullanılmaya çalışılmıştır. Nitel araştırma yönteminde kullanılan görüşme yöntemi araştırma sürecinde araştırmacı üzerindeki kısıtlılıkları azaltan bir etki yaratmakta, esneklik sağlamaktadır.¹²¹ Yine, görüşme sürecinde sağlanan karşılıklı iletişim, araştırmacıya araştırma yapılan konu hakkında önceden belirlenen sınırların dışındaki konularla ilgili sonuçlara ulaşma imkanı da vermektedir.

Bursa’da kendi adına bağımsız çalışan Suriyeliler ile derinlemesine görüşme yöntemi uygulanarak yapılan araştırma ile çok yönlü sorunları tespit edilmeye çalışılmıştır. Çarşamba Mahallesinde işyeri bulunan Suriyelilerle yüzyüze görüşmeler yapılmıştır. Katılımcılara yöneltilen sorular haricinde, sorunun anlaşılmasını kolaylaştırdığına inanılan yeni ve ek sorular yöneltilerek görüşme sürecindeki iletişim güçlendirilmeye çalışılmıştır. Görüşmeler, 2021 yılı Mart ve Nisan aylarında katılımcıların işyerlerine gidilerek yüz yüze gerçekleşmiştir. Katılımcıların izni dahilinde yapılan görüşmeler ses kaydı alınarak kaydedilmiş, bilgisayara aktarılarak çözümlenmiş ve belirli konular etrafında analizler yapılmıştır.

2.4 Araştırma Verileri

2.4.1 Katılımcıların Demografik Özellikleri: Yaş, Eğitim, Medeni Hal, Eğitim Seviyesi, Türkçe Yeterliliği ve Kalma Süresi

Tablo 12. Katılımcıların Demografik Özellikleri

KATILIMCI	YAŞI	MEDENİ DURUMU	EĞİTİM SEVİYESİ	TÜRKÇE KONUŞMA-ANLAMA DERECEĞİ	TÜRKİYE’DE BULUNMA SÜRESİ	BURSA’DA BULUNMA SÜRESİ
Katılımcı 1	25	bekâr	lise	Orta	6	2
Katılımcı 2	23	bekâr	ortaokul	İyi	7	7
Katılımcı 3	19	bekâr	lise	Orta	2	2
Katılımcı 4	20	bekâr	ortaokul	Orta	7	7
Katılımcı 5	36	bekâr	ortaokul	İyi	5	5

¹²⁰ Zeki Karataş, “Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri”, *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, C.1, S.1(2015), s.63-64

¹²¹ Ali Baltacı, “Nitel Araştırma Süreci: “Nitel Bir Araştırma Nasıl Yapılır?”, Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C.5, S.2(2019), s.369-370

Katılımcı 6	37	bekâr	üniversite	İyi	5	4,5
Katılımcı 7	26	evli	lise	İyi	7	7
Katılımcı 8	38	evli	ortaokul	İyi	7	7
Katılımcı 9	28	bekâr	üniversite	Orta	6,5	5
Katılımcı 10	30	evli	üniversite	İyi	10	5
Katılımcı 11	38	evli	ortaokul	İyi	8	8
Katılımcı 12	25	evli	ortaokul	Orta	6	6
Katılımcı 13	38	evli	ortaokul	Zayıf	6	6
Katılımcı 14	61	evli	ortaokul	Zayıf	6	6
Katılımcı 15	45	evli	lise	Orta	6	6
Katılımcı 16	36	evli	üniversite	Orta	5	5
Katılımcı 17	40	evli	ilkokul	Orta	7	7
Katılımcı 18	22	bekâr	ortaokul	İyi	7	7
Katılımcı 19	37	evli	ortaokul	Zayıf	2,5	2
Katılımcı 20	30	evli	ortaokul	İyi	9	8
Katılımcı 21	43	evli	ortaokul	Zayıf	5	5
Katılımcı 22	57	evli	lise	Zayıf	5	5
Katılımcı 23	28	bekâr	lise	İyi	8	4
Katılımcı 24	35	evli	ilkokul	İyi	6	6
Katılımcı 25	28	evli	lise	İyi	7	5
Katılımcı 26	35	evli	üniversite	Zayıf	6	6
Katılımcı 27	29	evli	üniversite	İyi	9	9
Katılımcı 28	31	evli	lise	İyi	8	6
Katılımcı 29	31	evli	üniversite	İyi	8	8
Katılımcı 30	20	evli	ortaokul	İyi	8	8

Araştırma kapsamında yapılan derinlemesine görüşmelere katılan Kendi adına bağımsız çalışan Suriyelilerin hepsi erkeklerden oluşmaktadır. Suriye’de kadınların kültürel olarak toplumsal hayata katılımının düşük olması, ataerkilliğin hâkimlik sürmesi ve küçük yaşta evliliklerin yaygınlığı çalışan veya işveren olarak iş hayatına girişlerinin önünü kesmektedir.¹²²

Araştırmaya katılan 30 Suriyelinin yaş ortalaması 33 olup, 7 kişi 18-25 yaş aralığında, 11 kişi 26-35 yaş aralığında, 10 kişi 36-45 yaş aralığında ve 2 kişi 45 yaş ve üstüdür. Görüşme yapılan kişilerin yaş ortalamasının genç olması ve işyeri sahi-

¹²² Okan Şeker, “Suriyeli Mültecilerin Değişen Toplumsal Cinsiyet Rollerini” *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum*, C.8, S. 23(2019), s.234-235

bi/işveren konumunda bulunmaları Türkiye’de toplumsal hayata daha çabuk adapte olunmasında yaş unsurunun ön plana çıkmasını akla getirmektedir.

Görüşme yapılan katılımcıların eğitim seviyeleri incelendiğinde 2 kişi ilkokul, 13 kişi ortaokul, 8 kişi lise ve 7 kişi üniversite mezunudur. BM raporuna göre Suriye’de 2004 yılında genç nüfusun okuma-yazma oranı %92.5 iken ilköğretime kayıtlı nüfusun oranı %95 olarak görülmektedir.¹²³

Görüşme yapılanların 9’u bekâr ve 21’i evlidir. Bekâr katılımcıların yaş ortalamasının 26, evli katılımcıların ise yaş ortalamasının 35 olduğu görülmektedir. Suriyelilerin ilk evliliklerinin Türkiye’deki yaşa kıyasla daha erken yaşta yapıldığı söylenebilir.¹²⁴ Suriye’deki düzensiz ortamı bırakıp Türkiye’ye göç eden Suriyelilerin burada düzenli bir hayat tarzına geçmek için erken yaşta evlenmeleri dolayısıyla bu oran yüksek çıkmaktadır.

Türkçe konuşma-anlama seviyesi bakımından katılımcıların 16’sının iyi seviyede, 8’inin orta seviyede ve 6’sının ise zayıf seviyede olduğu görülmektedir. Türkçe anlama-konuşma seviyesinin iyi olduğu 16 katılımcının yaş ortalamasının 30 ve Türkiye’de kalış süresi ortalamasının 7,5 yıl olduğu görülmektedir. Türkçe anlama-konuşma seviyesinin orta olduğu görülen 8 katılımcının yaş ortalaması 29 ve Türkiye’de kalış süresinin ortalamasını 5,5 yıl olduğu görülmektedir. Türkçe anlama-konuşma seviyesinin zayıf olduğu belirtilen 6 katılımcının ise yaş ortalaması 45 ve Türkiye’de kalış seviyesi ortalaması 5 yıldır. Veriler, Türkiye’de kalış süresi uzadıkça Türkçe konuşma-anlama yetisinin arttığı ve yaş ortalaması arttıkça daha zayıf kaldığını göstermektedir.

---

¹²³ Ali Rıza Seydi, “Türkiye’deki Suriyeli Akademisyen ve Eğitimcilerin Görüşlerine Göre Suriye’deki Çatışmaların Suriyelilerin Eğitim Sürecine Yansımaları”, *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S.30(2013), s.218

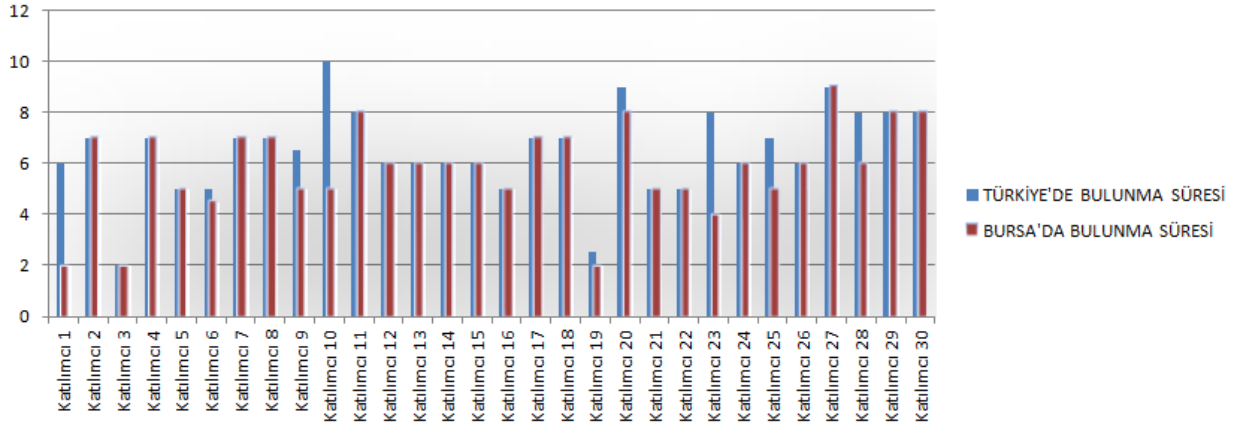
¹²⁴ Suriyeliler ile Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşları Arasındaki Evlilik İlişkileri Araştırması 2016, s.35

2.4.2 Katılımcıların Bursa'daki Yaşamlarına Dair Bulguları

2.4.2.1 Türkiye ve Bursa'da Yaşam Süreleri

Katılımcıların Türkiye'de ortalama kalış süresi 6.5 yıl, Bursa'da ortalama kalış süresi ise 6 yıldır. Görüşmeye katılan %70'i içerisinde yer alan 21 katılımcı Türkiye'de yaşama Bursa'da başladıklarını ve hala devam ettiklerini belirtmektedir. 4 katılımcı 1-2 yıl ve 3 katılımcının ise 4-5 yıl arası Bursa haricinde başka şehirde yaşadıklarını Bursa'ya daha sonra geldiklerini belirtmişlerdir. Bu katılımcılar İstanbul, Gaziantep, Antalya, Adana ve Ankara gibi illerinden geldiklerini belirtmişlerdir.

Grafik 7. Türkiye'de ve Bursa'da Yaşam Süreleri

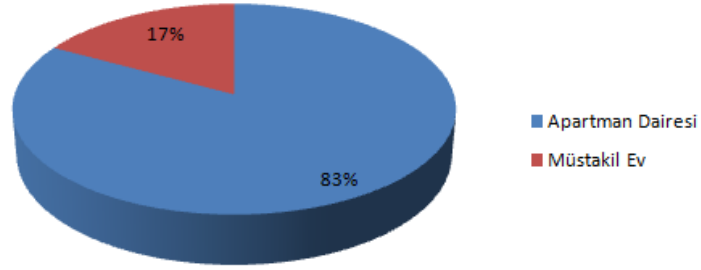
Kentlerde yaşayanların oranının artması ile ikamet ve iş imkanlarının yüksek olduğu yerleşim yerlerine yönelik yoğun bir göç de gerçekleşmiştir. Katılımcıların büyük çoğunluğu Bursa'ya geldikten sonra yaşamlarını Bursa'da devam ettirmiş ve başka şehirde yaşamamıştır. Grafik 7 de görüldüğü gibi Türkiye'deki yaşam süreleri ile Bursa'daki yaşam sürelerinin arasında çoğu katılımcının fark bulunmamaktadır.

2.4.2.2 Bursa'da Yaşanılan Konut ve Durumu

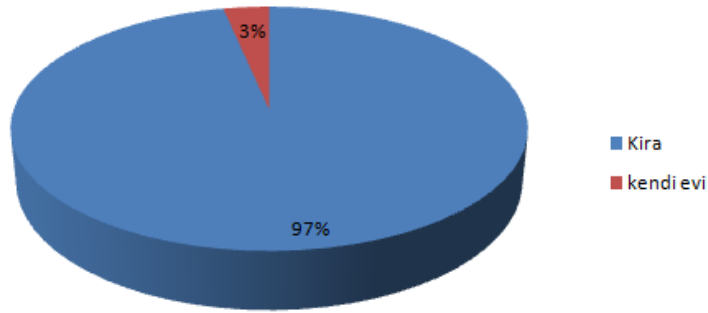
Geçici koruma statüsünde bulunan Suriyelilerin mülkiyet hakkının bulunmaması, istisna durumlar haricinde kiralık evlerde yaşamalarına neden olmaktadır. Araştırma

kapsamında görüşme yapılan katılımcıların Suriye’den belirli bir birikim ile gelmiş ve ev almaya yetecek paraları olsa dahi mülkiyet haklarının olmaması nedeniyle Şekil 18’de görüldüğü gibi %97 oranında katılımcının kirada yaşadıkları görülmektedir.

Şekil 17. Yaşanılan Yer

Şekil 18. Yaşanılan Yerin Mülkiyet Durumu

Araştırmaya katılan 30 katılımcıdan 25’inin kaldığı ev apartman dairesi ve 5’ini müstakil evdir. Katılımcılardan yalnızca 1’i (K10), kendi evinde kalmaktadır ve bu evi babası T.C. vatandaşı olduğu için alabildiğini söylemiştir. Araştırma alanının Suriyeli-

lerin yoğun olarak yaşadığı bir yer olması, şehir merkezine yakın konumda bulunması ve araştırma alanındaki evlerin genel olarak apartman dairesi olması, bu sonuçta etkili olabilmektedir.

2.4.2.3 Bursa’da Yaşamın Olumlu ve Olumsuz Yönleri

Katılımcılar Bursa’da yaşamın iyi ve kötü yönlerine dair soruya yönelik verdikleri cevaplarda; Bursa’nın özellikle tekstil sektörünün gelişmiş olması dolayısıyla iş imkânlarının yüksek olması ile insanların kendilerine karşı daha hoşgörülü, kibar ve merhametli davranmalarını iyi yönleri olarak belirtmişlerdir. Kira fiyatlarının yüksek olması, İstanbul’a göre iş imkânlarının daha az olması, pahalı bir şehir olması ise kötü yönlerine verilen cevaplar arasında yer almıştır.

Tablo 13. Bursa'da Yaşamın Olumlu ve Olumsuz Yönleri

OLUMLU YÖNLERİ	OLUMSUZ YÖNLERİ
<ul style="list-style-type: none"> •SAKİN VE SESSİZ BİR ŞEHİR •İNSANLAR İYİ VE MERHAMETLİ •AİLE İÇİN YAŞANABİLİR BİR ŞEHİR •UCUZ BİR ŞEHİR •İŞ İMKANLARI YÜKSEK •TEKSTİK SEKTÖRÜ GELİŞMİŞ •SURİYELİ NÜFUSU YÜKSEK	<ul style="list-style-type: none"> •KİRALAR YÜKSEK •İŞ OLANAKLARININ DİĞER KALINAN ŞEHİRLERE GÖRE DAHA AZ •KOMŞULUK İLİŞKİLERİNDEKİ ANLAŞMAZLIKLAR

Katılımcılardan bazıları gittikleri diğer şehirlerde yaşanan karmaşanın, kalabalığın Bursa’da olmadığını belirtmiştir. Ailelerinin güvenilir ve huzurlu bir ortamda yaşaması için Bursa’nın ideal bir şehir olduğunu dile getiren katılımcılar bulunmaktadır.

K1: “Bursa sakin ve sessiz bir şehir İstanbul’a göre. İş olarak İstanbul daha iyi ama aile için Bursa daha iyi bir şehir.”

K6: “Bursa kalabalık değil fazla sakin İstanbul’da yaşadım ama insanlar orada daha kötü. Bursa’daki insanlar daha merhametli. İstanbul’da çalıştığım paramı alamadım. Hırsızlık çoktu.”

K11: “İlk buraya geldim. Başka şehre hiç gitmedim. Gezmeye gittim ama işim burada. Buradaki insanlar daha merhametli”

K14: “Bursa’yı seviyorum. Zaten oturduğum yer Çarşambada da hep Suriyeliler var. Ama bazen vergiyi zor ödüyoruz her şey pahalı.

K15: “Bursa’da 6 yıldır bir problem yaşamadım. Biraz pahalı bir şehir sadece. Suriye’de kira vermiyordum burada kira zor oluyor sadece.”

K18: “Bursa’dan memnunum. İstanbul’a, Adana’ya da gittim ama Bursa daha sakin bir şehir. Diğer şehirler daha kalabalık geldi. Kiralar biraz yüksek ama.”

K19: “Koronadan önce iş ve hayat daha güzeldi. Bursa’da. İstanbul daha hareketliydi.”

Suriyeliler göç edilen yerde geçen yıllar içerisinde kalıcı olmalarına yol açacak şekilde yeni bir yaşam düzeni kurmaya başlamıştır. Bu konuda söylenen “doğduğun yer mi? doydüğun yer mi?” cümlesini tamamlayıcı nitelikte K20’nin düşünceleri şu şekildedir:

K20: “Bursa güzel bir şehir. Sorun yaratan tarafını görmedim. Bu mahallede Çarşambada yaşıyorum 8 yıldır aynı evde yaşıyorum. Çevrende bulunan insanlarla arkadaş, dost olduk. Burada evlendim çocuklarım burada, işyerim burada.”

K23: “Bursa’da yaşamak kazanç anlamında daha iyi yaşamak için de. Mesela İstanbul büyük bir şehir iş bulmak, ev bulmak ve yaşamak orada çok zor. Orada yabancılar da fazla. Bursa daha sakin zaten 4 sene önce Bursa’da bu kadar kalabalık bile yoktu. Burada ev kiralari yüksek sadece.”

Suriyelilerin kalış süresi uzadıkça Türk toplumu ile birlikte aynı şehir, mahalle ve sokaklarda yaşamaya başlamaları ve fiziki mesafeler kısaldığı halde bazı araştırmalarda yerel halkın Suriyeli göçmenlerden memnun olunmadığı sonuçları ile karşılaşılmaktadır.¹²⁵ Türk toplumunun Suriyelilere karşı mesafeli şekilde durduğu söylenebilir.¹²⁶ Nitekim, katılımcı K24 karşılaştığı sorunu aşağıdaki şekilde ifade etmiştir:

K24: *“Bursa’da genel olarak her şey iyi ancak komşularımızla sıkıntı yaşıyorum bazen. Hemen bir ses yapınca çocuklar polise şikayet ediyorlar ve çocuklu olunca ev vermek istemiyorlar.”*

Bursa’nın tekstil alanında öncü bir şehir olması da bu alanda iş yapan işverenlerin tercih sebebi olmasını katılımcı K25 şu şekilde aktarmıştır:

K25: *“Tekstil işiyle uğraşıyorum. Burada tekstilin ön planda olması, bebek giyim ağırlıklı olması, Türk arkadaşlarımın olması ve Türkçemin iyi olması bana avantaj sağladı.”*

K26: *“Elhamdülillah her şey güzel. Kiralar pahalı biraz o yönden sıkıntı oluyor.”*

K27: *“Bence çok güzel bir şehir. Ben şu yönden bakıyorum Turizm, fabrika, ticari her yönden iş var. Hem de çok uygun bir şehir. İstanbul çok pahalı mesela Bursa’ya göre.”*

K28: *“Burada iş imkânları iyi. İstanbul’da da yaşadım. Bursa daha uygun ve sakin yaşamak için.”*

K29: *“İş olanakları için Bursa güzel bir şehir. Turizm işi yapıyorum mesela. Kötü bir yönünü bilmiyorum.”*

---

¹²⁵ https://www.khas.edu.tr/sites/khas.edu.tr/files/inline-files/DPA2020_BASIN.pdf (18.09.2021)

¹²⁶ Erdoğan, a.g.e., s.64

K30: “Her ülkede geçerli bir şey var. Çalışmak istersen her yerde çalışırsın. Bursa'nın bana göre en güzel yönü insanları daha kibar daha anlayışlı daha merhametli olması.”

Katılımcılar genel anlamda Bursa'da yaşamının olumlu taraflarını daha fazla dile getirmiştir. 1,6,18,19,23,27 ve 28 numaralı katılımcılar Bursa ve İstanbul arasında kıyaslama yaparak Bursa'nın İstanbul'a göre yaşamak ve çalışmak için daha avantajlı bir şehir olduğunu söylemiştir. K6, K11 ve K30 Bursa'da yaşayan insanların yaklaşımlarının daha iyimser ve merhametli olduğunu değinmiştir. Verilen yanıtlar ile genelleme yapılırsa Bursa'da yaşamının avantajlı yönleri aşağıdaki maddelerde sıralanabilir:

- Kalabalık olmayan, sakin ve sessiz bir şehir olması,
- İnsanların daha iyi ve merhametli davranmaları,
- Aile için yaşanabilir ve güvenilir ortama sahip olması,
- Yaşanılan diğer şehirlere göre alım gücü olarak daha ucuz bir şehir olması,
- İş imkânlarının yüksek olduğu sanayi ve turizm açısından gelişmiş bir şehir olması,
- Tekstil sektöründe öncü bir şehir olması,
- Suriyelilerin yoğun olarak bulunduğu şehir olması,

Katılımcıların Bursa'da yaşamının dezavantajlı yönleri hakkında verdiği cevaplar genel olarak aşağıdaki maddelerde sıralanabilir:

- Kiraların yüksek olduğu bir şehir olması,
- İş olanaklarının İstanbul gibi diğer şehirlere göre görece daha az olması,
- Komşuluk ilişkilerinde yaşanan anlaşmazlıklar.

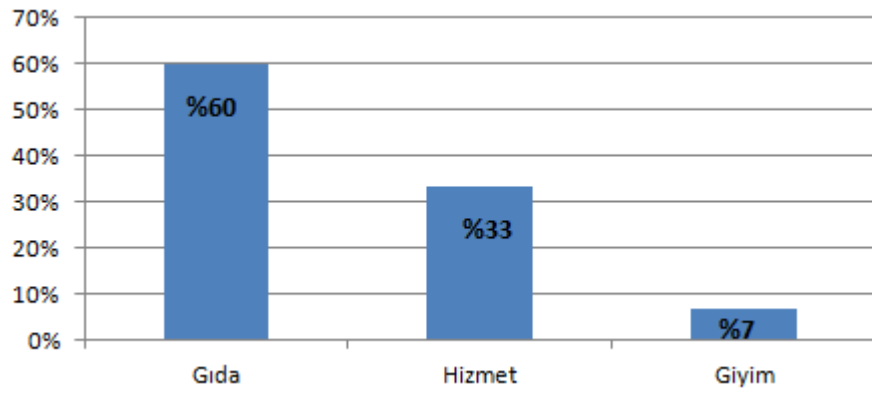
2.4.3 Katılımcıların İşyeri Bilgileri

2.4.3.1 İşyeri Faaliyet Alanı

Suriyelilerin şehirlerdeki kalış süresi uzadıkça, kendilerine yönelik hizmet veren işyerlerinin açıldığı görülmektedir. İşyerleri genel olarak temel ihtiyaçların karşılanma-

sına yönelik açılmaktadır. Ocak-Ağustos 2021 arasında Türkiye’de kurulan 290 Suriyeli Sermayeli şirketin 136’sının (%46) toptan ve perakende ticaret faaliyet alanında kurulduğu görülmektedir.¹²⁷ .¹²⁸ Benzer durum araştırma kapsamındaki işyerlerinde de görülmüştür.

Grafik 8. İşyeri Faaliyet Alanı

Tablo 14. İşyeri Faaliyet Türü

KATILIMCI	FAA LİYET TÜRÜ	KATILIMCI	FAALİYET TÜRÜ
Katılımcı 1	Kuruyemiş Dükkanı	Katılımcı 16	Aktar Dükkanı
Katılımcı 2	Fast-Food Dükkanı	Katılımcı 17	Giyim Dükkanı
Katılımcı 3	Telefon Dükkanı	Katılımcı 18	Yöresel Gıda Lokantası
Katılımcı 4	Fast-Food Dükkanı	Katılımcı 19	Yöresel Gıda Lokantası
Katılımcı 5	Bakkal Dükkanı	Katılımcı 20	Berber Dükkanı
Katılımcı 6	Telefon Dükkanı	Katılımcı 21	Tatlı Dükkanı

¹²⁷<https://www.tobb.org.tr/BilgiErisimMudurlugu/Sayfalar/KurulanKapananSirketistatistikleri.php> (27.09.2021)

¹²⁸<https://www.tobb.org.tr/BilgiErisimMudurlugu/Sayfalar/KurulanKapananSirketistatistikleri.php> (27.09.2021)

Katılımcı 7	Kuyumcu Dükkanı	Katılımcı 22	Bakkal Dükkanı
Katılımcı 8	Berber Dükkanı	Katılımcı 23	Fotoğraf Dükkanı
Katılımcı 9	Kuyumcu Dükkanı	Katılımcı 24	Bakkal Dükkanı
Katılımcı 10	Kadın Giyim Dükkanı	Katılımcı 25	Giyim Dükkanı
Katılımcı 11	Telefon Dükkanı	Katılımcı 26	Aktar Dükkanı
Katılımcı 12	Kasap Dükkanı	Katılımcı 27	Yöresel Gıda Lokantası
Katılımcı 13	Berber Dükkanı	Katılımcı 28	Kahve Dükkanı
Katılımcı 14	Bakkal Dükkanı	Katılımcı 29	Düğün Salonu
Katılımcı 15	Tatlı Dükkanı	Katılımcı 30	Kasap Dükkanı

Araştırmaya katılan 18 katılımcı gıda sektöründe, 10 katılımcı hizmet sektöründe ve 2 katılımcı giyim sektöründe faaliyet gösteren işyerine sahiptir. Katılımcıların işyeri faaliyet türü tablo 13 de belirtilmektedir. Araştırma yapılan alanda Suriyeli birçok işveren bulunmakla beraber bakkal dükkânı, telefon dükkânı, yöresel yemeklerinin bulunduğu lokantalar ve giyim alanında faaliyet gösteren işyerleri ile yoğun şekilde karşılaşmıştır. Suriyelilerin yemek kültürlerinin, giyim tarzlarının ve birçok alanda süregelen adetlerinin yerel halktan farklı olması, talep doğrultusunda bu alanlarda faaliyet gösteren işyerleri açılmasını sonucunu doğurmuştur. Görüşmede bu konu hakkında verilen cevaplar aşağıdaki gibidir:

K 25 : *“Bizim gibi Arap kökenli insanların giyim tarzı daha farklı. Biz fason olarak istediğimiz modelleri Bursa’da fabrikalara yaptırıyoruz. Kuveytli, Katarlı gelen müşterilerimde oluyor çünkü onların zevkine uygun diktiriyoruz.”*

K 9: *“Sizin kullandığınız altın 22 ayar. Bizim kullandığımız altın 21 ayar.”*

K 30: *“Bizim oralarda kasaplarda dana eti ayrı yerde, kuzu eti ayrı yerde, tavuk eti ayrı yerde satılıyor. Burada hepsi aynı yerde satılıyor mesela çok güzel bir şey. Bizim orada eti tutmak için böyle bir tezgâh yok mesela çünkü eti açıkta görmek istiyorlar. Türk ve Suriyeli müşterilerim olduğu için iki şekilde de yapıyorum eti. Mesela Türk müşterilerim eti paketlenmiş, temiz istiyor. Suriyeli müşterilerim de asılı görmek bakmak istiyor. İki tarafa da uygun yapmaya çalışıyorum.”*

Gıda dükkânlarında satılan yiyecek ve içecekler Suriyelilerin doğdukları topraklardan itibaren tanıdıkları tat ve çeşitliliğe sahip olmaktadır. Suriyelilerin kendileriyle

aynı kültür, dil ve soy birliğine sahip olan işyerlerine güven duyarak alışveriş yapması olağan bir durum olmaktadır. Almanya'ya yaşanan göçlerin akabinde Türklerin gettolaşması sonucunda oluşan Türk mahallerinde döner lokantalarının bulunması ile Suriyeli nüfusunun yoğun olarak yaşadığı yerlerde falafel lokantalarının bulunması benzer gelişmeler olarak değerlendirilebilir. Benzer durum giyim sektörü ile ilgili işyerleri için de görülmektedir.

2.4.3.2 İşyeri Faaliyet Süresi

Kendi adına bağımsız çalışan Suriyelilerine ekonomik entegrasyonunun başarısının en önemli ipuçlarından biri de işyeri faaliyet sürelerinin ne kadar olduğudur. Görüşme yapılan katılımcıların işyerlerinin faaliyet süresi ortalama 3 yıldır. Bu da beklenen bir sonuçtur. Çünkü iş piyasasına giriş önce bağımlı çalışma, daha sonra kendi adına bağımsız çalışma şeklinde kendini göstermektedir.

Tablo 15. İşyeri Faaliyet Süresi

KATILIMCI	İŞYERİ FAALİYETİ DEVAM YILI	KATILIMCI	İŞYERİ FAALİYETİ DEVAM YILI
Katılımcı 1	2 yıl	Katılımcı 16	1,5 yıl
Katılımcı 2	3 yıl	Katılımcı 17	4 yıl
Katılımcı 3	2,5 yıl	Katılımcı 18	2 ay
Katılımcı 4	3 ay	Katılımcı 19	1,5 yıl
Katılımcı 5	7 yıl	Katılımcı 20	4 yıl
Katılımcı 6	5 ay	Katılımcı 21	2,5 yıl
Katılımcı 7	5 yıl	Katılımcı 22	1 yıl
Katılımcı 8	3,5 yıl	Katılımcı 23	5 yıl
Katılımcı 9	4,5 yıl	Katılımcı 24	5 yıl
Katılımcı 10	5 yıl	Katılımcı 25	2 yıl
Katılımcı 11	1,5 yıl	Katılımcı 26	1 yıl
Katılımcı 12	2,5 yıl	Katılımcı 27	1 ay
Katılımcı 13	3 yıl	Katılımcı 28	2 yıl
Katılımcı 14	1 yıl	Katılımcı 29	1,5 yıl
Katılımcı 15	6 yıl	Katılımcı 30	4 yıl

Tablo 16. İşyeri faaliyet Süresi ve Oranları

İŞYERİ FAALİYET SÜRESİ	KATILIMCI SAYISI	YÜZDESİ
1 Yıdan Az	4	13%
1-3 Yıl	15	50%
3-5 Yıl	5	17%
5 Yıl Üstü	6	20%

Yukarıdaki tablolara bakıldığında görüşmeye katılan Suriyelilerin 15'inin işyeri faaliyetlerini 1-3 yıl arası sürdürdüğü görülmektedir. İşyeri faaliyetini 5 yıl üstü sürdürdüğünü belirten 6 katılımcı, 3 ile 5 yıl arası faaliyetlerine devam ettiğini belirten 5 katılımcı ve 1 yıldan az süredir faaliyetine başladığını belirten 4 katılımcı bulunmaktadır. Özellikle Suriyeli nüfusun yoğun olarak yaşadığı şehirlerde oluşan ürünlere talebe cevap olarak Suriyeliler kendi işyerlerini açmaya, ticaret yapmaya başlamıştır. Katılımcıların işyeri faaliyet süresi ile ilgili verdiği bazı yanıtlar aşağıdaki gibidir:

K1: *“Bursa’da 2 yıl oldu. İstanbulda’ki dükkan 4.5 yıldır açık. Burada 2. şube.”*

K10: *“5 yıldır açık burası. Benim birkaç tane şubem var. Gaziantep, İstanbul ve Bursa’da.”*

Katılımcılardan K1 ve K10 Bursa dışında başka şehirlerde de şubelerinin olduğunu belirtmiştir. Şubelerinin bulunduğunu söyledikleri İstanbul ve Gaziantep de Suriyeli nüfusun en yüksek olduğu şehirler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Katılımcı K5, işyerinin araştırma sahasında ilk açılan Suriyeliye ait işyeri olduğunu ve zaman içerisinde artan Suriyeli nüfusa paralel olarak Suriyelerin işyeri sayısında da artış yaşandığını belirtmiştir:

K5: *“Bu dükkân 7 senedir açık. Bursa’da açılan ilk dükkânlardan biri. Son 3-4 yıldır burada Suriyeli nüfusun çok olmasından dolayı Suriyeliler dükkân açtılar hep Çarşambada”*

K6: “Önceden Türk biriyle dükkânımız ortaktı. 5 yıldır kendi dükkânım.”

K22: “1 yıldır açık işyerim. Daha öncesinde Bursa’da Turizm şirketlerinde şoförlük yaptım.”

Suriyelilerin kentlerde yaşama başladıkları ilk yıllarda yerel halk ile kavgalar yaşanmıştır. Katılımcı K30 açtıkları il işyerinin yaşanan kavgadan dolayı saldırıya uğradığını ve yağmalandığını belirtmiştir. Ayrıca Çarşamba mahallesinde bulunan işyerine ek olarak Hamitler mahallesinde de işyeri olduğunu belirtmiştir:

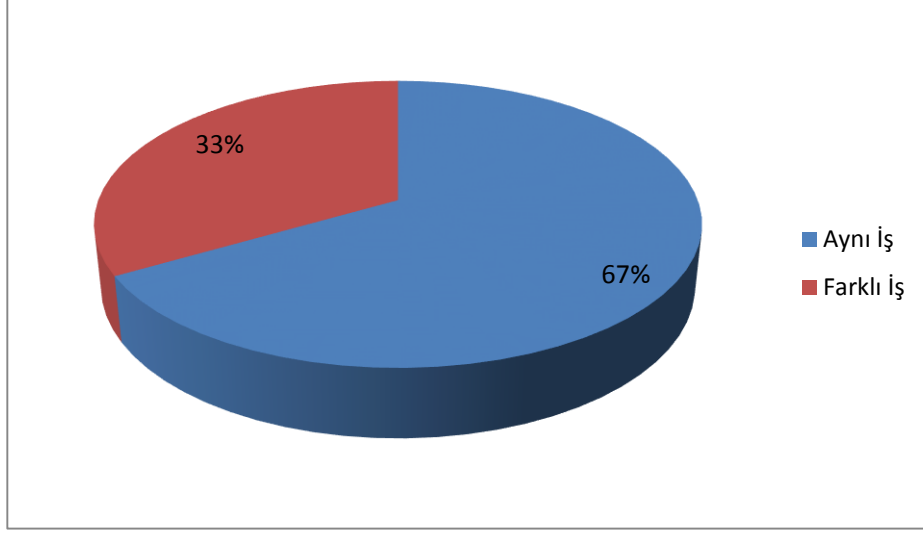
K30: “4 yıldır açık. Hamitler tarafında da dükkânımız var. Orası da 3 yıldır açık. Aslında ilk olarak Başaran da dükkân açmıştı gene kasap dükkânıydı. Ama orada kavga oldu sanırım olay büyümüş ve Suriyelilerin dükkânlarına saldırdılar. Dükkanımız yerle bir edildi.”

Katılımcı K1 ve Katılımcı K10 başka illerde de şubelerinin olduğunu belirtmiştir. Şube olarak Bursa’nın Çarşamba mahallesinde işyeri açmaları tesadüf olmamaktadır. Katılımcı K5 Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı bir yer olması nedeniyle işyeri sayılarının artış gösterdiğini belirtmiştir. Türkiye’de en çok Suriyeli nüfusun bulunduğu iller sıralamasında İstanbul ve Gaziantep illeri baş sıradadır. 1 numaralı katılımcı İstanbul’da bulunan şubesinin 4,5 yıldır açık olması, 10 numaralı katılımcının Gaziantep ve İstanbul illerinde de şubelerinin olduğunu söylemesi bu duruma paralellik göstermektedir.

2.4.3.3 Türkiye’de ve Suriye’de Yapılan İş Alanı

Göç eden kişinin göç ettiği ülkedeki işi ile göç edilen ülkedeki işinin aynı veya farklı olması uyumu doğrudan etkilemektedir. Özellikle berberlik, kuyumculuk, tekstil, kasaplık vb. meslek sahibi olan katılımcılar mesleklerine göç ettikleri yerde de devam etmiştir. Katılımcılardan % 67’sinin Suriye’de yaptıkları işle Türkiye’de yaptıkları işin aynı olması, ekonomik entegrasyon sürecinde sahip olunan mesleğin önemini öne çıkarmaktadır.

Şekil 19. Türkiye ve Suriye’de Yapılan İşin Dağılımı

Tablo 17. Türkiye ve Suriye’de Yapılan İş Alanı

KATILIMCI	TÜRKİYE'DEKİ FAALİYET TÜRÜ	SURİYE'DEKİ FAALİYET TÜRÜ	KATILIMCI	TÜRKİYE'DEKİ FAALİYET TÜRÜ	SURİYE'DEKİ FAALİYET TÜRÜ
Katılımcı 1	Kuruyemiş Dükkanı	Kuruyemiş Dükkanı	Katılımcı 16	Aktar Dükkanı	Aktar Dükkanı
Katılımcı 2	Face-Food Dükkanı	Kuyumcu	Katılımcı 17	Giyim Dükkanı	Giyim Dükkanı/Tekstil
Katılımcı 3	Telefon Dükkanı	Telefon Dükkanı	Katılımcı 18	Yöresel Gıda Lokantası	Gıda
Katılımcı 4	Face-Food Dükkanı	Tekstil	Katılımcı 19	Yöresel Gıda Lokantası	Yöresel Gıda Lokantası
Katılımcı 5	Bakkal Dükkanı	Telefon Dükkanı	Katılımcı 20	Berber Dükkanı	Berber Dükkanı
Katılımcı 6	Telefon Dükkanı	Telefon Dükkanı	Katılımcı 21	Tatlı Dükkanı	Tatlı Dükkanı
Katılımcı 7	Kuyumcu Dükkanı	Kuyumcu	Katılımcı 22	Bakkal Dükkanı	Bakkal Dükkanı
Katılımcı 8	Berber Dükkanı	Berber Dükkanı	Katılımcı 23	Fotoğraf Dükkanı	Öğrenci
Katılımcı 9	Kuyumcu Dükkanı	Kuyumcu Dükkanı	Katılımcı 24	Bakkal Dükkanı	Tekstil
Katılımcı 10	Kadın Giyim Dükkanı	Tekstil	Katılımcı 25	Giyim Dükkanı	Tekstil

Katılımcı 11	Telefon Dükkanı	Telefon Dükkanı	Katılımcı 26	Aktar Dükkanı	İngilizce Öğretmeni
Katılımcı 12	Kasap Dükkanı	Kasap Dükkanı	Katılımcı 27	Yöresel Gıda Lokantası	Öğrenci
Katılımcı 13	Berber Dükkanı	Berber Dükkanı	Katılımcı 28	Kahve Dükkanı	Tekstil
Katılımcı 14	Bakal Dükkanı	Kamyon Şoförü	Katılımcı 29	Düğün Salonu	Mühendis
Katılımcı 15	Tatlı Dükkanı	Tatlı Dükkanı	Katılımcı 30	Kasap Dükkanı	Kasap Dükkanı

Görüşmeye katılanların 20'si (%67) Türkiye'de yaptıkları işle Suriye'de yaptıkları işin aynı olduğunu, 10'u ise (%33) farklı olduğunu belirtmiştir. Bu sonuçlardan da anlaşılacağı gibi Görüşmeye katılanların büyük çoğunluğu Suriye'de yaptıkları mesleği Bursa'da da icra etmektedir.

K5: *“Suriye’de telefoncuydum. Bu işi mecburen yapıyorum.”*

K14: *“Kamyon Şoförüydüm Suriye’de. Savaştan dolayı ev gitti, araba gitti her şeyi kaybettim.”*

K23: *“Suriye’de öğrenciydim, çalışmıyordum. Fotoğraf çekmeyi seviyordum. O nedenle bu mesleği yapmaya başladım.”*

K24: *“Tekstil işindeydim. Devere makinelerim vardı. Savaş çıktıktan sonra arabamı, paralarımı alıp geldim ailemle. Evim, devere makinelerim hepsi orada kaldı. Hepsi mahvolmuştur, çalınmıştır.”*

Katılımcı K24 ve Katılımcı K14 savaş sonrası taşınmaz mallarının Suriye’de kaldığını belirterek, orada yaptıkları mesleğin orada kaldığını belirtmiş, Suriye’ye dönseler bile mallarının yağmalandığını, tahrip olduğunu belirtmiştir.

K9: *“Bizim soyadımız zaten kuyumcu demek. Dede mesleğimiz kuyumculuk. Burada da bu mesleği devam ettiriyoruz.”*

K18: *“Suriye’de de yemekçiydik. Aile mesleğimiz. 1950 yılından beri bu işle ilgileniyoruz.”*

K19: *“Orada da yöresel meyve kokteyl dükkânım vardı. 21 yıldır aynı işi yapıyorum.”*

K16: *“Ben de Babam da bu işi yapıyorduk.”*

K20: *“Evet kendi mesleğim berberlikti.6 yıl okul okudum berber oldum.Orada da dükkanım vardı.”*

K30: *“ Bizim aile mesleğimiz kasaplık. Orada işlerimiz çok iyiydi. Savaşla birlikte işlerimiz de kötüleşti.”*

Katılımcılardan 9,18,16,20,21 ve 30 numaralı katılımcılar mesleklerinin aile mesleği olduğunu, mesleklerini okuluna gittiklerini veya uzun zamandır yaptıklarını belirtmiştir. Bu nedenle katılımcılar mesleklerini burada da devam ettirmişlerdir.

K15: *“Suriye’de de aynı işle uğraşıyordum. Orada 5 dükkân var. Kardeşim orada o bakıyor dükkânlara.”*

K28: *“Tekstil, kalıpcılık yapıyordum. Suriye’de fabrika hala çalışıyor, abim bakıyor işlere. Annem, babam ve kardeşlerim orada. 2011 yılında askerliğimi yapıp bitirdim. 2012 yılında beni tekrar askere alacaklardı savaş olduğu için. Ne olacaktı nereye gidecektim bilmiyorum askere gitseydim. Sonra buraya geldim, çocuklarım oldu, evlendim.”*

Katılımcılardan K15 ve K28 Suriye’de aile bireylerinin mesleklerine devam ettiğini söylemiştir. Bu durum akla buradaki Suriyeli nüfusun potansiyel müşteri olarak düşünülerek kazanç sağlamak amacıyla burada işyeri açılmış olması ihtimali üzerinde durulmaktadır. K28 numaralı katılımcı savaş nedeniyle askere çağrıldığını ve gelecek kaygısı nedeniyle burada hayatına devam ettiğini belirtmiştir. Ailesinin orada olduğunu ve işlerine devam ettiğini söylemiştir.

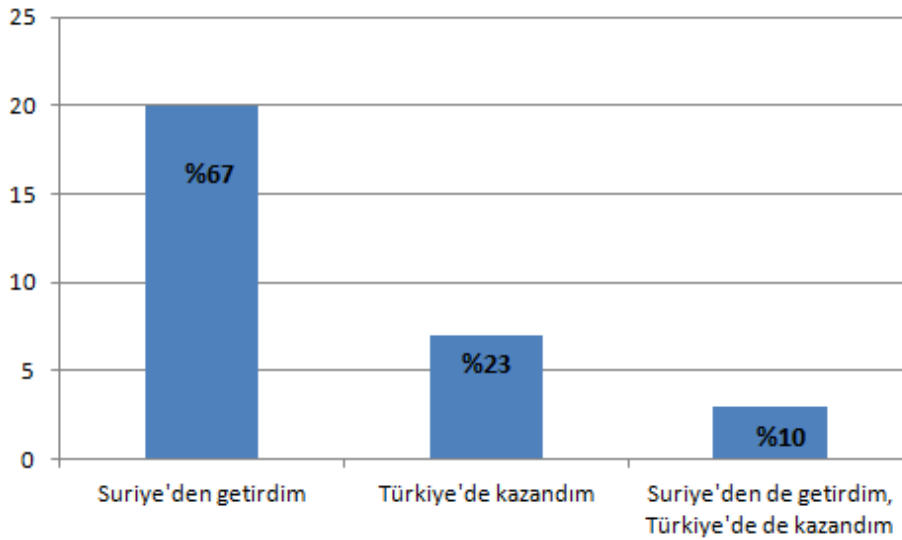
Ancak bazı katılımcılar Bursa’daki Suriyeli nüfusun yoğun olması nedeniyle de ticarete başlayarak ve ek olarak şube açarak kazanç elde etmişlerdir.

Görüşme yapılan katılımcılar genel anlamda Suriye’de bağımlı çalışan sınıfa dahil olmayan, kendi ticari işlerini yapan kişilerden oluşmaktadır. Kendi adına bağımsız çalışanların bağımlı çalışmaya alışık olmaması, emir altına girmeye istekli olmamaları ve ticarete kazanç vardır düşüncesini benimsemeleri ile Suriye’de olduğu gibi Türkiye’de de kendi adına bağımsız çalışmaya istekli olduğu söylenebilir. Özellikle nitelikli olmanın gerektirdiği mesleklerden sayılan berberlik, kasaplık, tatlıcılık, kuyumculuk vb. mesleklerle uğraşan Suriyeliler Türkiye’de mesleklerini icra etmeye devam ettirme yoluna girmektedir.

2.4.3.4 İşyeri Açılış Sermayesi

Göç edenlerin, göç ettikleri ülkeye belirli bir birikim ile gelmiş olmaları ekonomik entegrasyonu doğrudan etkilemektedir. Belirli bir sermaye ile ülkelerinden göç edenle birikimlerinin verdiği güven ile bağımsız çalışma alanında daha cesaretli davranabilmektedir.

Grafik 9. İşyeri Açılış Sermayesi

Görüşmeye katılan katılımcılara İşyerinizin açılış sermayesinin nereden getirildiği sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların 20’si (%67) oranındaki büyük çoğunluğu

işyerinin açılış sermayesini Suriye'den getirdiğini belirtmiştir. 7 katılımcı (%23) açılış sermayesini Türkiye'de kazandığını ve 3 katılımcı (%10) Suriye'den de getirdiğini ancak Türkiye'de kazandığı paranın da açılış sermayesinde yer aldığını belirtmiştir. Kenar- da köşede duran birikimlerini, altınlarını, ziynet eşyalarını ve sahip olduğu malları sata- rak yanlarına aldıkları parayla göçe başladığını belirten katılımcıların söyledikleri şu şekildedir:

K1: *“Suriye’den getirdiğim parayla dükkan açtım. Elimde biraz para vardı, geri kalanlar savaşta mahvoldu.”*

K22: *“Suriye’de evi sattım. Zaten arsa gibi olmuştu yıkıldı evim. Onun parası ve burada kazandığım parayı da kattım.”*

K24: *“Suriye’den getirdim dolarla geldim. Ama 6 yıl önce bozdurdum zarar et- tim.”*

K27: *“Suriye’den belli bir parayla geldik. Ailemle turizm şirketi açtık sonra. Oradan belli bir birikimimiz oldu.”*

K3: *“Suriye’den getirdik ama çok bir birikimimiz de yoktu. Ufaktan başladık.”*

Göç edilen ülkenin dilini bilmek, birçok alanda kişiye avantaj sağlamaktadır. Türkçe konuşma-anlama seviyesi iyi olan Suriyelilerin kendilerini ifade etmelerinin kolaylaştığı, girişkenliklerinin arttığı söylenebilir. Görüşmeye katılanlardan K10 işyeri- ni açmadan önce Türkiye’ye alışmak ve Türkçe öğrenmek için beklediğini belirtmiştir:

K10: *“Suriye’den getirdim ama hemen işyeri açmadım. Biraz Türkiye’ye alış- mak için Türkçe öğrenmek için biraz zaman geçti ondan sonra açtık.”*

K12: *“Suriye’den para getirdim başta. Sonra Türklerin yanında çalıştım biraz o parayla geçimi sağladım, Türkçe de öğrendim. Suriye’den getirdiğim parayla da işyeri açtım sonra”*

K13: *”Suriye’den getirdim. Ama önce Türkiye’de berberin yanında çalıştım. Sonra kendi dükkânımı açtım.”*

K19: *“Tamamını Suriye’den getirdim. Burada para kazanmak zor. Duyuyorum bazen çalıştırılıp parasını alamayan çok kişi var.”*

Bazı katılımcılar açılış sermayesini Türkiye’de çalışarak kazandıklarını belirtmişlerdir:

K4: *“Buraya tek başıma geldim. Çalışıp kazandığım parayla açtım işyerimi.”*

K8: *“Önce burada çalıştım 4 yıla yakın bir Türk berberinin yanında para kazandım. Sonra işyerimi açtım.”*

K20: *“Burada kazandım. Suriye’den 200 TL parayla geldim. İlk önce geldiğimde Türkçe bilmiyordum konfeksiyonda 3-4 ay ütücü olarak çalıştım. Sonrasında Türk arkadaşım geldi Urfa’dan berber dükkânı açtı. Onun yanında çalışıp kazandım.”*

K26: *“İlk geldiğimde işçi olarak çalışıp para kazandım. Burada kazandım hepsini.”*

K29: *“Türkiye’de kazandım. Turizm işi yaptım. Hala daha turizm işi de yapıyorum.”*

K30: *“Burada kazandım. Biz aile olarak 8 kişiyiz. Buraya geldiğimizde 750 lira para vardı cebimizde. Halı yıkamacıda çalıştım, kasap da çalıştım, para kazandım.”*

Katılımcılardan işyerlerinin açılış sermayesini Suriye’den getirdiği paraya ek olarak burada çalışıp kazandıkları para ile açtiklerini söyleyen katılımcılar da bulunmaktadır:

K6: *“Suriye’den de bir miktar para getirdim. Burada çalışıp biriktirdiğim para da oldu.”*

K14: *“Biraz oradan biraz buradan. Burada da çalıştım tabi ki. Turizm şirketinde şoförlük yaparak para kazandım burada.”*

K18: *“En çok Suriye’den getirdik. Burada da kazandık. Daha önce Türklerin yanında çalıştım 2 yıl. Dönerciydim Erikli mahallesinde. Yavuz Selim mahallesinde de dükkânımız var. Orayı abim işletiyor.”*

K23: *“Suriye’den getirdik. Ama burada da kazandık. Günlük çekimler yapıyorduk işyerini açmadan önce. Eskiden daha çok kazanabiliyorduk.”*

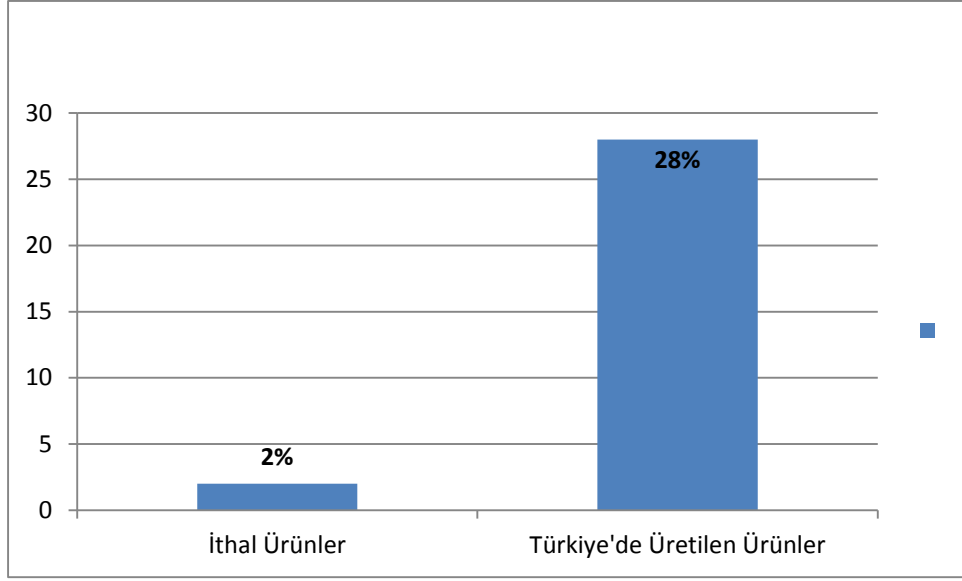
K25: *“Suriye’den buraya gelip iş yapanlar fakir insanlar değil. Ben de orada fabrika, binalar ve arabalar sahibiyim. Ama savaş çıktı ve işler bozuldu. Şimdi düşünün ki her şeyin var ama huzur kalmamış. Mecbur ne yapacaksın çocukların için ailen için hafif şeyler(altın,dolar) gibi alıp geldik buraya. Türk ortağımız vardı onu Suriye’den tanyorduk.”*

2.4.3.5 İşyerinde Satılan veya Kullanılan Ürünlerin Durumu

Göç edenlerin göç ettikleri ülkede ticari faaliyetlerinde kullandıkları ürünlerin durumu ekonomik uyum sürecinin hangi noktada olduğu konusunda ipucu verebilmektedir. Ürünlerin üretim sürecinin göç edilen ülkede başlaması ve devam etmesi, ticari faaliyetlerde engel olabilecek faktörlerin aşıldığını gösterebilmektedir. Katılımcılara işyerinizde kullanılan veya satışı yapılan ürünlerin Türkiye’de mi üretildiği ya da ithal mi sorusu yöneltilmiştir.

Grafik 10. İşyerinde Satışı Yapılan Ürünlerin Durumu

İlgili soruya olmadığını belirten katılımcıların bazılarının cevapları şu şekildedir:

K3: “Ürünlerin hepsi Türk malı..Türkiye’deki toptancılardan alınan ve satılan ürünler.”

K6: “Ürünlerin hepsi faturalı ve buradaki toptancılardan alınan ürünler.”

K14: “Satılan ürünler Türk malı. Üzerinde Arapça yazı olanlar da İstanbul ve Gaziantep deki Sanayilerde bulunan fabrikalardan getiriyoruz. Gaziantep de Başpınar sanayi var çok büyük. Fabrikanın sahibi Arap ama.”

K19: “Meyvelerden kokteyl yaptığımız için ürünler, meyveler Türkiye’den tabii ki. Konserve olan ürünler bir de. Üzerinde Arapça yazılar olanlar İran, Suudi Arabistan vb. ülkelerden getiriliyor.”

K20: “Ürünlerin hepsi Türkiye’den. Toptancı geliyor alıyoruz.”

K24: “Türkiye’den hepsi. Bazı ürünler Gaziantep’de fabrika var Suriyeli fabrikası. Oradan da getiriyoruz.”

K28: *“Hepsi Türkiye’den tabii ki. Zaten Suriye’den bir şey getirmek çok zor olur. Nakliyat, güvenlik hepsi sorun.”*

K30: *“Hepsi Türkiye’den. Ama bazı insanlar gelip bu tavuk Suriye’den mi geliyor diye soruyor.”*

Özellikle Gaziantep ilinin Suriye ile sınır bölgesinde olması göçün başlangıcındaki diğer sınır illerle birlikte tampon görevini üstlenmesi orada ve civar illerdeki Suriyelilere yönelik üretilen ürünlerin ticaretini arttırabildiği söylenebilir. Katılımcılardan K14 (Bakkal dükkanı sahibi) ve K24 (Bakkal dükkanı sahibi) satışını yaptığı ürünlerin arasında, Gaziantep’de bulunan Arap sahibi olan fabrikadan getirilenlerin de olduğunu söylemiştir. Suriye’de güvenlik ortamının bulunmayışı, mesafe olarak Bursa’ya uzak oluşu ve nakliyat sorunları dolayısıyla Bursa dışından ürün getirilmesini zorlaştırmaktadır.

Katılımcılardan bazıları ise ilgili soruya evet cevabını vermiştir:

K1: *“Bazıları Türk malı bazılarını biz yapıyoruz. Biz fabrika açtık çerezi yapıyoruz ama burada üretiliyor ürünler Türkiye’den. Arap malı ürünler de var fabrika Bursa’da. Üzerine Arapça yazıları bastırıyoruz.”*

K9: *“Biz İstanbul’da Büyük atölye açtık amcaoğlumla birlikte. Altın işlemlerini vs. orada yapıyoruz. Orada yapıp buraya getiriyoruz. Bursa’da 3 şubemiz var.”*

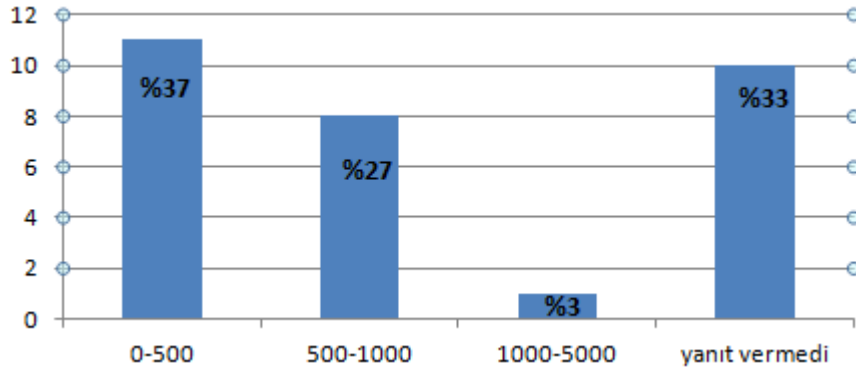
K15: *“Tatlıları yaparken kullandığımız ürünler Türkiye’den ama tatlıyı ben ürettiyorum tatlı ustasıyım zaten.”*

Verilen cevaplardan da anlaşılacağı üzere katılımcıların bazıları işyerinde sattığı ürünlerin dışarıdan tedarik etmek yerine kendi üretimlerine başlamıştır. Bazı ürünlerin Bursa’da fabrikasyon olarak üretilmeye başlanması ekonomik entegrasyon sürecinde sorun yaşanmadığını gösterebilir.

2.4.3.6 İşyerlerinin Ekonomik Ölçeği

Katılımcıların işyerlerinin büyüklüğünün tespitine yönelik olarak işyerlerindeki günlük ciroları sorulmuştur. Günlük ciro itibarıyla dağılım aşağıdaki gibi gerçekleşmiştir.

Grafik 11. İşyerindeki Günlük Kazanılan Ciro

11 katılımcı 0-500 TL, 8 katılımcı 500-1000 TL ve 1 katılımcı 1000-5000 TL arası günlük ciro elde ettiğini belirtmiştir. 10 katılımcı ise soruya cevap vermek istememiştir. Değişen ekonomik koşullara bağlı olarak kazanılan miktarlarda da değişimler yaşanabilmektedir.

2020 yılının ilk çeyreğinde Dünya'yı etkisi altına alan Covid-19 virüsü bir çok ülkeyi olduğu gibi Türkiye'yi de etkilemiştir. Sokağa çıkma kısıtlamalarının uygulanması, işyerlerinin kısmi kapanlarıyla birlikte yavaşlayan ticaret genel anlamda insanların alım gücünü olumsuz şekilde etkilemiştir. Katılımcılardan bazıları Covid-19 virüsünün işyerlerindeki maddi durumu olumsuz şekilde etkilediğini iletmiştir.

K6: “Koronodan dolayı işlerimiz bozuldu. Gelen giden bazen eşit oluyor. Cep-ten verdiğimiz de oluyor. Kesin bir şey diyemiyoruz. Esnafız sonuçta fabrika işi değil aylık aynı ücreti kazanasın.”

K29: *“Günlük de çok belli olmuyor tabii de koronadan önce aylık 6-7 bin kazanıyordum. Ama şu durumda işler çok durgun.”*

Görüşmeye katılan katılımcılardan bazıları belirsizlik nedeni ile cevap vermek istememiştir:

K9: *“Sabit bir rakam yok hayatımı yaşayabileceğim kadar kazanıyorum çok şükür.”*

K11: *“Değişiyor bu. Beli 50 belki 20 belki de 200 belki hiç kazanamıyoruz.”*

K12: *“Günden güne değişiklik oluyor. Belli olmuyor kazancımız.”*

Katılımcıların büyük çoğunluğunun bu soruya karşı çekingen davrandıkları, günlük ciroları hakkında bilgi vermek istemedikleri görülmüş, ancak bir tutar alma konusunda ısrarcı davranılmamıştır.

2.4.4 İşyeri Açma Sürecinde Yaşanılan Sorunlar ve Aranılan Şartlar

Katılımcılara, Türkiye’de işyeri açmak için gereken şartların neler olduğu ve işyeri açma sürecinde hangi problemlerle karşılaştıklarını tespit etmeye yönelik sorular yöneltildi. Katılımcılar genel olarak işyeri açma sürecinde kanuna uygun işlem ve şartları kolaylıkla yerine getirdiğini belirtmişlerdir. Katılımcılardan çoğu açılış işlemlerini yaparken muhasebecilerinin evrak işlerini hallettiğini belirtmiştir. Geçici kimlik belgesinin Bursa’ya kayıtlı olması, çalışma izni almış olmaları şartı, vergi levhası alınması ve ruhsat çıkarılması katılımcıların aranan şartlar ile ilgili öne çıkardığı maddelerdir. Katılımcılar kimlikleri ile birlikte, ruhsatlarını çıkartarak ve vergi mükellefiyetleri yerine getirerek işyerlerini sorun yaşamadan açtıklarını ancak çalışma izni başvurularının daha yavaş sonuçlandığını belirtmişlerdir:

K1: *“Kimlik aldık, ruhsat aldık, dükkânı açarken herhangi bir sorun yaşamadık.”*

K7: *“Çok oldu açalı ama ilk açtığımızda kanun daha farklıydı. Sorun yaşamamıştık.”*

K8: *“Ruhsatımızı aldık, vergimizi ödüyoruz. Muhasebecimiz var zaten. Bir sorun yaşamadık.”*

K9: *“Hiçbir sorunla karşılaşmadım. Benim çok Türk arkadaşım da var. Onlar da yardımcı oldular nasıl olacağı ile ilgili.”*

K13: *“Herhangi bir sorunla karşılaşmadım. Berber olduğum için berber ruhsatı aldım ayrıca.”*

K14: *“Muhasebeci ile anlaştık evrakları verdim. Ama muhasebeci de takip etmemiş sanırım. 390 TL ceza ödemiştim. “*

K16: *“Sorunla karşılaşmadım. Ama çalışma izni için başvuru yaptım 9 aydır cevap gelmedi. O konu biraz sorunlu.”*

K20: *“Herhangi bir sorunla karşılaşmadım. Sadece çalışma izni almak biraz uzun sürdü kendi işyerimi açacağım için.”*

K28: *“Hiçbir sorunla karşılaşmadım. Burada sistem çok iyi. Suudi Arabistan’a, Lübnan’a da gittim. Oralarda her şey çok karışık. Türkiye’de internet sistemi üzerinden her şey halloluyor.”*

Katılımcı K16 ve K20 çalışma izni almak için sürenin uzun sürdüğünü belirtmiştir. Katılımcı K28 ise Türkiye’de internet üzerinden yapılan işlemlere övgüde bulunarak gittiği diğer ülkelere göre sistemin gelişmiş olduğunu belirtmiştir.

K10: *“Karşılaştım tabii ki. Memurlar işleri yavaş yapabiliyorlar geç kalıyorlar mesela ruhsat vermek için. Sonra zabıta geliyor ceza yazıyor. Bunu yaşadım ben. İmza için bekledim gelen olmadı. Ama zabıta geldi ceza yazdı.”*

Katılımcı K10 ise işyeri açılışında ruhsat alma sürecindeki yavaşlıktan kaynaklı problem yaşadığını belirterek ceza ile karşılaştığını belirtmiştir.

K2: *“Ruhsat, vergi vs. alındı. Herhangi bir problemle karşılaşmadım.*

K15: *“Ruhsat, vergi istenilen şeyleri yaptım. Bir problemle karşılaşmadım.”*

K16: *“Herhangi bir problemle karşılaşmadık. İstenilen şeyleri yaptık. Kimliğimiz var sorun olmadı.”*

K18: *“Ruhsat aldık ve açtık. İkametim var, kimliğim Bursa’da. Hijyen eğitim belgemi de aldım gıda üzerine olduğu için.”*

K19: *“Ruhsat aldık, vergi ödüyoruz. Her şey resmi bir problemle karşılaşmadık. “*

K24: *“Herhangi bir problemle karşılaşmadık. Ruhsatı çıkardım ve vergi de ödüyoruz.”*

K26: *“Vergi ruhsat istediler. Kimliğim de vardı. Sorun yaşamadım.”*

Katılımcılardan bazıları açılış işlemlerinde yerine getirilmesi gereken işlemlerini büyük ölçüde muhasebecilerinin yardımıyla yaptıklarını belirtmiştir:

K9: *“Ruhsat, vergi istenilen şeyleri yaptık. Muhasebecimiz de var zaten. Sorun yaşamadık.”*

K11: *“Muhasebecim var Türk. O halletti her şeyi o yardımcı oldu.”*

K13: *“Muhasebecimiz vardı Türk. Biz para verdik o işlemleri halletti.”*

K14: *“Muhasebecim halletti o işleri. Çalışma izni, vergi, ruhsat vb. şeyleri yapmaya yardım etti.”*

K17: *“Muhasebecimiz var zaten. Ruhsat, çalışma izni aldık.”*

K22: “Muhasebecimiz var zaten o yardımcı oldu her şeyde. 5 yıldır da Bursa’da yaşıyorum. Kimliğim de Bursa’ya kayıtlı.”

K27: “Kimliğimin olması yeterli oldu açmamız için. Muhasebecimiz var zaten.”

K28: “Muhasebecimiz var. O halletti bütün işlemlerimizi o takip ediyor.”

Katılımcılardan bazıları sürecin sırası hakkında aşağıdaki yanıtları vermiştir:

K20: “Önce vergi için başvurduğum. Sonra berberle odasına kayıt oldum, çalışma izni aldım en son belediyeden ruhsatı aldım.”

K21: “Kimliğimiz vardı, ikametgâh adresimiz, Sonrasında vergi ve ruhsatla işimize başladık.”

Katılımcılardan K23 ise aranan şartlarda Türklere bir farkı olmadığını aşağıdaki şekilde dile getirmiştir:

K23: “Her şey Türklere uygulanan gibi. Vergi yaptık, sigorta yaptık yanında çalışan için. Herhangi bir sorun yaşamadık.”

K25: “Geçici kimlik numaram vardı, şirket kurduk, vergi dairesine de yazıldık, BTSO’na kaydolduk. Muhasebecimiz var. Bazen duyuyorum çevremde Suriyeli vergi ödemiyor, fatura ödemiyor diye. Ben ruhsat da yaptırıyorum vergi de ödüyorum fatura da. Hiçbir şey bedava değil.”

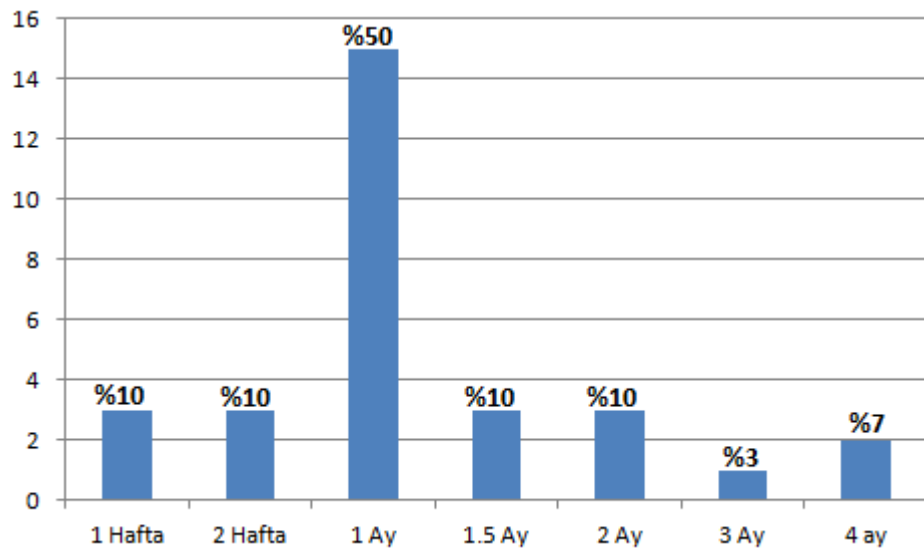
K30: “İlk işyerini açtığımızda şahsi şirket olarak açtığımız için ceza oldu. Para cezası. Sonra limited şirkete geçip durumları topladık.”

2.4.5 İşyeri Açma Başvurusu Sürecinde Geçen Süre

Görüşmeye katılan katılımcılara işyeri açma sürecinde başvuru ile sonuçlanması arasında geçen sürenin tahmini olarak ne kadar sürdüğü, karşılaşılan

problemlerin neler olduğu sorusu yöneltiştir. 15 katılımcı 1 ay, 3 katılımcı 1 hafta, 3 katılımcı 2 hafta, 3 katılımcı 1.5 ay, 3 katılımcı 2 ay, 2 katılımcı 4 ay ve 1 katılımcı 3 ay sürdüğünü belirtmiştir. Açılacak işyerinin hangi alanda faaliyet göstereceği, talep edilen belgeler vb. değişkenlere bağlı olarak açılış süresinin ortalamadan daha uzun veya kısa sürmesi söz konusu olabilmektedir.

Grafik 12. İşyeri Açmak ve Başvuru Arasında Geçen Süre

Konu hakkında verilen cevaplar genellenirse işyeri açma sürecinde istenilen evraklar hazırlanınca sürecin normal şekilde işlediği görülmektedir.. Düzensiz ve kayıtdışı işyerlerinin açılmasının önüne geçilebilmek için çeşitli önlemler alınmaktadır. Katılımcılardan K6, geçici kimlik belgesinin Bursa'ya kayıtlı olmadığı için işyeri açılmayacağını belirterek bundan dolayı çevresindeki bazı Suriyelileri arkadaşlarının işyeri açamadıklarından bahsetmiştir:

K6: "Maliyeye, belediyeye başvurduk. Mali müşavirimiz de var. Ondan akıl arak açtım 1 ay içerisinde. Hiçbir sorunla karşılaşmadım. Ancak geçici kimliğimizin Bursa'ya kayıtlı olması gerekiyor. Başka şehre kayıtlı olursa sorun oluyor. Mesela bir arkadaşım bakkal onun kimlik Bursa üzerine değil o sorun yaşıyor. Bu çok önemli. Sıkıntı

şu an bu çevremde tanıdığım işyeri sahibi veya açmak isteyen arkadaşlarım için. Bursa'ya kabul edilmiyor şu an.”

Katılımcılardan K10 ve K11 vergi mükellefiyeti olmak için işlemlerin kısa sürdüğünü ancak belediyeden ruhsat alabilmek için beklediklerini dile getirmiştir. Mersin ilinde yapılan araştırmada, Suriyeli girişimcilerin karşılaştığı zorluklar arasında en sık rastlanan zorluğun ruhsat alma konusunda olduğu görülmektedir.¹²⁹ Katılımcılardan K10 ve K11 düşüncelerini aşağıdaki şekilde aktarmışlardır:

K10: *“Belediye ayrı, maliye ayrı. Belediyeden ruhsat almak 1 ay sürdü. Maliyede işlem 2 gün sürdü.”*

K11: *“4 aya yakın sürdü. Vergi için başvuru sonuçlaması kolay ama ruhsat işi belediyede biraz daha yavaş Bekledik.”*

K15: *“6 yıl önce daha farklıydı. Dükkânı açtım çalış dediler ama vergi ve ruhsat için zaman tanıdılar 3 ay. O süreçte istenilen şeyleri hallettim.”*

Yukarıda görüşlerine yer verilen K15 ise 6 yıl önce işyeri açma sürecinin daha farklı olduğunu ve kendisine esneklik tanındığını belirtmektedir. Zaman içerisinde yaşadığı yerde çevre sahibi olan, Türkçe anlama-konuşma yeteneğini geliştiren, çalışıp para biriktiren Suriyeliler, kendi ticari faaliyetlerini yapmak istemektedir.

Görüşmeye katılan K20 ve K25 çalışma izni almak sürecinde beklediklerini ifade etmiştir:

K20: *“4 ay sürdü. Çalışma izni bekledim. Her şeyi tamamladım vergi, berberler odası kaydı. Çalışma izni olması gerekiyor dediler. Muhasebecimiz var. 2 ay sürdü çalışma izni sonucumun gelmesi.”*

---

¹²⁹ Ayşehan Çakıcı, Şenay Yılmaz, A. Celil Çakıcı, “Mülteci Esnaf Sorunları: Mersin'deki Suriyeli Esnaf- lar Üzerine Bir Araştırma”, International Congress of Management Economy and Policy, İstanbul, C.7, S.1,2018, s.838

K25: “3 ay sonra. Çalışma izni ve oturma iznini bekledik.”

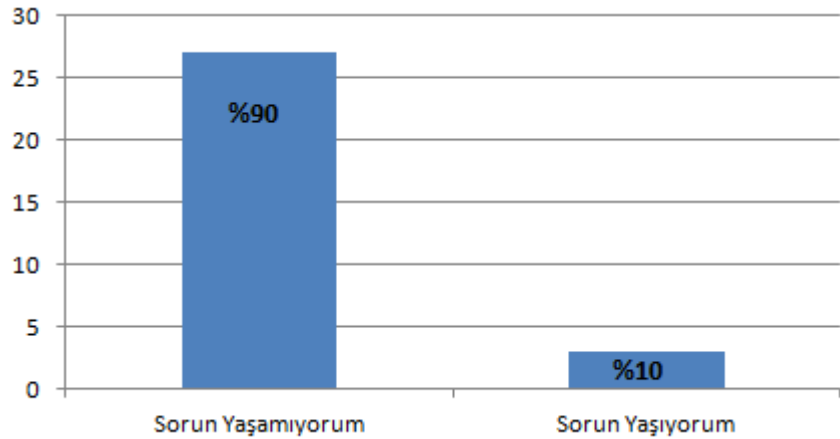
Geçici koruma altında olan Suriyelilerin T.C. kimlik numaralarına paralel ayrı kimlik numaraları ve kimlikleri bulunmaktadır. Geçici koruma kimlikleri ise bağlı buldukları il kayıtlıdır. Sahip oldukları geçici kimlik belgeleriyle bağlı oldukları il göç idarelerince işlemleri yapılmaktadır. Suriyelilerin işyeri açma süreci ile ilgili işlemlerde başlangıçta bazı kolaylıklar sağlanırken bu alana bir düzen getirme amacıyla aranan şartlar ve belgeler artırılmıştır. Görüşmeler, Suriyelilerin işyeri açma konusunda da kayıtdışılığa yönelebilecekleri konusunda bazı ipuçları vermiştir.

2.4.6 Resmi ve Sosyal İlişkiler

2.4.6.1 Kamu Kurumları (Belediyeler, Vergi Daireleri, Ticaret Odaları) İle İlişkiler

Geçici Araştırmada görüşmeye katılan Suriyelilere kamu kurumları ile ilgili süreçte yaşanan sorunların ne olduğu sorusu yöneltilmiştir. Grafik 13’de görüldüğü gibi, 30 katılımcının %27’si bir sorun yaşamadığını belirtirken, yalnızca 3 kişi sorun yaşadığını ifade etmiştir.

Grafik 13. Kamu Kurumları ile Sorun Yaşıyor musunuz?

Katılımcılardan K5 ve K25 kamu kurumları ile ilişkilerinde de istenen evrak işlemlerinin tamamlanması konusunda muhasebecilerinden yararlandıklarını ve bunun da işlerini kolaylaştırdığını belirtmişlerdir.

K5: *“Herhangi bir sorunla karşılaşmadık. Muhasebecimiz var. Her şeyi ödüyoruz sorun yaşamıyoruz.”*

K25: *“Bir sorun yaşamıyoruz. Devlet işlerini muhasebecimiz takip ediyor. Ama en son işyerimin ismini olduğu bir tabela vardı. Asmıştım. Onu indir dediler. Biz de hallettik. Bir sıkıntı yaşamıyoruz.”*

Suriyelilerin sahip oldukları işyerlerinde Arapça isim tabelalarının kaldırılması konusunda yürütülen çalışma ile ilgili katılımcı K7, tabelalarının değiştirilmesi konusunda uyarıldığını dile getirmiştir.

K7: *“Sorun yaşamıyoruz. Geçen geldiklerinde sadece tabelalar değiştirecek dendi biz de değiştirdik.”*

Günümüzde hala küresel anlamda etkisi devam eden koronavirüse karşı yürütülen denetim çalışmaları konusunda K18, K20, K28 ve K29 ekiplerce uyarıldıklarını belirtmiştir.

K18: *“Sorun yaşamıyoruz. Arada denetime geliyorlar. Geçen gün geldiklerinde koronavirüsle ilgili yazı kurallarının olduğu broşürleri asmamızı istediler. Doğru şekilde çalıştığımızda, temiz çalıştığımızda problem yapmazlar.”*

K20: *“Arada geliyorlar denetime. Vergi için ruhsat için. Bugün sabah geldiler korona tedbirlerine uyulup uyulmadığına bakmak için. Sorun yaşamıyorum. Her şey resmi.”*

K29: *“Yok sorun olmuyor. Sadece son zamanda koronadan dolayı geliyorlar denetim için.”*

Katılımcı K28'in Suriyeli işyeri sahipleri ile Türk işyeri sahipleri arasında kamu kurumlarınca ayrımcılık yapılmadığını söyleyen cevabı ise şöyledir:

K28: *“Sorun yaşamıyoruz. Arada denetime geliyorlar. Geçen gün geldiler korona önlemleriyle ilgili yazılar bulunacak dediler, açıkladılar, ceza olur dediler. Haklılar zaten. Biz de gerekeni yapıyoruz. Türklerle Suriyeliler arasında bi ayırım yapmıyorlar. “*

Türkler ile Suriyelilerin birlikte yoğun yaşadığı yerlerden biri olan Çarşamba Mahallesi, Suriyelilerle yerli halk arasında gerginlikler ve sürtüşmeler de meydana gelmektedir. Katılımcı K24 2 sene önce yaşanan kavga'nın sonucunda denetimlerin arttığını belirtmiştir. 2 sene önce güvenlik sağlama amacıyla artırıldığı düşünülen denetimler, barış ortamının bozulmamasını sağlamak amacıyla devam ettirilmektedir. Bazı katılımcılar günümüzde bu denetimlerin giderek azaldığından bahsetmiştir:

K24: *“Herhangi bir sorun yaşamadım. Arada kontrol için geliyorlar uyarıları yapıp gidiyorlar. 2 yıl önce bu semtte kavga oldu. O zaman çok sorun çıkıyordu. Sürekli denetime geliyorlardı. Yerel halka soruyorlardı var mı sorun çıkartan diye. Şu an da geliyorlar ama arada sırada.”*

K1: *“Belediyeden gelen oluyor, zabıta geliyor. Geliyorlar, bakıyorlar, her şey tamamsa gidiyorlar. Herhangi bir sorun yaşamıyorum.”*

K2: *“Herhangi bir sorunla karşılaşmadım.”*

K3: *“Gelip kontrol ediyorlar levhamızı, ruhsatımızı gidiyorlar sonra.”*

K9: *“Önceden biraz sıkıntılıydı. Türk vatandaşı biri ortak istiyorlardı. Şu anda sorun yok. Amcaoğlum vatandaş oldu. Bu nedenle süreçte sorun yaşamıyorum.”*

K10: *“Yok hayır hiçbir sorun yaşamıyorum. Çalışma iznim. Ruhsatım her şeyim var her şey yerinde.”*

K11: *“Sorun yaşamıyorum. 2 hafta önce belediyeden zabıtalara geldi ruhsat çalışma izni vergim hepsi var. Baktılar. Sorun yok dediler.”*

K12: *“Kimsenin engel olmadığı, karışmadı.”*

K14: *“Sorun yaşamıyoruz. Bütün izinlerimiz var. Gelseler de izinler olunca bir şey demiyorlar.”*

K17: *“Normalde geliyorlar arada bakmaya. Ama hiçbir sıkıntı yaşamadım.”*

K21: *“Hiçbir sorun yaşamıyorum. Nadir de olsa temizlik kontrolü için gelip, denetleyip, gidiyorlar.”*

K22: *“Hiçbir sorunla karşılaşmadım. Vergi levhamız var, ruhsatımız var. Her şey resmi şekilde.”*

K23: *“Sorun yaşamıyoruz. “Bazen belediyeden geliyorlar. Başta çok geliyorlardı sonradan nadir olmaya başladı.”*

K26: *“Bir sorun olmuyor. Arada vergi, ruhsat sormak için, temizlik kontrolü için geliyorlar.”*

K27: *“Kontrolde geliyorlar. Ama her şey düzgün olunca bir şey demiyorlar. Sorun yaşamıyoruz.”*

Katılımcılardan bazıları ise yaşadıkları bazı sorunlardan şu şekilde bahsetmiştir:

K15: *“Değişebiliyor. Dün 2 defa denetime geldiler mesela. Birinci seferde bir şey demediler ikinci seferde dükkanda bir sorun bulmaya çalıştılar. Temizlik daha çok olmalı, bu niye burada vs. diye. Arada sorun oluyor.”*

K16: *“Son bir haftadır sık geliyorlar. Temizleyin, işinizi iyi yapın vs diyorlar.”*

K30: “Bir tek sorun sağlıkçılar ile oluyor. Bakıyor başka Suriyeli dükkanlara açık satıyor ürünlerini, ambalajlamıyor, temiz değil bize de gelip uyarıyor. Suriyeliler işinde temiz değil diyorlar. Ama haklılar da bir yerde. Herkes bizim gibi çalışmıyor. Ama yabancı olduğumuz için bir ayırım yapmadılar şu ana kadar orası ayrı.”

Yukarıdaki yanıtlardan anlaşılacağı üzere sorun yaşadığını belirten katılımcılar temizlik kurallarına uyulması konusunda uyarıldıklarından bahsetmiştir. İlgili katılımcıların gıda alanında işyerlerinin olması bu durumun nedeni olarak söylenebilir. K30 Suriyeli işyerlerinin temizlik açısından gerekli özeni göstermemesinden bahsederek, diğer işyerinde olan temizlik sorunu yüzünden kendi işyerlerinin de sürekli denetime tabii tutulduğunu belirtmiştir. K30 ayrıca Türk ve Suriyeli işyerleri arasında herhangi bir ayırım yapılmadığından da bahsetmiştir.

Genel anlamda verilen yanıtlar değerlendirildiğinde kamu kurumları ile ilişkilerde uyumu engelleyecek bir sorunla karşılaşmadıklarını göstermektedir. Kamu kurumları ile olan ilişkilerin muhasebeciler aracılığı ile yürütülmesi problemsiz bir ilişkiler ağının çıkmasına yol açmaktadır. Görüşler, ilk kuruluşta olduğu gibi faaliyete geçtikten sonra vergi, ruhsat, temizlik, düzen vb. konularda yaşanan denetimlerde de genel olarak bir sorun yaşanmadığı yönündedir.

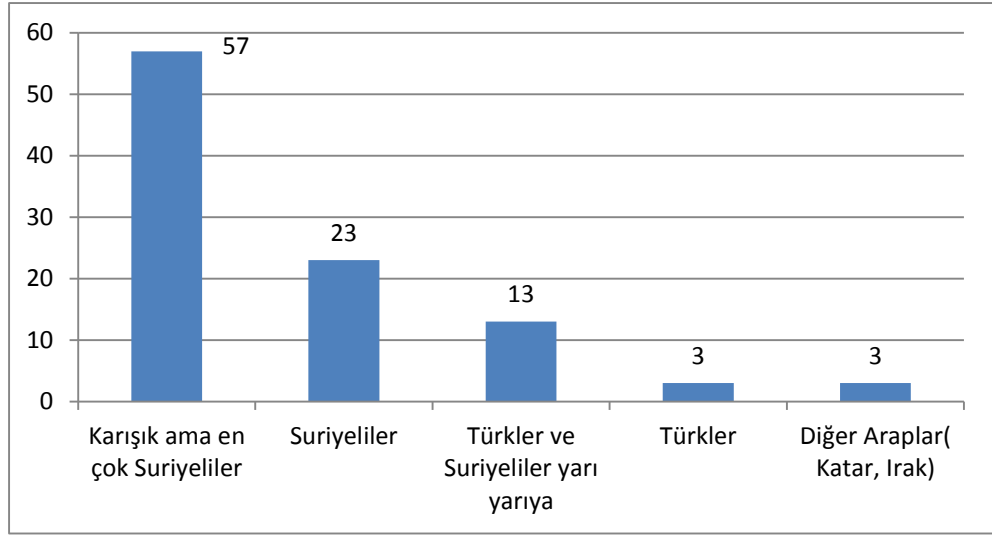
2.4.7 Yerel Halk ve Diğer İlişkiler

2.4.7.1 Müşteri Profili

Katılımcılara müşteri profilinin kimlerden oluştuğu sorusu yöneltilmiştir. 17 katılımcı müşteri profilinin Karışık ama en çok Suriyelilerden oluştuğunu, 7 katılımcı Suriyelilerden oluştuğunu, 4 katılımcı Türkler ve Suriyelilerin yarı yarıya olduğunu, 1 katılımcı Türklerden oluştuğunu ve 1 katılımcı Araplardan oluştuğunu belirtmiştir. Suriyeli işyerlerinden genel olarak Suriyelilerin alışveriş yapması şaşırtıcı bir tablo olma-

maktadır. Yapılan araştırmalarda da Türk toplumun Suriyeliler ile alışveriş yapma konusuna olumsuz olarak baktığı görülmektedir.¹³⁰

Grafik 14. Suriyelilerin İşlettiği İşyerlerinin Müşteri Profili

Türkler ve Suriyelilerin karışık olarak müşteri profilini oluşturduğunu söyleyen bazı katılımcıların verdiği yanıtlar aşağıda belirtilmektedir:

K2: “Karışık ama en çok Suriyeliler geliyor.”

K3: “Suriyeliler geliyor. %10 Türkler de geliyor.”

K5: “Türkler de var ama en çok Suriyeliler.”

K11: “Müşterilerinin %90’ı Suriyeli. Nadir de olsa Türkler de geliyor.”

K12: “Çoğunluk Suriyeliler. Türkler çok nadir geliyor % 3 diyebilirim mesela.”

K13: “%80 Suriyeliler geliyor. Türkler de geliyor ama”

---

¹³⁰ Erdoğan, a.g.e., s.65

K17: *“Hem Suriyeli hem Türkler geliyor. Ama en çok Suriyeliler.”*

K23: *En çok Suriyeli. %20 Türk. “*

Kuyumculuk işyeri sahibi olan katılımcılardan K7 ve K9 Arap kökenli insanların kullandıkları altın ayarının 21 ayar, Türklerin ise 22 ayar olduğunu belirtmiştir. Bu nedenle kuyumcular, Suriyelilerin yanında Arap kökenli insanların da tercih ettiği işyerleri olmaktadır.

K7: *“Suriyeliler tabii ki. %10 Türkler diyebilirim. Bizim altın 21 ayar sizin altın 22 ayar. Bu nedenle Türklerin taktıklarından farklı renkleri bile. Genel olarak Arap kökenliler 21 ayar kullanıyor.”*

K9: *“%90 Suriyeliler %10 Türkler. Iraklı, Katarlı vs. Arap kökenli müşterilerim de var. Biz 21 ayar satıyoruz. Sizin kullandıklarınız 22 ayar.”*

Son yıllarda Bursa'nın Araplar tarafında tercih edilen bir şehir olması, Suriyelilerin Arap kökenli olmaları, Arapça konuşmaları ve kültürel benzerlik nedeniyle katılımcılardan K18, K25 ve K28 Arap müşterilerinin de olduğunu belirtmiştir:

K18: *“Suriyeliler geliyor, turist Araplar geliyor, Türkler geliyor. En çok Suriyeliler ve Araplar. “*

K25: *“Türkler %25 civarı. Araplar %75. Çünkü Arapların giyim tarzına yönelik ürünler yapıyorum ben.”*

K28: *“Karışık müşterilerim. % 40 Türkler geliyor. Ama Suriye'de çalışırken ticaret yaptığım Libya'dan, Cezayir'den, Lübnan'dan, Mısır'dan, Kuveyt'ten ve Katar'dan Arap müşterilerin de geliyor.”*

K26: *“%20 Türkler geliyor. Geri kalan Suriyeliler.”*

K29: *“En çok Suriyeliler. Ama Türkler de geliyor bazen doğum günü kutlaması vs. için. Suriyeliler düğünlerini burada yapıyor salon yetiyor. Salon çok büyük değil zaten.”*

Türklerden yemek, giyim, örf ve adet, dil vb. birçok açıdan farklılıklara sahip olan Suriyeliler bazı Türk müşterilerinin satılan ürünleri merak ettikleri için alışveriş geldiğini belirtmiştir. Türk marketlerinde satılmayan Suriye cipsi ve Türk lokantalarında bulunmayan falafel buna örnek gösterilebilir.

K1: *“Müşterilerimin çoğu Suriyelilerden oluşuyor. Ama bizde satılan ürünleri merak edip ya da temiz olduğumuzu görüp gelen Türk müşterilerim de oluyor.”*

K27: *“Suriyeliler geliyor daha çok. Türkler de merak edip geliyor. % 20 Türkler de geliyor diyebilirim.”*

K14: *“Suriyeliler geliyor çoğunlukla. 4-5 tane Türk müşterim oluyor günde. Halep tatlısı var mesela onu seviyor Türkler onu alıyor buradan. Bunun dışında Türkler genelde büyük zincir marketlerinden alışveriş yapıyorlar.”*

K10: *“Suriyelilerden oluşuyor. Türkler geliyor ne satılıyor diye bakıyorlar ama alan pek olmuyor. Pahalı geliyor biraz ürünler.”*

Katılımcı K19 ise işyerinde satılan ürünlere karşı yabancılaşma olduğunu için Türklerin tercih ettiği bir yer olmadığını belirtmiştir.

K19: *“Suriyeliler geliyor. Türkler yabancı bir ürün olarak düşündükleri ve içinde ne olduğunu bilmedikleri için gelmek istemiyorlar.”*

Oturulan yerde bir çevre edinmenin, komşuluklar kurmanın veya daha önce çalışılan yerde müşteriler ile sürekli iletişimde olmanın etkisiyle katılımcılardan K8, K20 ve K30 Türk müşterilerinin fazla olduğunu belirtmiştir.

K8: *“Türkler de var. Suriyeliler de. Uzun yıllardır bu semtte berberlik yapıyorum. Daha önce çalıştığım Türk berberinin yanında. O zamandır bu zamana gelen müşterilerimde var Türk ve Suriyeli. Uzun zamandır burada olduğum için Türk müşterilerim de var.”*

K20: “Müşterilerim %80’i Türklerden oluşuyor. Çünkü daha önce yanında çalıştığım Urfalı arkadaşımın müşterileri Türktü. O dükkânı bana devredince müşteriler de beni tanıdıkları için bana gelmeye devam ettiler. Yanımda çalışan eleman var mesela o da Türk.”

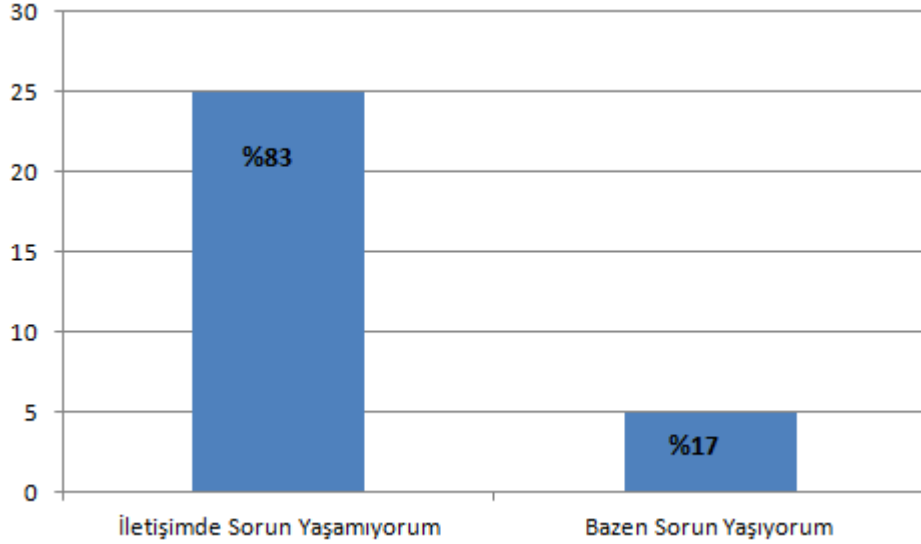
K30: “Türkler ve Suriyeliler %50. Bizim Suriyeliler dükkân açıyorlar sadece Suriyelilere yönelik yapıyorlar. Suriyeliler eti açık, asarak sever mesela. Türkler kapalı, streçli, eldivenli, temiz ister. Ben iki tarafa da uygun yapıyorum. Tabi Türklerden bazıları biz Suriyeli olunca gelmek istemiyor bazen de hakaret ediyorlar. Geçen biri bana hakaret etti mesela çok üzüldüm.”

Katılımlardan K30 Türk ve Suriyeli müşterilerinin olduğunu ancak iki tarafın da alışveriş yaparken dikkat ettiği ve önemseydiği şeylerin farklı olduğunu yukarıdaki şekilde ifade etmiştir. Katılımcı K30, bazen hakarete de mağruz kaldığını belirtmiştir. Türk toplumu, Suriyelilerin kalış süresi uzadıkça geri dönüş eğilimlerinin azalacağı ve vatandaşlığa sahip olarak kalıcı olarak Türkiye’de kalacakları düşüncesine sahip olmaktadır. Bu görüş işyeri sahibi olan Suriyeliler için daha güçlü şekilde kendini göstermektedir

2.4.7.2 Yerel Halk İle İletişim

Göç edenlerin yerel halk ile iletişimi, ekonomik entegrasyon parametrelerinden biri olarak görülebilir. Yerel halk ile iletişimi gelişen göç edenlerin, topluma kabulü ve uyumu daha hızlı bir hal almaktadır. Görüşmeye katılan katılımcıların yerel halk ile iletişim durumlarının nasıl olduğu sorusu sorulmuştur. Araştırma alanı olan Çarşamba Mahallesi Suriyeli nüfusun da yoğun olarak yaşadığı bir yer olsa da, işyerlerine gelen müşterilerinin çoğunluğu Suriyelilerden oluşsa da yerel halk ile etkileşimler kaçınılmaz olmaktadır. Çok belirgin, sürekli çatışma yaratan bir uyumsuzluk olmasa da bazı katılımcılar yerel halkla etkileşimde sorunların yaşandığını belirterek, kendileri hakkında düşünülen, sosyal medyada veya sözlü şekilde söylenen şeylerin yanlış olduğunu iletmıştır.

Grafik 15. Yerel Halk İle İletişim

Sosyal medyada ve halk arasında Suriyeliler hakkında söylenen birçok iddia bulunmaktadır: Yaptıkları alışverişe para vermedikleri, devletten yüksek miktar maaş aldıkları, vergi ödemedikleri, okullara sınavsız girdikleri, kira ödemedikleri vb. Katılımcılardan K1, K5 ve K7 kendileri hakkında söylenen bu iddialardan rahatsız olduklarını belirtmiştir:

K1: Türkler devletin bize maaş verdiğini, ücretsiz yaşadığımız düşünüyorlar. Bazen üzülüyorum sosyal medyada paylaşılan şeyleri görmek istemiyorum. Allah aşkına başka yabancılar yok mu Türkiye’de. İranlı da var Afganistanlı da var. Biz çok zor şeyler yaşadık. 6 yıl ailemi göremedim. Babam hala esir mesela.”

K5: “Sorun yaşamıyoruz ama bazen kira ödemiyorsun, vergi vermiyorsun diye konuşuyorlar. Bazen de otobüse binmek istemiyorum çocuklarımla. Rahatsız edici şekilde bakıyorlar. Bak bak kaç tane çocuk var diyorlar. “

K7: “Bazen yaşıyoruz. Siz burada çok zenginsiniz dükkân da açılmış altın da satılmış vs. diyorlar.”

Görüşmelerin yapıldığı Çarşamba Mahallesi aynı zamanda Suriyelilerin yoğun olarak yaşadıkları bölge olduğu için görüştükleri kişilerin de Suriyeli olması kaçınılmaz olmaktadır. K12, K13 ve K19 numaralı katılımcılar ise yerel halk ile çok fazla etkileşime geçemediklerini ancak genel olarak sorun yaşamadıklarını belirtmiştir:

K12: *“Yerel halk ile aram ne iyi ne kötü. Beş parmağın beşi bir değil. Problem yaşadığımız da oluyor arada. Çok fazla da konuşmuyoruz zaten.”*

K13: *“Burada yaşayan çok Suriyeli var. O nedenle pek iletişim olmuyor. Ama genel olarak problem yaşamıyoruz.”*

K19: *“Kötü değil iyi de değil. Çok fazla muhabbet etmiyoruz.”*

K23: *“Bazen sorun yaşıyoruz. Komşularıyla sorun oluyor. Mesela işyerimin karşısında yaşlı bir komşumuz var bana hadi Suriye’ye gidin diyor. Geçen tabelamızı kaldırımın kenarına koyduk diye şikâyet etmişler. Ama herkes aynı değil tabii ki.”*

Suriyelilerin kentlere göçünün başladığı ilk yıllarda durumun belirsizliği, farklılıkların ön plana çıkması vb. nedenlerle yerel halk tarafından şüphe ile yaklaşılması durumuna yol açmıştır. K10 ve K24 numaralı katılımcılar da ilk geldikleri zaman hoş karşılanmadıklarını ancak gün geçtikçe durumun ılımanlaştığından bahsetmiştir.

K10: *“Şu an problem yaşamıyoruz ama eskiden yaşıyorduk. Başta çok tepkili davranıyorlardı ama.”*

K24: *“İlk geldiğimizde dükkân açtığımızda kimse hoş geldin demedi. Herkes iyi şekilde karşılamadı, iyi şekilde bakmadı bize. Mahallede Suriyeliler gitsin diye söylendi hep. Şu anda insanlar alışmaya başladı.”*

K28: *“İyi ama bazen burada alkol alanlar oluyor kavga çıkartmak istiyorlar. Bunun dışında sorun yok.”*

K29: *“Genelde iyi ama bazen Suriyelilere karşı düşman oluyorlar. Polisi arayıp bizi şikâyet ediyorlar mesela.”*

Katılımcılardan bazıları ise yerel halk ile sorun yaşamadıklarını ve çevrelerinde Türk arkadaşlarının da olduğunu belirtmiştir.

K3: *“Sorun yaşamıyorum. Türk arkadaşlarım da var mesela. Türkçe öğreniyorum.”*

K9: *“Aramız güzel. Komşularımız da var Türk. Kardeş gibiyiz.”*

K14: *“Kimse sorun çıkarmıyor. İşimizi yapıyoruz biz.”*

K15: *“Türklerle aram çok iyi. Komşularım da var. Ama genç çocukların 14-15 yaşlarındaki yaklaşımları daha sinirli. Genel olarak iyi ama her şey.”*

K18: *“Aramız iyi. Burada işle ilgileniyorum sadece. İş ve ev arasında gidip geliyorum.”*

K20: *“Burada 8 yıldır aynı yedeyim. Herkesle iyi anlaşıyoruz. Beni tanıyorlar ve seviyorlar.”*

K22: *“Aramız iyi. Sen nasıl olursan karşı tarafta öyle davranıyor. Kötü olursan ona göre karşılığını alırsın.”*

K27: *“Çok iyi. Benim Çoğu arkadaşım Türk zaten.”*

Türkçe dilbilgisi seviyesi ilişkileri belirleyen önemli bir faktör olarak ortaya çıkmıştır. Katılımcı K25 Türkçeyi bilmesinin ona avantaj kattığını belirtmiştir. İlk gelen yıllarda dil bilmemekten dolayı insanların anlaşamadığına ancak zamanla bunun aşıldığına değinmiştir.

K25: *“Ben anlaşıyorum. Anlaşmayan da var tabili görüyorum. Ama yardımcı oluyorum, tercümanlık yapıyorum, yardım ediyorum. Ama nasıl desem 5 parmağın 5'i bir değil bazen. Yanda yaşlı komşumuz var onunla hep hal hatır soruyoruz. Her sabah sizi görmesem huzurum olmuyor diyor. Biz onu annemiz o bizi oğlu gibi görüyor. Hepimiz müslümanız. İlk başta geldiğimizde illa anlaşamadık. Çünkü diller yabancıydı. İletişimimiz yoktu. Benim iletişimimim iyi olmasında Türkçe bilmemim çok etkisi var mese-*

la. Dedem Gaziantep de doğmuş aslı Türk. Oradan Suriye 'ye göç etmişler. O da çok az da olsa Türkçe bilirdi. Diğer kökenlerim Arap. Suriye 'de doğdum büyüdüm."

Katılımcı K30 da Türkiye'ye ilk geldiğinde kasap dükkânında işçi olarak çalıştığını ve zamanla Türkçeyi iyi şekilde öğrendiğini belirtmiştir. Türk müşterileri ile arasının iyi olduğunu ve bu sayede Türk müşterilerinin arttığını söyleyen K30, Türkçeyi iyi derecede konuşuyor olmasının bunda etkili olduğunu dile getirmiştir:

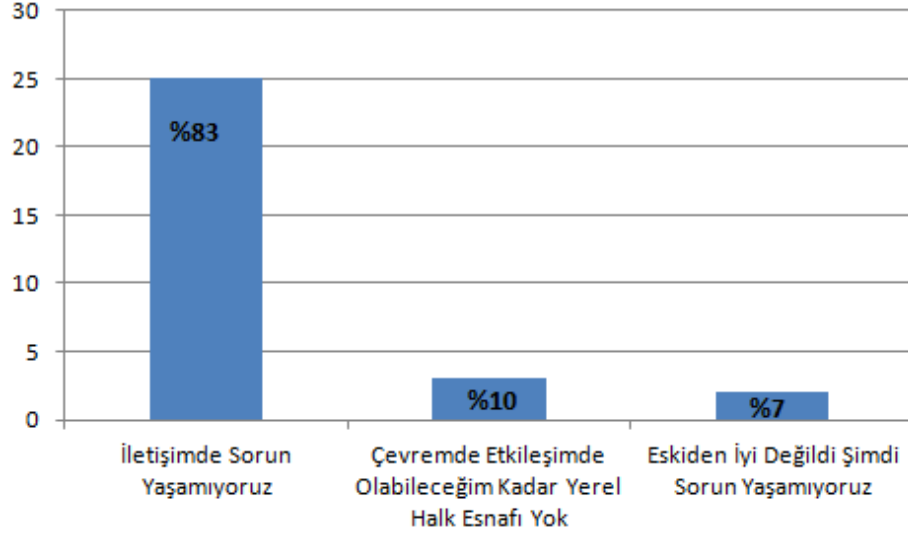
K30: "Aram çok iyi. Ben ilk geldiğimde işçi olarak çalıştım kasap dükkânında. Oradaki insanlarla birlikte bana yardımcı oldular Türkçeyi çok güzel öğrendim. Burada da müşterilerimle aram iyi olduğu için komşu komşuya söylüyor iyi bir yer burası diye müşterim artıyor."

Katılımcıların ifadelerinin genel olarak yerel halk ile etkileşimde sorun yaşanmadığı yönünde olduğu görülmektedir. Yaşanılan yerde uzun süre ikame eden veya daha önce Türk işverenlerin yanında çalışan katılımcıların yerel halk ile uyumunun daha iyi olduğu görülmektedir.

2.4.7.3 Yerel Esnafla İlişkiler ve İletişim

Görüşmeye katılan katılımcılara yerel halk esnafı ile ilişkileri ve iletişim durumları ile ilgili sorular da yöneltilmiştir. Verilen cevaplar, genel olarak yerel halk esnafıyla sorun yaşanmadığı yönündedir. Yerli işyeri sahipleri ile Suriyelilerin farklı müşteri profiline sahip olması aralarında gerilim ortaya çıkmasını önleyen bir faktör olmuş görünmektedir.

Grafik 16. Yerel Esnaf ile İletişim

25 katılımcı (% 83), yerel esnafla sorun yaşamadıklarını, 3 katılımcı çevrelerinde iletişim içinde bulunabilecekleri yerel halk esnafı olmadığını ve 2 katılımcı ise eskiden sorun yaşadıklarını ancak şu anda sorun yaşanmadığını belirtmiştir.

Yerel esnafla aralarının iyi olduğunu dile getiren katılım K5, birbirlerine ana dillerinin öğretilmesinde yardımcı olduklarını söylemiştir. Katılımcı K18 komşuluk ilişkilerinin iyi olduğunu dile getirmiştir:

K5: “Aramız iyi. Mustafa komşum var hatta Arapça öğrettim ona. O da bana Türkçe öğretti.”

K18: “Aramız iyi. Karşıda telefoncu var mesela anlaşıyoruz. Yemek ısmarlıyoruz. Onlar bize çay ısmarlıyor.”

K21: “Aramız iyi. Yanda dükkanda çay ocağı sahibi var Türk mesela. Camiye giderken, bir şey olduğunda dükkana bakıyor, yardımcı oluyor.”

K1: “Türk esnaflarla aramızda sorun yok.”

K7: *“Biz Çarşamba Mahallesiinde 12 kuyumcuyuz. 10’u Suriyeli, 2’si Türk kuyumcu. Hiçbiriyle sorun yaşamıyorum.”*

K15: *“Aramız iyi. Sorun yaşamıyoruz. Burada Suriyeli tatlıları yapıyoruz zaten. Benim yaptığım ürünleri yapan fazla dükkân yok.”*

K24: *“Bizi çok seviyorlar. Yan tarafta esnaf komşum var çok iyi anlaşıyoruz.”*

K25: *“Birbirimize alıştık artık. Selamlaşıyoruz, konuşuyoruz.”*

K4: *“Etrafımızda çoğu kişi Suriyeli ama Türk esnaflarla sorun yaşamıyoruz.”*

K11: *“Etrafımda çok fazla Türk esnaf yok zaten çoğu Suriyeli. Varsa da benimle aynı işi yapan yok.”*

K14: *“Etrafımızdaki çoğu dükkân Suriyeli. Birkaç dükkân var ama problem yaşamıyoruz.”*

K19: *“Çevremizde en çok Suriyeli esnaf var. Ama yerel esnaf ile aramız iyi.”*

Katılımcılardan 6 yıldır Bursa’da yaşayan ve Türkçe anlama-konuşma seviyesi az olan K13 ise Türklerle çok az etkileşimde olduğunu belirtmiştir. Katılımcı K22 de 5 yıldır Bursa’da yaşamasına karşın Türkçe konuşma-anlama seviyesinin az olduğunu ve etkileşimin az olduğunu belirtmiştir.

K13: *“Çevremde çoğu dükkân sahibi Suriyeli olduğu için etkileşim fazla olmuyor.”*

K22: *“Çevremde iletişimde olacağım Türk esnaflar pek yok.”*

Bazı katılımlar ilk geldikleri dönemde yaşanan çatışmaların ve gerginliğin azaldığını söylemiştir. Katılımcı K9’da konu hakkında yaşanan değişimi şu şekilde ifade etmiştir:

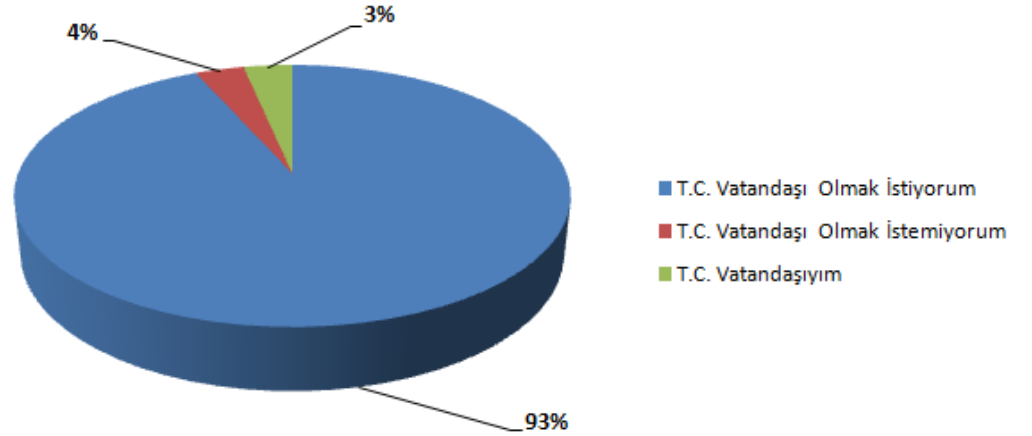

K9: “Şu an aramız iyi. 7 sene önce sıkıntı vardı mesela. Neden buraya geldiniz neden dükkân açtınız diyorlardı. Şuan problem yaşamıyorum.”

2.4.8 Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşlığı Konusu

Geçici koruma statüsü verilmesinin yanında “Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığına sahip olacaklar mı?” konusu Türkiye’nin gündeminde kalmaya devam etmektedir. Nitelikli işgücüne ve ailelerine yönelik çıkarılan Turkuaz Kart uygulamasının yanında T.C. kimliğine sahip olmak birçok alanda avantaj sağlamaktadır. Özellikle taşınmaz mülk sahibi olma konusunda geçici koruma belgesinin etkili olmaması, Türkiye’de kalış süresinin uzaması, yeni bir hayat düzeninin kurulması ve geri dönüş konusunda belirsizlik Suriyelilerin T.C. vatandaşı olmak istemelerinin başlıca nedenleri arasında gösterilebilir. Araştırmaya Katılanlara T.C. vatandaşlığı konusunda görüşleri sorulmuştur. Katılımcılardan 28’i vatandaş olmak istediğini, 1 katılımcı vatandaş olmak istemediğini ve 1 katılımcı ise zaten vatandaşı olduğunu belirtmiştir.

Şekil 20. T.C. Vatandaşlığı İstiyor musunuz?

Vatandaşlık istediğini belirten katılımcılar, geriye dönüşün belirsizliği, mülk sahibi olamama, seyahat konusunda kısıtlanma, yatırım yapamama gibi sebepleri öne sürmüşlerdir. Suriyelilerin, geri dönülmesi durumunda ne ile karşılaşacaklarını bilmemeleri vatandaşlığı her ihtimale karşı koruyucu bir garantör olarak görmelerine yol açmaktadır. Katılımcılardan K12 dönüş belirsizliği hakkında aşağıdaki düşünceleri dile getirmiştir:

K12: *“İstiyorum tabii ki. Ne zaman döneceğimiz belli değil Suriye’ye. Belki 10 yıl belki dönüş olmayacak belki de yarın inşallah.”*

Görüşmeye katılan katılımcılar vatandaşlığın kendilerine bir çok konuda rahatlık sağlayacağını belirtmiştir. Ticaret yapmaları nedeniyle seyahat etmeleri gerektiğini belirten bazı katılımcılar, tapu sahibi olamamaları nedeniyle işlerini geliştiremediklerini belirtmiştir. Geçici koruma kimliği altında mülk sahibi olamadığını belirten katılımcı K6 ve kimliği Bursa’ya kayıtlı olduğu için yol izni sıkıntısı yaşadığını belirten K18 düşünceleri aşağıda belirtilmiştir:

K6: *“Vatandaş olmak istiyorum ama olamıyorum. Ticaret yapabiliyoruz ama mülk sahibi olamıyoruz. Tapu yok mesela her şey kira.”*

K18: *“Olmak istiyorum ama herhangi bir şey gelmedi için vatandaş olmam için. Daha iyi şartlarda yaşamak için olmak istiyorum. Mesela ben işyeri sahibiyim, İstanbul’a gideceğim yol izni isteniyor kimliğim Bursa’ya kayıtlı olduğu için.”*

K28: *“Vatandaş olmak istiyorum inşallah. Pasaport almak istiyorum. Katarlı, Kuveytli müşterilerim de var. Ailem burada kalacak ama iş için gidip gelicem. Bir de şehir dışına çıkmak çok zor oluyor. Ticaret yapamıyorum.”*

Katılımcılardan K7 ve K10 aile üyelerinin T.C. vatandaşı olduğunu belirtmiştir:

K7: *“Babam, annem, kardeşim, erkek kardeşim hepsi aldı vatandaşlığı. Ama ben evli olduğum ve adresim başka yerde olduğu için daha olmadım. Sıra sıra alıyoruz. 2-3 sene sonra alacağım.”*

K10: “Babam vatandaş oldu. Ben de sıradayım vatandaşlık için bekliyorum.”

Katılımcılardan bazıları vatandaş olmak için belirli şartlar ve aşamalar olduğunu belirtmiştir.

K11: “Evet istiyorum. 2 yıl önce beni çağıldılar. Vatandaş olmak için aşamalar var. O aşamalardan geçmen gerekiyor. Yakın zamanda olmak istiyorum.”

K13: “İzni çıkardık vatandaş olabilmek için. Gereken tüm belgeleri çıkardık. Başvurduk. Vatandaş olmak istiyorum.”

K17: “İnşallah yakın zamanda istiyorum. Sıradayız vatandaşlık için.”

K20: “2 yıl önce başvuru yaptım. Aşamalar var vatandaşlık için. Ben 6. Aşamadayım mesela. Şimdi benim etrafımla olan ilişkiler araştırılıyor, nasıl biri olduğum çevremde nasıl görüldüğüm. Yakın zamanda vatandaş olacağım.”

K23: “Henüz aranmadık karakol tarafından. Aranıyorsun vatandaşlık için sürecin başlıyor. Ama vatandaş olmak isterim tabii ki.”

K30: “Vatandaş olacağım inşallah 1 sene içerisinde.”

Katılımcılardan gelen cevaplar, Suriyelilerin vatandaş olma isteklerinin yüksek olduğunu göstermektedir. Bu konu ile ilgili yapılan diğer bir çok araştırmada da benzer sonuçlar ortaya çıkmıştır. Vatandaş olmak istemelerinin altında yatan başlıca sebepler; vatandaş olduktan sonra hukuki haklardan faydalanmaları, toplumun dışında kalmaktan kurtulmaları, mülk sahibi olabilmeleri, ailelerinin geleceği konusundaki belirsizliğin giderilebilmesi olarak sıralanabilir.¹³¹

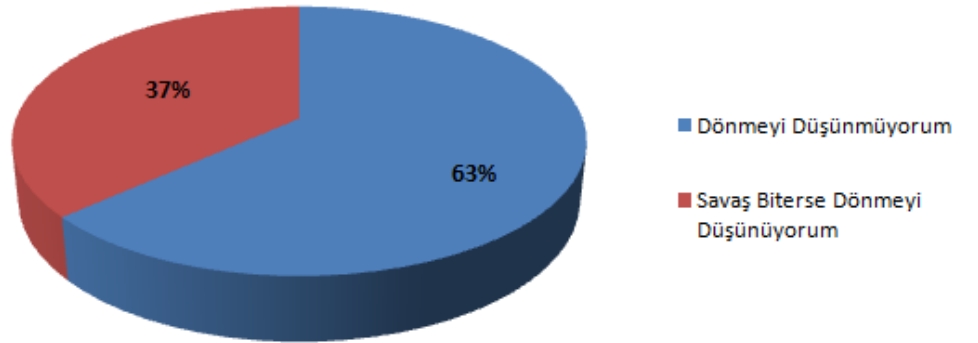
---

¹³¹ Emrullah Türk, “Suriyeli Göçmenlerin Türk Vatandaşlığı Hakkındaki Görüş ve Beklentileri”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 43(2020), s.169-171

2.4.9 Suriye'ye Geri Dönüş Eğilimi

Geri dönme eğilimi olmayan göçmenlerin geldikleri ülkede hızlı şekilde uyum sağlamayı hedeflemektedirler. 2011 yılından bu yana devam eden Türkiye'ye Suriyeli göçü artarak devam etmiştir. Bugün gelinen noktada Suriyeliler, büyük şehirlerde yaşamaya, sosyal hayata adapte olmaya ve çalışma hayatına girmeye devam etmektedir. Araştırma kapsamında yer alan kendi adına bağımsız çalışan Suriyelilerin geri dönüş eğiliminin sonuçlarına ulaşmak için "Hangi şartlar gerçekleşirse Suriye'ye dönersiniz?" sorusu yöneltiştir. Kendi işyerlerini açan, Bursa'da bir yaşam düzenine sahip olan katılımcıların genel anlamda Suriye'ye geri dönme eğilimlerinin olmadığı görülmüştür. Katılımcılardan 19'u (%63) Suriye'ye dönmeyi düşünmediğini, 11'i (%37) savaş bittiği takdirde dönmeyi düşündüğünü belirtmiştir.

Şekil 21. Suriye'ye Geri Dönme Eğilimi

Savaşın bitmesi durumunda Suriye'ye dönmeyi düşünen katılımcıların görüşleri aşağıdaki gibidir:

K1: *“Biz ne zaman savaş biter diye düşünüyüyoruz. Dönücez mi belli değil. Belki bu dükkânı kapatmayacağım. Burası açık kalacak Suriye’ye dönüp yeni dükkân açabilirim. Aileme para göndermek için geldim buraya. Babası savaşta esir düştü ve öldü mü yaşıyor mu bilmiyorum. Temiz bir hayata başladım burada. Türkiye’ye gelmek şu an çok zor kapalı kapılar. Annemin gelmesini istiyorum ama getiremiyorum.”*

Yukarıda düşüncelerini belirten katılımcı K1, savaşın bitmesi durumunda dönmek istediğini ancak işyerini kapatmayı da düşünmediğini söylemektedir. Suriye’ye dönerse orada da işyeri açmak istediğini dile getiren K1, ailesinin Suriye’de olduğunu ve onlara çalışıp kazandığı parayı gönderdiğini söylemektedir.

K2: *“Savaş bitsin gideriz. Dükkânı bir arkadaşıma bırakıp gideriz. Herkes gitmek istiyor. Türkiye’den memnunuz ama sonuçta toprağımız orada.”*

K3: *“Esad düşerse o zaman düşünürüm. Şu durumda dönmeyi düşünmüyorum.”*

K5: *“Esad giderse o zaman dönmek isterim.”*

K6: *“Savaş bitince dönmek istiyorum. Suriye’de her şeyimiz var ama savaşın bitmesini bekliyorum.”*

Katılımcılardan K12 ise savaşın bitmesi durumunda kalmak istemediğini, işyerini satmayı göze alıp Suriye’ye dönmek istediğini aşağıdaki sözlerle belirtmiştir:

K12: *“Savaş bitince dönmek istiyorum. Hiç durmak istemem burada o zaman.. Dükkânımı satar giderim. Vatandaş olursam da gezmek için gelirim Türkiye’ye.”*

K13: *“Savaş biterse dönmek istiyorum. Burada her şey kira orada kendi dükkânım, evim vardı.”*

K15: *“Savaş bitince dönmek istiyorum. Orada akrabalarım var ama herkes kendi ailesine bakıyor, herkesin kendi yaşamı var.”*

K19: *“Savaş bitip orada işler düzelince dönmek istiyorum.”*

K21: *“Suriye’ye dönmek isterim elbette ama hayat normal düzene dönerse, uygun yaşam şartları olursa. Ama şu anda Türkiye’de memnunum hayat düzenimden.”*

Yukarıda düşüncelerine yer verilen K19 ve K21 Suriye’de savaşın bitmesinin yanında oradaki işlerin ve hayatın normal düzene dönmesini de istedikleri görülmektedir. Savaş bitse de harabe olmuş şehirleri yeniden inşa etmek, ticari faaliyetlerin normal haline dönmesi ve yaşanabilir hale gelmesi zaman alacaktır. Bu nedenle geri dönmek konusundaki çekincelerin de biri de sil baştan kurulmak istenilmeyen hayat tarzı olduğu söylenebilir.

K26: *“Savaş biterse gitmek isterim. Ama vatandaşlık alırsam kalmak da isterim.”*

Katılımcı K28, savaş bitince dönmek istediğini aşağıdaki şekilde ifade ederek, kendini büyük bir hapisanede gibi hissettiğini belirtmiştir:

K28: *“Savaş bitince dönmek istiyorum. Burası büyük bir hapis gibi oluyor bazen. Çünkü başka şehre bile gidemiyorum. Bazı Suriyeliler fabrikalarda çalışan memnun değiller. Sigorta falan yok. Asgari ücretten daha az alıyorlar. İnşallah döneceğiz.”*

Görüşmeler Suriye’ye geri dönmeyi düşünmeyen katılımcıların çoğunlukta olduğunu göstermiştir. Katılımcılardan K4, geçim kaynağının burada olduğunu ve Türk vatandaşı olduğunu, Türkiye’de kalmak istediğini belirtmiştir.

K4: *“Burada kalmak istiyorum. Çünkü bütün geçim kaynağım burada. Türk vatandaşım da zaten.”*

Tezin çalışma alanına giren kendi adına bağımsız çalışan Suriyeliler, Suriye’den getirdikleri veya burada çalışıp kazandıkları para ile ticari faaliyete başlamışlardır. Geri gönderilme durumlarının da farkında olarak risk alan katılımcılardan bazıları Suriye’de kendilerini bağlayan unsurların kalmadığını belirtmiştir. K7, K8, K20 ve K24 Suriye’de hiçbir şeylerinin kalmadığını bu nedenle dönmek istemediklerini ifade etmiştir:

K7: *“Dönmek şu anda istemiyorum. Para getirdim oradan. Orada hiçbir şeyim kalmadı. Eşim, ailem hepsi burada yaşıyor.”*

K20: *“Benim ailemin hepsi Burada. Orada hiçbir şey kalmadı. Dönmek istemiyorum. Burada çalıştım, en büyük sabrımı burada verdim, dükkân açtım. 21 yaşında geldim. Dönmek istemiyorum.”*

K8: *“Dönmek istemiyorum. Ailem, çevrem her şey burada.”*

K24: *“Dönmek istemiyorum. Orada evim, fabrikam ve arabam vardı hepsini kaybettim.”*

Suriye’de kendisi ve ailesi için iç savaşın derin izlerini taşıyanlar da geri dönmek istememektedir. Katılımcılardan K8, küçük yaşta Suriye’den ayrıldığını ve oraya dair hatırladığı şeylerin olmadığını ifade ederek, giderse de turist gibi gitmek istediğini ifade etmiştir:

K18: *“Belki başka bir zamanda dönmek isterim ama turist gibi. 15 yaşında buraya geldim. Burada büyüdüm. Suriye’ye dair hiçbir şey hatırlamıyorum. Buraya alıştık. Ekmeğimizi buradan kazanıyorum.”*

K9: *“İstemiyorum Suriye’ye dönmek. Savaş bitse dahi dönmek istemiyorum. Burada yaşamaktan memnunum.”*

Katılımcılardan K10, Suriye’de yaşayan akrabalarının ve mülklerinin de bulunmasına karşın olaya maddi açıdan bakarak dönmek istemediğini aşağıdaki şekilde ifade etmiştir:

K10: *“Yani şuan ben dönmem. Her şeyim burada. Orada da var mülküm akrabalarım da var. Ama şu an gidilmez. Daha savaş bitmedi dolar yüksek. Savaş biterse de buradaki durum nasıl olacak onu bilmiyorum. Şu an bu caddede 6 dükkânım var. Gitmek kolay da değil ama diğer taraftan vatan.. O zaman belki bizi buradan zorla gönderirler Allah bilir.”*

Suriyelilerin Türkiye’de evlilik oranlarının ve doğum sayılarının yüksek olduğu bilinmektedir. Türkiye’ye göç eden bebek ve çocukların Türkiye’de büyüyerek Suriye’ye dair orayla bağ kurmaya yardımcı anılarının olmaması, Türkiye’deki yaşam tarzına ve arkadaş çevresine küçük yaşta alışmaları, okula başlayıp Türkçe dilini öğrenmeleri vb. bir çok nedenle Suriyeli çocukların Türkiye’ye daha hızlı adapte olduğu söylenebilir. Katılımcılardan K11, K14 ve K16 çocuklarının burada eğitim alıp Türkçe öğrendiğini aşağıdaki düşüncelerle belirtmiştir:

K11: *“Kalmak istiyorum. Çocuklarım burada, okula gidiyorlar, alıştılar buraya. İleride inşallah vatandaş olursam % 90 ben burada kalırım.”*

K14: *“Şuanda dönmek istemiyorum. Orada hiçbir şeyimiz kalmadı. Hayatımız kalmadı. Kızım burada okula gidiyor Türkçe öğreniyor. Orada hiçbir şey yok.”*

K16: *“Oradaki evim, dükkânım hepsi gitti. Burada her şeyim ayarlı artık. Çocuklarım okula gidiyor. Geri dönmek istemiyorum.”*

K17: *“Şu an buradayız. Çok şükür iyi durumumuz. Suriye’de istikrar yok, elektrik, su kısıtlı. Her şey pahalı orada. Ailem, çocuklarım burada. Dönmek istemiyorum.”*

K22: *“Burada her şeye baştan başladım. Dükkânım var, 5 yıldır buradayım. Çocuklarım burada okuyor. Dönmek istemiyorum.”*

K23: *“Suriye’ye dönmek istemiyorum. Buraya alıştım. Düzenim burada. İşyerim var, aracım, evim.”*

K25: *“Ben eğer vatandaş olursam burada kalırım. Yoksa gönderirlerse mecbur döneriz. Çocuklarım burada okuyor, Türkçe öğreniyorlar, arkadaşları Türk. O yüzden dönmek istemiyorum.”*

K27: *“Ben şu an dönmek istemiyorum. Ne zaman dönmek isterim savaş biterse, Suriyeliler giderse geri dönerse burada iş kalmaz zaten. Ama turizm şirketime devam ederim. 1 milyon para verdim turizm şirketini açarken. Savaş biterse orada da yeni düzen kurulacak, işler kurulacak. Oraya da gidip gelirim.”*

K29: *“Suriye’ye dönmeyi düşünmüyorum. Belki ziyaret için giderim. Kendi işimi kurdum. Ailem burada, çocuklarım okula başladı.”*

Katılımcılardan K30, Suriye’ye dönmesi halinde burada öğrendiği meslek tecrübelerini oraya da götürerek, daha geniş kapsamlı iş kurma fikrinin bulunduğunu belirtmiştir:

K30: *“İnsan bir yerde kurulu düzene sahip olunca başka yere gitmek zor oluyor. Niye? Ben burada temiz yaşama alıştım. İnternet, doğalgaz, su, elektrik her şey var. Ben oraya gitsem her yer yıkık, yokluk var. Eğer orası düzelirse giderim düzeleceğini sanmıyorum ama temelli değil. Burada öğrendiklerimi orada uygulardım. Bizim orada böyle tezgâh yok mesela paket etler yok. Bizim orada kasaplarda dana ayrı tavuk ayrı kuzu eti ayrı. Burada birleşik hepsi. Oraya gitsem bunu yaparım. Uluslararası iş kurarım.”*

Katılımcıların çoğunluğu burada kurulu bir düzene sahip olduklarını belirtmektedir ve buna bağlı olarak geri dönme eğilimlerinin düşük olduğu görülmektedir. Suriye’ye savaş biterse dönmeyi düşünenlerle birlikte oradaki yaşam nabzının normal seyrine dönmesini bekleyenler de bulunmaktadır.

Türkiye’de doğan veya büyüyen Suriyeli bir kuşağın varlığı yadsınamaz bir gerçektir. Çocukları Türkiye’de okuyan buradaki çevreye uyum sağlayan katılımcıların kendilerinden çok çocuklarının hayat düzeninin bozulmaması için geri dönmek istemedikleri söylenebilir. Bazı katılımcılar küçük yaşta Türkiye’ye gelmelerinden dolayı Suriye’ye dair hatırladıkları bir şey bulunmadığını ifade etmiştir. Genel itibari ile katılımcıların Suriye’ye geri dönmek istemedikleri ya da savaş biterse dönmeyi düşündükleri görülmektedir. Bu sonucun altında yatan nedenlerin Suriye’ye geri dönüldüğü takdirde yeni bir hayat düzeni oluşturmanın zorluğu, Suriye’de hayatın normal seyrine dönülmediğinin düşünülmesi, Türkiye’de kurulan düzenden vazgeçilmek istenmemesi, çocuklarının eğitim hayatlarına devam etmeleri ve Türkiye’ye alışmaları vb. sebepler bulunmaktadır.

3. BULGULAR

Görüşme yapılan kendi adına bağımsız çalışan Suriyelilerin yaş aralığının 19-57 ve yaş ortalamasının 33 olduğu görülmektedir. Türkiye’de genç bir nüfusa sahip olan Suriyeliler, toplumsal hayata adım attıkları günden itibaren yaşamlarını devam ettirebilmek ve para kazanmak için çalışma hayatının içerisinde yer almaktadır. Görüşmeye katılan 30 katılımcının hepsi erkektir. Suriyeli erkek ve kadınlar arasında eğitim seviyesi ve nitelik bakımından büyük bir farklılık bulunmasa da çalışan kadınların oranı düşüktür ve genel olarak evde yapılabilen işler ön plana çıkmaktadır.¹³² Katılımcılardan 15’i ilkokul-ortaokul, 15’i lise –üniversite mezunudur. Yabancıları oldukları bir ülkede ticari faaliyette bulunan Suriyelilerin, yaptıkları iş için gerekli olan yeteneklere paralel olarak eğitim seviyesinin %50 oranla lise ve üstü olması olağan karşılanabilir bir durumdur. Katılımcıların büyük çoğunluğu evli olup aile ve çocuklarını geçindirmekle sorumlu kişiler olarak karşımıza çıkmaktadır. Katılımcıların Türkiye’de kalış süresi ortalama 6,5 yıl, Bursa’da ortalama kalış süresi 6 yıl olarak karşımıza çıkmaktadır. Yıllara göre Türkiye’de bulunan Suriyelilerin sayısının 2013-2018 yılları arasında artarak devam ettiği söylenebilir. Resmi rakamlara göre 2014 yılındaki Suriyeli sayısı 2013 yılındaki Suriyeli sayısının yaklaşık olarak 7 katı civarındadır¹³³. Bursa’ya yaşanan Suriyeli göçünün de 2014 yılından sonraki belirtilen dönemde en yüksek seviyeye geldiği görülmektedir. Katılımcıların Türkçe konuşma-anlama seviyelerinin genel anlamda iyi olduğu ve kendilerini ifade etme konusunda sorun yaşamadıkları söylenebilir. Türkçe konuşma-anlama seviyesi zayıf olan katılımcıların yaşlarının daha yüksek veya Türkiye’de kalış süresinin daha düşük olduğu görülmektedir. Katılımcılardan bazıları kendi işyerlerini açmadan önce Türklerin yanında çalıştıklarını belirtmiştir. Özellikle Türklerin yanında çalışan katılımcıların, Türkçe konuşma aksanının bile yerel halktan farklı olmadığı gözlemlenmiştir.

---

¹³² Aslı Şahankaya Adar, Türkiye’de Yeni Prekarya Suriyeli İşgücü mü?, “Çalışma ve Toplum”, C: 2018(1), S.56, s.21-22

¹³³ <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> (21.09.2021)

Katılımcıların çoğunluğu apartman dairesinde yaşamaktadır ve 1'i hariç hepsinin kaldığı yerin durumu kiradır. Kaldığı evin kendine ait olduğunu söyleyen katılımcı, babasının Türk vatandaşı olduğunu belirterek bu nedenle kaldığı eve kira ödemediğini iletmiştir. Geçici koruma altında bulunan Suriyelilerin mülkiyet hakkının olmamasının, kalınan yerin durumunu doğrudan etkilediği söylenebilir. Araştırma yapılan bölgede müstakil evlerden çok apartman dairelerinin bulunması da sonuçta etkili bir unsur olarak görülebilir.

Bursa'da yaşamının iyi veya kötü yönleri hakkında katılımcılar, genel itibari ile birbirine benzer unsurları içeren cevapları vermişlerdir. Katılımcıların geneli kira fiyatlarının yüksek olduğunu dile getirmiştir. Suriyelilerin göç ettiği kentlere geldikleri ilk yıllardan itibaren kiralık evlere olan talebin fazla olması nedeni ile evlerin değerinde artış meydana gelmiştir.¹³⁴ Kiralık evlerin değerinde yaşanan artış yıllar geçtikçe düşüş göstermemektedir. Bursa'nın iş imkanı olarak bazı illere kıyasla daha az alana sahip olduğunu belirten bazı katılımcılar, diğer taraftan aile yaşantısı için daha uygun bir şehir olduğunu da eklemiştir. Katılımcılardan bir çoğunun Bursa'yı iş imkânları yüksek, insanların yaklaşımının iyi ve sakin bir şehir olarak gördüğü söylenebilir.

Katılımcıların işyerlerinin faaliyet gösterdikleri alanlar çeşitlilik göstermektedir: Telefoncu, berber, kasap, kuyumcu, kahveci, bakkal, tatlıcı, fast-food, kuruyemişiçi, fotoğrafçı, giyim, yöresel gıda lokantası. Temel ihtiyaçların karşılanmasına yönelik faaliyet alanları olan işyerlerinden 18'i gıda, 10'u hizmet ve 2'si giyim sektörü altında gösterilebilir. Genel çerçevede işyerlerinin insanların temel ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik olduğu görülmektedir.

Görüşme kapsamında olan 30 işyerinden 1 yıldan fazla açık olan işyeri sayısı 26'dır. 3 yıl ve üstü işyeri faaliyetlerine devam ettiğini belirten 11 katılımcı bulunmaktadır. Katılımcılardan bazıları Bursa'da veya başka şehirde şubelerinin de olduğunu ve faaliyetlerinin devam ettiğini belirtmiştir. Şubeleri bulunan işyerleri olan Suriyelilerin ekonomik uyum sürecinin daha başarılı olduğu söylenebilir. Genel itibari ile Suriyelile-

---

¹³⁴<https://www.milliyet.com.tr/gundem/suriyeliler-sinir-illerinde-kira-ve-emlak-fiyatlarini-ucurdu-1846010> (21.09.2021)

rin yoğun yaşadığı yerlerde şubeleri bulunan işyerleri, ticari faaliyetlerini sağlamlaştırarak, istihdam alanı yaratmaktadır.

Ekonomik uyumun ölçütlerinden birinin de “iş benzerliği” olduğu söylenebilir. Katılımcıların 20’si (%67), Suriye’de yaptıkları işle Türkiye’de yaptıkları işin aynı olduğunu ifade etmişlerdir. Göç edilen ülkede yapılan işin alanı, niteliği ve vasfı Göç ettikleri ülkede yapacakları işi de doğrudan etkilemektedir. Meslek sahibi olanların göç ettikleri ülkede de mesleklerini icra etmek istemeleri ekonomik uyumlarını doğrudan etkilemektedir. Meslek sahibi olanların ekonomik uyumu daha kolay olmaktadır. Farklı iş yaptıklarını belirten katılımcıların ise Suriye’deki işlerinin genel olarak taşınmaz makineler (devere, dokuma makineleri), değerli aletler ve eşyalar (telefon,altın vb.) ya da öğrenci oldukları görülmektedir. Mesleklerini yaparken kullanılan makinelerin, eşyaların ulaşılabilirliği ve değeri de yapılan iş de önemli bir ölçüt olarak görülebilir. Örneğin Suriye’de mesleği dokumacı olan birinin mesleğini icra edebilmesi için gereken makinenin fiyatıyla, bir berber için gerekli olan alet edevatlar aynı değildir.

Katılımcıların 20’si (%67), işyerlerinin açılış sermayesini Suriye’den getirdiğini, 7 katılımcı (%23) Türkiye’de kazandığını ve 3 katılımcı (%10) Suriye’den de getirdiğini ancak Türkiye’de de kazandığını belirtmiştir. Katılımcıların çoğunun açılış sermayesini Suriye’den getirdiği görülmektedir. Bazı katılımcıların yanlarında getirdikleri sermayelerini yatırıma dönüştürmeden önce topluma uyum sürecini atlatmayı ve Türkçe konuşma-anlama seviyelerini yükseltmeyi hedefledikleri görülmektedir. Sermaye sahibi olmayan göç edenlerin ekonomik entegrasyon süreci daha zor ilerlemektedir.

Görüşmeye katılan katılımcılar genel olarak ürünleri Türkiye’deki toptancılardan veya fabrikalardan tedarik ettikleri görülmektedir. Katılımcılardan bazıları ürünlerin üretimlerini açtıkları fabrika, atölye ve fırınlarında yaptıklarını belirtmiştir. Ürünlerin üretiminin başlangıcından satışa hazır hale gelmesine kadar olan basamakları kendilerinin yaptıklarını belirten Suriyelilerin, ekonomik uyum sürecinin olumlu şekilde ilerlediği söylenebilir.

İşyerlerinin günlük olarak kazandıkları ciro, ilgili işyerinin devamlılığının sağlanmasında büyük etkiye sahiptir. Katılımcılara yöneltilen günlük kazanılan ciro sorusuna ise genel olarak 0-1000 TL arası olarak yanıtladıkları, yüksek sayıda katılımcının

da cevap vermek istemediği söylenebilir. Covid-19 virüsünün ithalat ve ihracatı olumsuz etkilemesi, işyerlerinin kapanması ve iş yoğunluğunun azalması alım gücünü de düşürmektedir.

Katılımcılar genel olarak işyeri açmak için aranan temel şartların geçici kimlik kartlarının işyerinin açılacağı yerleşim yerine kayıtlı olması ve çalışma izinlerinin alınmış olması olarak belirtmişlerdir. Aynı şart bağımlı çalışanlar için de geçerlidir. Bu sayede belirli il ve iş alanlarda yaşanabilecek yığılmaların önüne geçilmesinin hedeflendiği söylenebilir. Katılımcılardan çoğu muhasebecilerinin yol gösterici olarak işyeri açılış evrelerinde kendilerine yardımcı olduğunu ve açılış sürecinde afakî bir sorunla karşılaşmadıklarını ancak çalışma izni ve ruhsat alma işlemlerinin uzun sürdüğünü belirtmişlerdir.

Katılımcıların çoğu, işyeri açmak için işlemlerin başlatılması ile işyerlerinin açılması arasında geçen sürenin 1 ay olduğunu ifade etmişlerdir. 1 aydan daha kısa veya daha uzun süre işyerlerini açmak için bekleyen katılımcılar olmak ile birlikte işyeri açmak için belirtilen şartların uygun olup olmaması ve işyerinin faaliyet alanı da bu süreci etkileyebilmektedir. Türkiye’de uygulanan e-devlet uygulaması ile birçok işlem fiilen kurumlara gitmek gerekmeden internet üzerinden alınan dokümanlar ve başvurular ile kolayca halledilebilmektedir. Geçici koruma altındaki Suriyeliler de sahip oldukları geçici koruma kimlik numarası ile e-devlete giriş yapabilmektedir. Sistemin genel olarak sunduğu kolaylıklar üzerinden sürecin hızlı işlediği belirtilmektedir. Diğer yandan katılımcıların çoğunluğu ruhsat alma ve çalışma izni alma işlemlerinin diğerlerine göre daha uzun sürdüğünü belirtmiştir.

Suriyelilerin işyeri açma sürecinde de başvuracakları kamu kurumları (belediyeler, vergi daireleri, Ticaret odaları) ile iletişim süreci ekonomik entegrasyonu etkileyen etmenlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Katılımcıların birçoğu işyerlerine Arapça tabelalar, temizlik kuralları, Covid-19 tedbirleri, vergi-ruhsat sorgulama ile ilgili konularda denetlendiğini belirten katılımcılar ara ara denetimlerin yapıldığını, uyarıldıkları konularda gereken şartları yerine getirdiklerini iletmişlerdir. Görüşmeye katılan katılımcıların büyük çoğunluğu kamu kurumları ile ilişkilerinde sorun yaşamadığını belirtmiştir.

Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı yerlerde açılan işyerlerinin ağırlıklı müşterileri Suriyeliler olduğu için işyerlerinin sürekliliği artmaktadır. Suriyelilerin kendi kültürlerine, yeme alışkanlıklarına ve giyim tarzlarına yönelik ürünlerin ticaretinin yapılması daha çok Suriyeli müşteri çekerek işyerinin devamlılığını sürdürmektedir. Katılımcılardan bazıları Türk müşterilerinin de bulunduğunu belirtmişlerdir. Görüşmeciler gelen Türk müşterilerinin, merak nedeniyle, zaman geçtikçe kazanılan güven sayesinde ve Türklere de yönelik satılan ürünlerin bulunması nedeniyle arttığını belirtmektedir.

Yerel halk ile iletişimde genel olarak problem yaşamadıklarını belirten katılımcılar, işyerlerinin bulunduğu yerde çok fazla Suriyelinin olması nedeniyle yerel halkla etkileşimlerinin çok fazla olmadığını da belirtmektedir. Katılımcılardan bazıları da ilk geldikleri zamanla şimdi arasında fark olduğunu, insanların zamanla kendilerine alıştığını ifade etmiştir.

Göçmenler, ekonomik entegrasyonun etrafında yararlanacakları hakların daha geniş olacağını düşündükleri için göç ettikleri ülkenin vatandaşı olmak istemektedir. Göçmenler hangi göç kavramı altındaki statüye sahip olursa olsun, kalıcılığının tescillenmesi için vatandaş olmak isteme eğilimleri bulunmaktadır. Suriyelilerin ileriki yıllarda T.C. vatandaşı olup olmayacağı konusu halen gündemde olan ve tartışması yapılan bir konudur. Genel fikir vatandaşlık verilmesi durumunda Suriyelilerin kalıcılığının tescilleneceği, geri dönüşlerin olmayacağı yönündedir. Araştırma kapsamında görüşülenlerin hemen hemen tamamının vatandaş olmak istediği görülmektedir. Ne zaman geri döneleceğinin belirsizliği, Türkiye’den geri gönderilme korkusu ve ticari faaliyetlerinin sekteye uğraması vb. unsurların vatandaş olmak istemelerinin temel nedenleri arasında yer almaktadır. Katılımcılar vatandaş olmaları durumunda sahip olacakları hakların ticari faaliyetlerini olumlu yönde etkileyeceklerini düşünmektedir.

Görüşme yapılan katılımcılardan çoğunluğunun Suriye’ye geri dönmek istemedikleri ortaya çıkmıştır. Geri dönme isteklerinin azalması, Türkiye’ye uyum sağlama çabalarını yoğunlaştırmaktadır. Diğer yandan, savaşın bitmesi ve hayatın normale dönmesi halinde Suriye’ye dönerlerse orada da işyeri açarak, burada öğrendikleri deneyimleri Suriye’deki işyerine taşımak ve uluslar arası ticaret yapmak istediklerini belirtmişlerdir

SONUÇ

Suriye’den göçün başladığı ilk yıllarda zorunlu göçle gelenler sınır bölgelerine yakın yerlerde oluşturulan “minyatür şehir” olarak adlandırılabilir kamplarda yaşıyorlardı. Ancak zaman içinde gelenlerin sayısının beklenenin çok üstünde olması ve kısa dönemde geri dönüşlerinin gerçekleşmeyeceğinin anlaşılması üzerine politika değişikliği yapılarak şehirlerde yerli halkla birlikte yaşamalarına imkan veren düzenlemeler yapılmaya başlandı. Suriyelilerin kamplar dışına çıkarak şehirlerde Türklerle birlikte ve iç içe yaşamaya başlamaları sosyal, ekonomik ve kültürel uyum (entegrasyon) sorunlarını ve bu sorunları çözmek için politika arayışlarını da beraberinde getirdi.

Suriyeliler ilk yıllarda, Hatay, Urfa, Antep ve Adana gibi sınıra yakın illerde yoğunlaşırken zaman içinde, Devletin merkezi birimler ve yerel yönetimlerle düzenleyici ve destekleyici faaliyetleri ile İstanbul başta olmak üzere Türkiye’nin gelişmiş ve nüfus yoğunluğu yüksek olan illerine doğru bir iç göç hareketi de başlattılar. Nüfus olarak Türkiye’nin 4’üncü yoğun nüfusa sahip olan illerinden Bursa’da bu göç hareketinden doğrudan etkilenen şehirlerden biri oldu. Bursa 2021 yılı itibarıyla Suriye’lilerin yoğun olarak yaşadığı 7’nci şehir olarak yerini aldı.

Bursa’ya gelen Suriyeliler, Suriyeliler arasında “Bursa’nın Halep’i” olarak adlandırılan Çarşamba mahallesinde yoğun olarak yaşamaya başladılar. Bu nüfus yoğunlaşması Suriyelilerin günlük gıda, giyim ve kişisel bakım ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik yeni işyerlerinin açılmasını da beraberinde getirdi ve bir yıldan diğerine artan sayıda işyeri sahibi olan kendi adına bağımsız çalışan Suriyeli grubu ortaya çıktı. Bu çalışma Bursa’da Çarşamba semtinde işyeri sahibi olan Suriyelilerin ekonomik entegrasyonu üzerine gerçekleştirmiştir. Suriyelilerin ekonomik ve sosyal entegrasyonu üzerine yapılan akademik çalışmalar ağırlıklı olarak sanayi ve hizmetler kesiminde bağımlı olarak çalışan Suriyeliler üzerine yapılmıştır. Kendi adına bağımsız çalışan Suriyelilerle ilgili bu çalışma bu bakımdan özgün bir çalışmadır.

Bursa merkez Çarşamba mahallesinde yapılan görüşme ve gözlemler sonucunda öncelikle işyeri faaliyet alanlarının temel ihtiyaçların karşılanmasına yönelik işyerleri

olduğu ve Suriyelilerin tüketebileceği, giyebileceği ve kullanabileceği ürünlerin ön planda olduğu görölmektedir. İşyerlerinin çoğunluğunun 1 yıldan fazladır açık olması ve başka il ve ilçelerde şubeler açmaya başlamaları ekonomik entegrasyon sürecinin başarılı olma yolunda olduğunun göstergelerinden biri olarak sayılabilir.

Araştırma, Türkçe konuşma ve anlama bilgisi ve yerli halkla Türkçe iletişim kurma başarısı yüksek olan Suriyeli işyeri sahiplerinin işyerlerinin yerli halkı da müşteri portföyüne dahil ettiği ölçüde ciro artışı sağladığı ve entegrasyon sürecini çabuklaştırdığı dikkat çekmiştir.

Görüşme yapılan katılımcıların bir kısmının Türkiye'ye getirdikleri birikimleri ile kendi adına bağımsız işyeri açtıkları, daha az sayıda kişinin ise Türkiye'de bağımlı çalışarak sağladıkları birikimle işyerlerini açtıklarını belirtmişlerdir. Bir kısım işyeri sahibinin Suriye ile aile ve akrabalık ilişkilerini sürdürdükleri ve bunun da Türkiye'ye entegrasyonlarını kolaylaştırdığını belirtmişlerdir.

Suriyeli nüfusun yoğun olduğu semt ve mahallelerde açılan işyeri sayısının çokluğu, tüketici kitleye kolay erişim sağlama amacıyla yapılmıştır. Yerli müşteri sayısı arttıkça diğer yerlerde işyeri açma eğiliminin artması beklenmektedir. Suriyeliler, Suriyeli işyeri sahiplerinden alış veriş yapmayı daha güvenli bulmakta ve tercih etmektedirler.

Kendi adına bağımsız çalışanlar arasında Suriyeye geri dönme eğilimi son derecede düşüktür. Açtıkları işyerleri ekonomik olarak başarılı oldukça Türkiye'de kalma eğilimleri de artma eğilimindedir. Sınırlı sayıdaki katılımcı geri dönüş isteği olduğunu belirtmişlerdir.

Yapılan görüşmeler ve gözlemler Suriye'de meslek sahibi olan Suriyelilerin Türkiye'de de aynı işi yaptıkları görölmüştür. Özellikle berber, kuyumculuk, tatlıcılık, kasaplık, tekstil ürünleri üretimi vb. meslek grupları Suriye'de olduğu gibi Türkiye'de de aynı mesleği yapmaktadır.

Göç edenlerin sermaye birikimleri ile gelip gelmemeleri ekonomik entegrasyon sürecini doğrudan etkilemektedir. Çarşamba mahallesinde yapılan gözlem ve görüşmeler sonucunda Suriye’den belli bir sermaye ile gelenlerin ekonomik entegrasyon sürecinin daha hızlı işlediği görülmektedir. Sermaye ile gelmeyenler ise işyerlerini açmadan önce başlangıçta Türklerin yanında çalışıp para biriktirdikleri görülmektedir.

Görüşmeler, işyeri açma ve ruhsat alma süreçlerinde belediyeler başta olmak üzere kamu kurum ve kuruluşları ile ilişkilerin sorunsuz yürüdüğünü, süreçlerin normal seyrinde ve zamanında tamamlandığını ve Türk işyeri sahipleri ile aralarında bir ayırım yapılmadığını ortaya koymuştur. Kamu kurumları ile ilişkilerde Türk muhasebeci kullanmaları süreçleri kolaylaştırmış görünmektedir.

Kendi adına bağımsız çalışanların işyerlerinin ekonomik başarısı ve sürekliliği arttıkça Türkiye’de kalma süreleri uzamakta, geri dönüş istek ve eğilimleri zayıflamaktadır. Çalışmanın en belirgin sonuçlarından biri göçün sonraki dönemlerle ilgili gelişme seyrini ortaya koyan bu tespit olmuştur. Bu araştırmanın sonuçlarını başlangıç hipotezlerinin doğrulanması/yanlışlanması bakımından değerlendirmek gerekirse aşağıdaki sonuçlar ortaya çıkmıştır.

Hipotez 1: Türkiye’ye gelmeden önce bir meslek sahibi olan veya vasıflı sayılan kişilerin işyeri açma süreci daha kolay olmaktadır. (Doğrulandı)

Hipotez 2: Suriye’den belirli bir sermaye birikimi ile gelen kişilerin işyeri açma daha kolay olmaktadır. (Doğrulandı)

Hipotez 3: Yabancıların işyeri açmaları için bürokratik işlem süreçlerinin ve hukuki düzenlemelerin kolaylaştırıcı olması işyeri açılış sürecini olumlu etkilemektedir. (Doğrulandı)

Hipotez 4: Suriyelilerin Türkçe konuşma-anlama seviyeleri arttıkça , ekonomik entegrasyon süreçleri kolaylaşmaktadır. (Doğrulandı)

Hipotez 5: Suriye'lilerin açtığı işyerleri Suriye'lilerin yöresel ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik işyerleridir. (Doğrulandı)

Hipotez 6: Kendi adına bağımsız çalışan Suriyelilerin, diğer Suriyelilere göre Suriye'ye geri dönüş eğilimleri daha düşüktür. (Doğrulandı)

Kaynakça

AKCAN Ahmet Tayfur, "Türkiye İşgücü Piyasasında Suriyeli Sığınmacıların Yeri ve Etkileri"., *Sosyal Güvenlik Dergisi*, Cilt.:8, Sayı:2,2019, ss. 63-67

ASLANTÜRK Oğuzhan, ve Yusuf Erdem TUNÇ. , "Yabancıların Türkiye'de Kayıtdışı İstihdamı", *A.U.I.D*, Cilt:10, Sayı:4, 2018,ss. 19

ATAŞ Özgür. , "Suriyeli Sığınmacıların İş kurma Süreci Laleli-Beyazıt Çevresi", *İstanbul:İstanbul Ticaret üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, 2017: 46-47

BALTACI Ali. , "Nitel Araştırma Süreci: “Nitel Bir Araştırma Nasıl Yapılır?”, *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt:5, Sayı:2 2019, ss:369-370

BAYRAM Sibel. , "Gurbet Kuşları Adlı Eserde Göç Kuramlarının İzini Sürmek", *Türk Sosyal Araştırmaları Dergisi*, Sayı:23, 2019, ss: 117

BENEK Sedat. , "Türkiye-Suriye İlişkilerinin Sosyal Coğrafya Açısından Tarihsel Arka Planı", *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı:15, 2016, ss: 1766-177

BENHABİB Seyla, *Ötekilerin Hakları-Yabancılar, Yerliler, Vatandaşlar*. Berna Akkoyal (Çev.), İstanbul: İletişim Yayınları, 2006

CASTELS STEPHEN, ve Mark J. MİLLER. *Göçler Çağı Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2008.

CİĞER Meltem İneli. , "Uluslar arası Hukuka Uygun Geçici Koruma Rejiminin Unsurları Üzerine", *Göç Araştırmaları Dergisi*, Cilt:2, Sayı:3, 2016, ss:64-69

ÇAĞLAYAN Savaş. , "Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi", *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Sayı:17, 2006, ss:85

ÇAKICI Ayşehan, YILMAZ Şenay, ÇAKICI A. Celil. , "Mülteci Esnaf Sorunları: Mersin'deki Suriyeli Esnaf Üzerine Bir Araştırma", *Internationala Congres of Management Economy and Policy*. Cilt:7, Sayı:1,2018 ss:838

ÇETİN İhsan. , "Türkiye'deki Sığınmacıların Sosyal ve Kültürel Entegrasyonu", *Sosyoloji Dergisi*, Sayı:34, 2016, ss:199

- ÇİÇEKLİ Bülent. *Yabancılar ve Mülteci Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2013.
- DİLEK Bahadır Selim. *Suriyeli Göçü*. Ankara: Kripto Basım Yayın Dağıtım, 2018.
- EKİCİ Süleyman, ve Gökhan TUNCEL. , "Göç ve İnsan", *Birey ve Toplum*, Cilt:5, Sayı:2, 2015, ss:19
- ERAT Veysel. , "Çok Kültürlülük ve Ayrımcılık Arasında: Avrupa Ülkelerinin Entegrasyon Politikalarında Eğitim Alanı", *Mukaddime*, 2018: 84.
- ERDOĞAN M. Murat, *Suriyeliler Barometresi 2019* , Ankara:Orion Kitabevi,2020
- ERDOĞAN Murat., ÜNVER Can., "Türk İş Dünyasının Türkiye'deki Suriyeliler Konusundaki Görüş, Beklenti ve Önerileri", *TİSK*, 2015:49
- İNCE Celal. , "Göç Kuramları ve Suriye Göçü Üzerine Bir Değerlendirme", *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 2019, ss: 2586
- JASTRAM Kate, ve Marliyn SCHIRON. , "Mültecilerin Korunması, Uluslararası Hukuk Rehberi", Sayı:2, 2015
- KAPLANOĞLU Raif. , "Göçlerle Kurulan Şehir", *Bursa'da Zaman*, 2014.
- KARASU Mithat Arman. , "Türkiye'ye Yönelik Dış Göçler, Suriyeli Sığınmacı Göçü ve Etkileri", *Paradoks Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi*, Cilt:14, Sayı:1, 2018, ss: 26-28
- KARATAŞ Zeki. , "Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri", *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, Cilt:1, Sayı:1,2015,ss: 63-64
- KARPAT Kemal H. *Osmanlı'dan Günümüze Etnik Yapılanma ve Göçler*. İstanbul: TİM AŞ Yayınları, 2013.
- KAYA Mahmut. *Türkiye'deki Suriyeliler İç İç Geçişler ve Karşılaşmalar* içinde, İstanbul: hiperyayın, 2017.
- KIZILKAYA Oktay. , "Osmanlı Devleti'nin İskan Siyaseti ve Yerleşim Yeri Üzerine Bir Değerlendirme", *MKÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt:9, Sayı:18,2012, ss:375

- LEE Everett S., "A Theory Of Migration", *Demography*, Cilt:3, Sayı:1, 1966,ss:42-45
- ÖZBENT Süeda. ,"Entegrasyon Sürecinde Dilin Önemi: Türkiye'deki Entegrasyon Kursları", *Avrupa Araştırmaları Dergisi*, Cilt:16, Sayı:1&2, 2008, ss:27.
- ÖZDAL Barış, *Uluslararası Göç ve Nüfus Hareketleri Bağlamında Türkiye*, 2.b. Bursa: Dora Basım-Yayın 2021
- ÖZDAL Barış. *Uluslararası Göç ve Nüfus Hareketleri Bağlamında Türkiye*,Dora Basım-Yayın, 2018.
- PERRUCHOUD Richard, ve Jilyanne REDPATH. ,IOM., *Göç Terimleri Sözlüğü*.
- SAPANCALI Faruk. ,"Avrupa Birliği'nde Sosyal Dışlanma Sorunu ve Mücadele Yöntemleri", *Çalışma ve Toplum*, Cilt:3, Sayı:6, 2005, ss:53
- SEYDİ Ali Rıza. ,"Türkiye'deki Suriyeli Akademisyen ve Eğitimcilerin Görüşlerine Göre Suriye'deki Çatışmaların Suriyelilerin Eğitim Sürecine Yansımaları", *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı:30, 2013,ss: 218
- ŞAHANKAYA ADAR Aslı. ,"Türkiye'de Yeni Prekarya Suriyeli İşgücü mü?", *Çalışma ve Toplum*, Cilt:1, Sayı:56, 2018,ss: 21-22.
- ŞAN Mustafa Kemal. ,"Asimilasyon ile Çokkültürlülük Arasında Amerikan Akımını Yeniden Düşünmek", *S.Ü.A.İ.D*, Cilt:7, Sayı:1 2012,ss: 31
- ŞEKER Okan. ,"Suriyeli Mültecilerin Değişen Toplumsal Cinsiyet Rollerini", *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum*, Cilt:8, Sayı:23, 2019,ss:234-235
- ŞİMŞEK Doğuş. ,"Mülteci Entegrasyonu, Göç Politikaları ve Sosyal Sınıf: Türkiye'deki Suriyeli Mülteciler Örneği", *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, Sayı:40, 2018, ss:369
- ŞİMŞEK Doğuş. ,"Suriyeli Mültecilerin Avrupa'ya Yayılımı: Analitik ve Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme", *Adam Akademisi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:9, Sayı:2, 2019, ss:499.
- TURAN Ali Yuşa. ,Uluslararası Koruma ve Geçici Koruma Kapsamındaki Yabancıların Türkiye'de Çalışma Hakkı., *Yüksek Lisans tezi*. 2019

TÜRK Emrullah. , "Suriyeli Göçmenlerin Türk Vatandaşlığı Hakkındaki Görüş ve Beklentileri", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı:43, 2020, ss:169-171

UYGUR Erdoğan, ve Fatma UYGUR. , "Fransız Sömürgecilik Tarihi üzerine Bir Araştırma", *Sosyoloji Dergisi*, Sayı:173, 2016, ss:199

YILMAZ Abdurrahman. , "Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri ve Etkileri", *International Periodical Fort he Languages, literature and History of Turkish or Turkic*, Cilt:9, Sayı:2,2014, ss:1688

Diğer Kaynaklar

6458 Sayılı “*Yabancılar ve Uluslar arası Koruma Kanunu*”, Resmi Gazete Tarih:11.04.2013, sayı:28315

5543 Sayılı “*İskân Kanunu*”, Resmi Gazete Tarih:26.09.2006, sayı:26301

6458 Sayılı “*Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu*”, Resmi Gazete Tarih:11.04.2013, sayı:28615

6883 Sayılı “*Geçici Koruma Yönetmeliği*”, Resmi Gazete Tarih:22.10.2014, sayı:29153

8375 Sayılı “*Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik*”, Resmi Gazete Tarih:15.01.2016, sayı:29594

6735 Sayılı “*Uluslararası İşgücü Kanunu*”, Resmi Gazete Tarih:13.08.2016, sayı:29800

30007 Sayılı “*Turkuaz Kart Yönetmeliği*”, Resmi Gazete Tarih:14.03.2017, sayı:30007

https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/publications/wallchart/docs/MigrationStock2019_Wallchart.pdf (20.01.2020)

www.unhcr.org/figures-at-a-glance.html (20.01.2020)

https://www.kizilay.org.tr/Upload/Dokuman/Dosya/38492657_2017-yili-goc-istatistik-raporu-ocak-2018.pdf(24.09.2020) (17.10.2021)

www.iom.int/mission (20.01.2020)

www.ilo.org/asia/WCMS_416366/lang--en/index.htm (21.01.2020)

https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml31_turkish_2ndedition.pdf (21.01.2020)

<https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/yonetmelikler/Sozlesmeler/Multecilerin-Hukuki-Durumuna-Iliskin-Sozlesme.pdf> (21.01.2020)

https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml31_turkish_2ndedition.pdf (27.01.2020)

https://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr_2020.pdf (04.01.2021)

<https://www.milliyet.com.tr/gundem/suriyeliler-sinir-illerinde-kira-ve-emlak-fiyatlarini-ucurdu-1846010> (21.09.2021)

https://web.archive.org/web/20160801043125/http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?year_high_desc=true (14.01.2021)

<https://www.weforum.org/agenda/2020/10/global-economy-gdp-growth-covid-19/>
(04.01.2021)

<https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>(21.01.2020)

<https://tavakvakfi.org/ekonomi/almanyaya-turk-isci-gocunun-bugun-48nci-yilini-kutluyoruz/> (28.01.2020)

<https://www.unhcr.org/tr/wp-content/uploads/sites/14/2020/09/SB2019-TR-04092020.pdf> (17.09.2021)

<https://data2.unhcr.org/en/situations/syria> (18.09.2021)

https://www.unicef.org/lebanon/media/1621/file/ChildLabourSurvey_2019.pdf (24 Ocak 2019)

<https://21yyte.org/tr/suriye-krizi-izleme-merkezi/irak-taki-suriyeli-siginmacilar> (17.10.2021)

<https://turkey.iom.int/migration-turkey> (26.01.2020)

<https://icisleri.gov.tr/2016dan-bugune-dogu-ve-guney-sinirlarimizdan-2-milyon-327-bin-kacak-gocmenin-girisi-engellendi> (17.10.2021)

<https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>

<https://www.ntv.com.tr/turkiye/turkiyede-450-bin-uzerinde-suriyeli-cocuk-dogdu,bQYGPakTakO6HW9Dky1xVA> (17.10.2021)

<https://stats.oecd.org/index.aspx?queryid=54741> (28.01.2020)

://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/Istatistikler/2020/ocak/27-ocak/Gecici-koruma_05_04.jpg (26.09.2021)

TÜİK, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1067 (28.01.2020)

<https://www.csgeb.gov.tr/istatistikler/calisma-hayati-istatistikleri/resmi-istatistik-programi/yabancilarin-calisma-izinleri/> (27.09.2021)

https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/YillikGocRaporlari/2014_yillik_goc_raporu.pdf (26.01.2020)

<https://www.kizilay.org.tr/Upload/Dokuman/Dosya/temmuz-2021-suriye-krizi-insani-yardim-operasyonu-raporu-01-09-2021-57299541.pdf> (17.10.2021)

<https://www.unicef.org/turkey/%C5%9Fartl%C4%B1-e%C4%9Fitim-yard%C4%B1m%C4%B1-program%C4%B1-%C5%9Fey> (29.01.2020)

<https://www.meb.gov.tr/suriyeli-cocuklarin-egitimi-icin-ab-ile-yeni-is-birligi/haber/17688/tr> (17.10.2021)

<https://platform.kizilaykart.org/tr/ytde.html> (17.10.2021)

https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---ilo-ankara/documents/publication/wcms_754485.pdf (17.10.2021)

https://www.ilo.org/ankara/projects/WCMS_380370/lang--tr/index.htm (28.01.2020)

https://www.csqb.gov.tr/uigm/duyurular/2021_yili_calisma_izni_harc_tutarlari_ve_deg_erli_kagit_bedel/ (30.09.2021)

http://ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---ilo-ankara/documents/meetingdocument/wcms_533055.pdf (29.01.2020)

<https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-45980882> (20.10.2021)

https://www.tepav.org.tr/upload/files/1568701014_5.TEPAV_Suriye_Sermayeli_Sirketler_Bulteni_Temmuz_2019.pdf (17.10.2021)

<https://www2.tbmm.gov.tr/d27/7/7-9204sgc.pdf> (18.10.2021)

https://tuikweb.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1059 (22.04.2021)

<http://www.bursa.gov.tr/ekonomik-ve-sosyal-gostergeler> (27.09.2021)

<https://www.btso.org.tr/?page=bursaeconomy/industrialzone.asp> (23.04.2021)

Türkiye İhracatçılar Meclisi 2018-2019 Faaliyet Raporu,
https://tim.org.tr/files/downloads/Raporlar/TIM_Faaliyet_Raporu_2018-2019.pdf
(23.04.2021)

TÜİK, <https://tuikweb.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist> (23.04.2021)

<https://multeciler.org.tr/?s=Suriyelilerin+say%C4%B1s%C4%B1>

(<https://www.goc.gov.tr/raporlar3> (13.09.2021))

<https://www.tobb.org.tr/BilgiErisimMudurlugu/Sayfalar/KurulanKapananSirketistatistikleri.php> (02.05.2021)

https://www.khas.edu.tr/sites/khas.edu.tr/files/inline-files/DPA2020_BASIN.pdf
(18.09.2021)

<https://www.tobb.org.tr/BilgiErisimMudurlugu/Sayfalar/KurulanKapananSirketistatistikleri.php> (27.09.2021)

HAK-İŞ Konfederasyonu. „Sosyal Entegrasyon Rehberi., Ankara.

<https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/yonetmelikler/Sozlesmeler/Multecilerin-Hukuki-Durumuna-Iliskin-Sozlesme.pdf> .

T.C. İçişleri Bakanlığı, <https://icisleri.gov.tr/2016dan-bugune-dogu-ve-guney-sinirlarimizdan-2-milyon-327-bin-kacak-gocmenin-girisi-engellendi>.

ILO. „Suriyeli İşçi, İşveren ve Girişimcilerin İşgücü Piyasasında Karşılaştıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri Çalışmayı Genel Değerlendirme., ILO, Suriyeli İşçi, İşveren ve Girişimcilerin İşgücü Piyasasında Karşılaştıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri Çalışmayı Genel Değerlendirme. Ankara, 2016. 3-5.

„Türk Dış Politikası Kamuoyu Algıları Araştırması., 2020.

https://www.khas.edu.tr/sites/khas.edu.tr/files/inline-files/DPA2020_BASIN.pdf .

Ortadoğu Türkmenleri Programı. Suriye'de Değişimin Ortaya ıkardığı Toplum: Suriye Türkmenleri. Ankara: Ortadoğu Türkmenleri Programı, 2011.

T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü.
,Suriyeliler ile Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşları Arasındaki Evlilik İlişkileri Araştırması ., 2016.

EKLER

Ek.1: Fotoğraflar

Çarşamba'da Suriyeli İşyerleri

Ek.2: Görüşme Soruları

1-Demografik Sorular

- 1-Yaş: 2-Cinsiyet: 3-Medeni Durum: 4-Eğitim Durumu:
5-Türkçe anlama-konuşma seviyesi

2-Türkiyede Yaşam

- 1-Türkiye’de ne kadar süredir yaşıyorsunuz?
2-Bursa’da ne kadar süredir yaşıyorsunuz?
3- Bursa’da yaşamamanın iyi ve kötü yönleri nelerdir?
2-Bursa’da yaşadığınız yer?
a-Apartman b-Müstakil ev c-Gecekondu d-Depo e-Dükkan
3-Kalınan Yerin durumu?
a-Kira b-Kendi

3-İşyeri Bilgileri

- 1-Faaliyet alanı nedir?
a-gıda b-giyim c-hizmet d-üretim
2-İşyerinin Faaliyet gösterdiği süre kaç yıldır?
a-1 b-1-3 c-3-5 d-5+
3-Türkiye’de yaptığınız iş Suriye’de yaptığınız iş ile aynı mı?
4-İşletmenizin açılış sermayesini Suriye’den mi getirdiniz?

5- İşyerinizde kullandığınız veya satışını yaptığınız ürünler arasında üretimini kendinizin yaptığı veya Suriye’den ithal ettirilen ürünler bulunmakta mıdır?

6-Günlük cironuz ne kadar?

a-0-500 b-500-1000 c-1000-5000 d-5000+

7-İşyeri açma Süreci

1-İşyeri açmak için başvuru sürecinde yaşanan sorunlar nelerdir?

2-İşyeri açmak için aranan şartlar nelerdir? Karşılaşılan problemler nelerdir?

3-İşyeri açmak için başvuru ve sonuçlandırılması arasında geçen süreç ne kadar sürdü?

Karşılaşılan zorluklar nelerdir?

8-İlişkiler

1-Kamu Kurumları(belediye,vergi dairesi,ticaret odaları)ile ilişkilerde yaşanan sorunlar nelerdir?

2 –Halkla İlişkiler

a-Müşteri profili kimlerden oluşmaktadır?

b-Yerel halk ile iletişim durumu nasıldır?

c-Yerel Halk Esnafı ile iletişim nasıldır?

9- Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığı konusunda görüşünüz nelerdir?

10- Hangi şartlar gerçekleşirse Suriye'ye dönersiniz?